

**”KAIKILLA ON SE YKS JA SAMA ELINTILA TÄÄLLÄ MUT ET KUINKA
ERILAISIA ME KUITESKI SIT OLLAAN”**

Matkustamisen ja vieraan kulttuurin kohtaamisen merkitys matkailualalla työskenteleville

Pro gradu –tutkielma
Etnologia
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Sari Varis
Heinäkuu 2011

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Sari Varis	
Työn nimi – Title ”Kaikilla on se yks ja sama elintila täällä mut et kuinka erilaisia me kuiteski sit ollaan” Matkustamisen ja vieraan kulttuurin kohtaamisen merkitys matkailualalla työskenteleville.	
Oppiaine – Subject Etnologia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Heinäkuu 2011	Sivumäärä – Number of pages 83
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimukseni käsittelee matkustamisen ja sen kautta tapahtuvan vieraan kulttuurin kohtaamisen vaikutusta matkailijaan. Tutkimuskohteena ovat suomalaiset matkailualalla työskentelevät henkilöt, joiden näkökulmasta aihetta tarkastellaan. Olen keskittynyt pohtimaan matkan merkityksellisyyttä, matkustamisen antia sekä sitä, kuinka vieraan kulttuurin kohtaaminen vaikuttaa ajatuksiin niin suomalaisesta kuin vieraasta kulttuurista. Matkailun antropologisessa tutkimuksessa on tutkittu hyvin vähän matkailijoiden omia reaktioita ja tulkintoja matkustamisesta, joten pro gradu -tutkielmani tuo uusia tarkastelumahdollisuuksia tähän lähestymistapaan.</p> <p>Tutkimusaineistoni koostuu tekemistäni vapaamuotoisista teemahaastatteluista (10 kpl) ja kirjallisista vastauksista (2kpl). Aiheen tarkastelussa olen käyttänyt aineistolähtöistä lähestymistapaa, ja teoria pohjautuu käyttämiini käsitteisiin sekä tutkimuskysymyksiin.</p> <p>Aineistoni pohjalta selvisi, että matkailualalla työskentelevät jakavat monia samanlaisia ajatuksia matkailun merkityksestä ja yleisesti tärkeimpänä syynä matkustaa oli uuden näkeminen ja kokeminen. Osa kaipasi nimenomaan aurinkoa ja irtiottoa arjesta, kun taas osalle matkakohteen kulttuuri oli merkittävämpi tekijä. Matkustuskokemuksen karttuessa käsitykset ulkomaanmatkasta vaihtelivat ja usein helppoja naapurimaiden risteilyjä tai Kanarian saarten pakettimatkoja ei pidetty ulkomaanmatkoina, vaan niitä verrattiin esimerkiksi kotimaan matkailuun.</p> <p>Matkakohteen erilaisuuden katsottiin olevan avaintekijä matkan merkityksellisyydessä. Matkakokemuksen kannalta vieraassa kulttuurissa eniten merkitsevät paikalliset ihmiset. Matkustamisen vaikutuksesta myös ajatukset suomalaisesta kulttuurista muokkaantuvat vieraiden kulttuurien ohella. Suomalaisessa kulttuurissa arvostetaan käytännön asioiden toimivuutta, kun taas ulkomailla ihmisten katsotaan suomalaisia miellyttävämpiä.</p>	
Asiasanat – Keywords matkailu, matkailija, suomalainen kulttuuri, vieras kulttuuri, merkityksellisyys	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1. Johdanto	2
1.1. Tutkimuksen tausta	2
1.2. Keskeiset käsitteet.....	5
2. Tutkimuksen viitekehys	10
2.1. Matkailututkimus kohtaa antropologian	10
2.2. Katsaus tämän päivän matkailuun.....	13
3. Aineisto ja metodit	16
3.1. Aineiston hankinta	16
3.2. Aineiston kuvaus.....	19
3.3. Metodit	22
3.4. Tutkijana aineistoa hankkimassa.....	24
3.5. Refleksiivisyys ja analysointiprosessi.....	27
4. Merkityksellisellä matkalla	30
4.1. Mikä on matka? Mikä on merkityksellinen matka?	30
4.2. Matkailualalla työskentelevät matkailijoina	35
5. Erilaisuutta etsimässä	42
5.1. Miksi matkustaa?	42
5.2. Odotukset matkan suhteen	46
5.3. Matkustamisen merkitys	49
6. Onko ruoho vihreämpää aidan toisella puolella?	56
6.1. Mielikuvat vieraasta	56
6.2. Paikallisen kohtaaminen.....	60
6.3. Suhtautuminen suomalaiseen kulttuuriin	66
7. Matkustaminen vaikuttavana kokemuksena	71
8. Lähteet	76

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tausta

Olisi hienoa sanoa, että matkailu on aina ollut lähellä sydäntäni ja kiinnostus ihmisten matkailukokemuksia kohtaan kumpuaa omista lukuisista ulkomaanmatkoistani. Näin ei kuitenkaan ole, vaan ulkomaille matkustaminen on itselleni ollut suurimman osan elämästäni vain epämääräinen ajatus jostain, mitä muut ihmiset jossain muualla tekevät. Kotimaanmatkailu on tosin tullut tutuksi auton kyydissä kesäisin istuessa, mutta Suomen rajojen ulkopuolelle lähteminen on ollut harvinaista. Ensimmäisen ulkomaanmatkani tein noin 12-vuotiaana Tallinnaan, minkä jälkeen vuorossa oli muutama laivamatka Tukholmaan. Tällöinkään en pitänyt matkailua mitenkään erikoisena asiana, mutta lukion toisella luokalla tehty opintomatka Berliiniin muutti näkemykseni täysin. Matka oli sinällään melko tavallinen, mutta se oli ensimmäinen kerta, kun katsoin matkakohdetta omien kiinnostusteni mukaan ja sain hieman vaikuttaa itse siihen, mitä matkallani teen. Tämän jälkeen minussa on ollut jatkuvasti jonkin asteinen matkakuume, jota olen yrittänyt parhaani mukaan lääkittää opiskelijabudjetin rajoissa. Vaikka matkustuskokemusta ei edelleenkään ole kertynyt huomasti, on Berliinin matkalla herännyt kiinnostus matkustamista kohtaan sysännyt minut myös tämän tutkimuksen pariin.

Pro gradu -tutkielman aihetta miettiessäni alkuasetelmana oli ainoastaan se, että haluan sen liittyvän matkailuun. Aiheen löytäminen noinkin laajalta alalta ei kuitenkaan ole helppoa, sillä ulottuvuuksia ja näkökulmia on loputtomasti. Kiinnostus tehdä tutkielma matkailuun on syntynyt paitsi omista viimeaikaisista matkustuskokemuksista myös opintojen kautta. Tein kandidaatin tutkielmani koskien Levin hiihtokeskuksen matkailumielikuvia, ja olen opiskellut sivuaineenani matkailua Matkailualan verkostoyliopistossa (MAVY). Nämä ovat tuoneet monimuotoista näkemystä aiheeseen eritoten teorian tasolla mutta niin ikään antaneet yleiskäsityksen matkailun ilmenemismuodoista maailmassa. Myös etnologian opintoni ovat edesauttaneet mielenkiinnon lisääntymistä. Erästä kurssia varten lukemani aihepiiriä koskevat tutkimukset ja erityisesti Tom Selänniemen väitöskirja *Matka ikuiseen kesään. Kulttuuriantropologinen näkökulma suomalaisten etelänmatkailuun* (1996) ovat olleet

pohjana monille ajatuksille. Tuota väitöskirjaa olen viimeisten vuosien aikana selannut ja lukenut aina uudestaan löytäen joka kerta jotain uutta. En liioittele sanoessani, että tuo teos vahvisti aikoinaan päätökseni siitä, että olen valinnut oikean opiskelualan. Matkailun yhdistäminen kulttuuriantropologiaan tuntui välittömästi omalta jutulta.

Myöhemmin ilmestyneessä samaa väitöskirjan aihetta käsittelevässä artikkelissaan Selänniemi toteaa, että suomalaisille etelänmatkailijoille matkan tarkoituksena ei ole ”toisen” kohtaaminen, eikä se ole heistä edes miellyttävää. He tahtovat kodinomaista turvallista ja tuttua kulttuuria myös matkallaan, mutta haluavat vain kokea sen erilaisessa ilmastossa. (Selänniemi 2001: 92.) Tästä ajatuksesta kumpusi oma tutkimusaiheeni, sillä siitä heräsi mielenkiinto tutkia suomalaisia matkailijoita, jotka mahdollisesti etsivät matkoillaan jotain muuta kuin tuttua ja turvallista. Halusin selvittää, millaisia matkailijoita he ovat, ja mitä he haluavat matkoiltaan, jos tarkoituksena ei ole vain rentoutua kodinomaisessa mutta lämpimässä ympäristössä. Nykyään suurille massoille suunniteltujen valmismatkojen suosion rinnalle ovat nousseet vaihtoehtoiset matkailumuodot, ja matkailijan omatoiminen kulkeminen on yleistynyt. Massatuotannosta on palattu viime aikoina jälleen yksilöllisyyteen. (Kostiainen et al. 2004: 294–296.)

Tutkimuksen kohderyhmäksi valikoituivat matkailualalla työskentelevät henkilöt, koska oletukseni tutkimuksen alkuvaiheessa oli, että heillä olisi suhteellisen paljon matkustuskokemuksia kerrottavanaan, mikä myös toteutui. Tarkoitukseni onkin tutkielmassa kartoittaa vastaajien matkustuskokemuksia ja -tottumuksia. Tehdessäni kysymyksiä kirjoituspyyntöihin sekä haastatteluihin jaoin kysymykset kahteen suurempaan osioon: merkitykselliseen matkaan ja yleisiin matkustuskokemuksiin, ja nämä teemat toimivat pohjana tutkimukselle. Tutkielmassani olen käyttänyt aineistolähtöistä lähestymistapaa tarkastella aihetta, jolloin teoria nousee käyttämistäni käsitteistä ja tutkimuskysymyksistä. Tarkemmat pääpiirteet löytyivät kuitenkin vasta aineiston kerättyäni sekä analysoituani. Aineistona on haastatteluja (10 kpl) sekä kirjallisesti sähköpostiin tulleita vastauksia (2 kpl).

Matkailua on tutkittu hyvin monen tieteenalan näkökulmasta ja ajan myötä siitä on tullut myös poikkitieteellistä. Tämän seurauksena on syntynyt monia ulottuvuuksia tarkastella matkailuun liittyviä ilmiöitä. (Albanese & Boedeker 2003: 15.) Sen piirissä

on esimerkiksi tutkittu paljon kuinka turismi vaikuttaa matkakohteen kulttuuriin, paikalliseen väestöön ja ympäristöön. Suurin osa matkailualan kirjallisuudesta käsittelee väestöllisiä, taloudellisia ja maantieteellisiä ulottuvuuksia. (Ward et al. 2001: 20, 127.) Yhdestä näkökulmasta matkailun nähdään tuhoavan kulttuureja, toisesta näkökulmasta se yhdistää ihmisiä sekä hyvässä että pahassa. Toisaalla matkailua tarkastellaan tärkeänä elinkeinona paikalliselle väestölle, ja paljon on myös puhuttu matkailun haitallisista vaikutuksista ympäristöön. Itseäni alkoi tutkimuksen aihetta miettiessäni kiinnostaa asian tarkastelu toiselta kantilta eli matkailijan silmin katsottuna. Minkälainen vaikutus kohdemaan kulttuurilla ja paikallisten kohtaamisella on matkailijaan, tämän matkustuskokemuksiin sekä millaisia merkityksiä niille annetaan?

Monenlaisia yhteentörmäyksiä niin positiivisessa kuin negatiivisessakin mielessä syntyy kahden eri kulttuurin edustajan kohdatessa, ja tilanteet voivat olla monimutkaisia sekä paikalliselle väestölle että vieraille matkailijalle. On varmasti totta, että paikallinen kulttuuri muokkaantuu helpommin turistien vaikutuksesta, kun matkailuelinkeino pyrkii täyttämään turistien mieltymyksiä ja vastaamaan heidän toiveisiinsa. (Nuñez 1989: 268.) Matkailu vaikuttaa siitä huolimatta myös itse matkailijaan tavalla tai toisella, vaikka usein paikallisväestö omaksuukin enemmän tapoja turisteilta kuin toisinpäin. Kohtaamisella ei ehkä ole yhtä laaja-alaisia seurauksia matkailijan kannalta kuin paikallisen kulttuurin, mutta kohtaaminen on kuitenkin molemminpuolinen, joten ainakin yksilötasolla se vaikuttaa myös matkailijaan. Tämä näkökulma onkin lähtökohtana tälle tutkimukselle, ja antropologian vahvuuksiksi matkailututkimuksessa nähdään juuri tarve tutkia ihmisiä matkailun keskustana enemmän kuin liiketoimintaa (Burns 1999: 88).

Tutkimus etenee siten, että alkuun määrittelen tutkimuksen kannalta tärkeitä käsitteitä, minkä jälkeen hahmottelen luvussa 2 matkailun tutkimuksellista taustaa sekä sen teoreettisia lähtökohtia. Luvussa 3 kerron tarkemmin käyttämästäni aineistosta, sen hankinnasta sekä metodeista, joiden avulla olen analysoinut aineiston. Luvut 4, 5 ja 6 sisältävät puolestaan varsinaisen aineiston käsittelyn ja analyysin. Keskityn analyysissä kolmeen kokonaisuuteen, joista muodostuvat myös tutkimuskysymykseni. Lähdän liikkeelle pohtimalla *mitä käsite matka tutkimukseen vastanneille tarkoittaa, millainen matka heille on merkityksellinen, ja vaikuttaako alalla työskentely jollain tavalla matkustuskokemuksiin*. Tästä etenen tarkastelemaan *mitä matkustaminen vastajille*

merkitsee tai antaa, sekä mitä he odottavat matkoiltaan. Viimeisessä analyysiluvussa keskityn siihen, *miten matkustaminen vaikuttaa matkailijan suhtautumiseen sekä vierasta että suomalaista kulttuuria kohtaan.* Lopun yhteenvedossa kokoan tutkimuksen tulokset, vastaan tutkimuskysymyksiini sekä pohdin aiheen tiimoilta heränneitä jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Lähestyn aihetta siis yksilön näkökulmasta, enkä ota tässä tutkimuksessa kantaa suurempiin turismin aiheuttamiin muutoksiin esimerkiksi yhteiskunnassa tai ympäristössä, vaan keskiössä ovat matkailijan henkilökohtaiset kokemukset ja käsitykset. Vieraan kulttuurin kohtaaminen, kokeminen ja näille annetut merkitykset ovat pääosassa läpi tutkimuksen. Etenkin luvuissa 5 ja 6 pyrin ymmärtämään sitä, kuinka matkailijaan vaikuttaa vieraan kulttuurin kohtaaminen ja sen edustajien kanssa luodut kontaktit. Nämä kontaktit voivat olla hyvinkin pinnallisia, kuten esimerkiksi joissain palvelutilanteissa, tai ne voivat olla pysyviä ja jatkua myös varsinaisen matkan jälkeen. Tarkastelen näiden kohtaamisten negatiivisia ja positiivisia vaikutuksia sekä sitä, kuinka ne vaikuttavat matkustuskokemukseen. Tämän lisäksi pyrin ottamaan tutkimuksessa huomioon aineiston kohderyhmän eli matkailualan ammattilaiset ja peilaamaan alalla työskentelyn vaikutuksia kokemuksiin.

1.2. Keskeiset käsitteet

Matka, matkailija ja matkustaminen

Niinkin yksinkertaiselta tuntuva käsite kuin *matka* nousi yllättävän monimuotoiseksi haastatteluja tehdessä. Itse kysyin haastatteluissa henkilöiltä heidän merkittävimmästä ja vaikuttavimmasta matkastaan ajatellen vieraan elämäntavan ja kulttuurin kohtaamista sekä tämän lisäksi yleisesti heidän matkustustottumuksistaan. Teemahaastattelulistaa tehdessäni en määritellyt matkan käsitettä millään tavalla. Aluksi ajattelin hyvin eriäviä vastauksia saadessani tehneeni virheen, ja että minun olisi pitänyt tajuta määritellä termi jotenkin. Myöhemmin kuitenkin ymmärsin sen olevan ennemminkin positiivinen ”unohdus”. Koska haastateltavat kertoivat hyvinkin erilaisista matkakokemuksista, sain tästä aivan uuden ulottuvuuden aiheeseeni. Millaiset matkat ylipäänsä voivat olla merkityksellisiä eri henkilöille? Aineiston perusteella yhdelle merkittävä matka on

viikon rentoutumismielessä toteutettu loma, kun taas toiselle se voi tarkoittaa puolen vuoden tai vuoden oleskelua toisessa maassa. Sain siis hyvinkin erilaisia kuvauksia matkoista, joita ei voi kovinkaan helposti rajata ja niputtaa tietynlaisiksi (kuten työ-/loma-/kaupunkimatka jne.) matkakokemuksiksi. Perustelen aineiston yhteneväisyyttä kuitenkin sillä, että vastaajat itse mielsivät oman kokemuksensa nimenomaan matkaksi, vaikka matkat pituudeltaan ja sisällöltään poikkesivat todella paljon toisistaan. Itse olin luultavasti pitänyt liiankin itsestäänselvyytenä, että matkalla tarkoitetaan melko lyhytkestoista loma-/työmatkaa, mutta sain positiivisesti yllättyä, kun osalle haastateltavista matka merkitsikin myös jotain ihan muuta. Tässä tapauksessa en katsokaan käsitteen monitulkintaisuutta ongelmaksi, kuten Daviesin (1999: 47) mukaan usein voi käydä. Puhuessani matkoista, tarkoitan niillä nimenomaan ulkomaanmatkoja, sillä tutkimukseni keskittyy niihin, enkä käsittele lainkaan kotimaanmatkoja.

Tutkimukseni kannalta keskeistä on myös selvittää, mitä käsitteet *matkailija* ja *matkustaminen* tässä tapauksessa tarkoittavat. Termit eivät ole yksiselitteisiä, varsinkin kun englanninkielisessä kirjallisuudessa usein käytetään sekä matkailijasta että turistista sanaa ”tourist”. Matkustamista itsessään voidaan nimittää kuitenkin termillä ”travel”, kun taas turismista käytetään sanaa ”tourism”. Tässä tutkimuksessa käytän käsitteitä matkailija ja matkailu, koska matkailua käytetään yleiskäsitteenä matkustamiselle kaikkina aikoina ja kaikissa paikoissa (Kostiainen et al. 2004: 15). Lisäksi turismin (tourism) katsotaan aina pitävän sisällään matkustamisen (travel) mutta matkustaminen (travel) puolestaan ei ole aina turismia (tourism). (Komppula & Boxberg 2002: 8–9.) Tällä määrittelyllä en sulje pois esimerkiksi työmatkoja, joita vastaajat ovat haastatteluissa sivunneet, mutta en myöskään jätä huomiotta muutamia massaturismin piiriin laskettavia lomamatkoja, joista tutkimukseen osallistuvat kertoivat. Eräs matkailijan määritelmä, joka myös sopii omaan tutkimukseeni on: ”[...] tourist is a culturally different temporary overseas visitor, arriving at a holiday destination for a minimum of 24 hours and maximum 12 months for purpose of holiday, business, study, family, sport, or conference.” (Reisinger & Turner 2003: 37–38.)

Matkan ja matkailijan käsitteet ovat tutkimuksesta ja alasta riippuen hyvinkin monella tavalla tulkittavia. Edellä esitetystä ja melko laajasta määritelmästä poiketen matkan käsitettä on rajattu joissain tutkimuksissa muun muassa seuraavalla tavalla: ”Matkan tarkoitus ei saa olla tilapäinen tai lopullinen maahanmuutto, eikä matka saa liittyä

ansiotyön hankkimiseen tai muihin työtehtäviin.” (Albanese & Boedeker 2003: 17.) Omassa tutkimuksessani tämä rajoitus ei kuitenkaan päde jo pelkästään tutkimukseni kohderyhmän eli matkailualan ammattilaisten vuoksi. Monelle heistä matkustaminen voi suurimmassa määrin olla työn puolesta matkustelua, eikä näitä kokemuksia tulisi mielestäni rajata pois. Etnologisessa ja antropologisessa tutkimuksessa ei ole päätarkoituksena tilastollisesti määritellä erinäisiä asioita vaan, kuten tässäkin tutkimuksessa, keskitytään syvällisemmin ihmisen tuntemuksiin hänen suhteessaan kulttuuriin (Lönnqvist 1999: 13). Se että tutkimukseni vastaajat mieltävät hyvin erilaisin tarkoituksin tehdyt matkat nimenomaan *matkaksi*, antaa uudenlaisen ulottuvuuden asian tarkasteluun.

Varsinkin arkikielessä turisti ja matkailija tarkoittavat melko lailla samaa asiaa, vaikka turisti-sanalla onkin negatiivisempi sävy ihmisten kesken. Turisti ja erityisesti massaturisti nähdään kielteisenä ilmauksena, eikä tällaiseen kategoriaan mielellään kuuluta, vaan massaturismia ennemminkin ylenkatsotaan (Jokinen & Veijola 1990: 31–32; Löfgren 1999: 262). Turisti mielletään muodin huijaamaksi henkilöksi, joka kulkee sokeasti aitojen avarakatseisten matkailijoiden jalanjälkiä ja on vapaa-aikateollisuuden hemmottelema (Buzard 1993: 1–2).

Sanoja sen enempää itse arvottamatta olen päätenyt käyttämään pääasiassa matkailija/matkustus-termejä¹ siitä yksinkertaisesta syystä, että ne kattavat laajemman kentän, eivätkä rajaa käsittelystä pois erityisistä tehtyjä matkoja. Kaikki vastaajien kertomat matkakokemukset eivät ole yhdistettävissä perinteisiin lomamatkoihin, jolloin olisi tarkoituksenmukaisempaa puhua turismista. Matkakertomusten joukossa on myös lomamatkoja, mutta tämän lisäksi esimerkiksi matkoja, joiden aikana haastateltava (matkanjohtaja) tutustui matkakohteeseen työn puitteissa tarkoituksenaan viedä myöhemmin asiakkaitaan kyseiseen kohteeseen. Erään toisen haastateltavan tapauksessa oli taas kyseessä matka, jonka aikana hän haki tulevat adoptiolapsensa Kiinasta. Tällaisia matkoja en lähtisi nimittämään varsinaisiksi lomamatkoiksi, joihin sana turismi yleensä liitetään.

¹ Joitain poikkeuksia tutkielmassa kuitenkin esiintyy muun muassa yleisten suomennosten vuoksi. Esimerkiksi puhuttaessa post-turistista käytän turisti-käsitettä siitä syystä, että se on vakiintunut käänös englanninkieliselle termille post-tourist.

Kulttuuri, kokemus, merkitys

Tutkimuksessani olen kiinnostunut ihmisten matkakokemuksista, niiden merkityksistä sekä niiden vaikutuksista ajatuksiin suomalaisesta ja vieraasta kulttuurista. Keskeisenä ulottuvuutena tutkimuksessa on vieraan vertaaminen omaan kulttuuriin. Antropologiassa kulttuurin tavallisimmin katsotaan kuvaavan tietyn yhteisön elämäntavan käytäntöjä, jotka ilmenevät henkisesti, aineellisesti sekä sosiaalisesti. Määritelmä sisältää myös oletuksen kulttuurien erilaisuudesta. (Knuutila 1994: 10.) Tämän avulla teen eroa suomalaisen ja vieraan kulttuurin välillä, ja katson niiden edustavan nimenomaan erilaisia käytäntöjä niin henkisellä, aineellisella kuin sosiaalisellakin tasolla. Suomalaiseen kulttuuriin sisältyy myös suomalainen yhteiskunta, jota kuvaa esimerkiksi koulutus- tai poliittinen järjestelmä (Hofstede 1997: 12). Tämä näkökulma tulee esiin myös omassa tutkimuksessani. Vieraalla kulttuurilla tarkoitan yksinkertaisesti Suomen ulkopuolista kulttuuria, joten rajanveto tässä tutkimuksessa on pitkälti maantieteellinen. Tiedostan toki, että suomalainen kulttuuri on monimuotoinen käsite, johon sisältyy useita tasoja niin yhteiskunnallisesti kuin yksilöllisestikin. Suomalaisella kulttuurilla tarkoitan kuitenkin tässä tapauksessa kulttuuria, johon kaikki tutkimukseen vastanneet ovat syntyneet ja jossa ovat suurimman osan elämästä eläneet. En ota kantaa siihen, kuinka vieraaksi mikäkin kulttuuri tunnetaan eli millainen on vierauden aste, vaan käsite toimii ennemminkin erottavana tekijänä suomalaisen ja muiden kulttuurien välillä samaan tapaan kuin käsitepari ”me” ja ”muut”.

Antropologit haluavat tietää, kuinka ihmiset kokevat itsensä, elämänsä sekä kulttuurinsa (Bruner 1986: 9). Matkailijan kokemukset voivat olla jaettuja, mutta pohjimmiltaan ne ovat kuitenkin yksilöllisiä (Ryan 2002: 4). Ihmiset kokevat asiat eri tavalla, joten tutkittaessa asioiden merkityksiä tutkitaan henkilökohtaisia merkityksenantoja. Kokemukset ja merkitykset eivät kuitenkaan ole puhtaasti subjektiivisia vaan myös kulttuurisesti rakentuneita, jolloin yksittäiset merkitykset rakentuvat kulttuurissa vallitsevien toimintatapojen mukaan. Nykyisyyteen kiinnittyneessä kokemuksessa otetaan aina vaikutteita menneestä ja ennakoitaan tulevaa. (Bruner 1986: 6, 8; Moilanen & Räihä 2007: 47–48.) Rakentaessamme omia elämäntarinoitamme, henkilökohtaiset sekä julkiset kokemukset sekoittuvat (Lehtonen 2000: 21). Katsonkin, että tutkimuksessani vastaajien kertomat kokemukset sisältävät osittain myös julkisia

kokemuksia henkilökohtaisten lisäksi. Ympäröivä maailma sekä muiden kokemukset vaikuttavat aina myös omiin kokemuksiin – vähintään vertailumielessä.

Käsittelen tutkimuksessani merkitystä sekä kokemusta henkilökohtaisesta näkökulmasta muistaen kuitenkin, että taustalla on aina myös laajempi kulttuurinen ulottuvuus. Nämä muodostavat eräänlaisen kehän, sillä kokemus muotoutuu merkitysten mukaan (Laine 2007: 29), mutta samalla esimerkiksi matkakokemuksista kumpuavat niiden tuottamat merkitykset, jotka puolestaan ovat saaneet vaikutteita kulttuuristamme. Se, millaisien merkitysten muodostelmien keskelle synnymme ja missä kulttuurissa elämme, vaikuttaa siihen, millaisena näemme maailman. Merkitykset lopulta konkretisoituvat ihmisten elämässä erilaisien toiminta- ja käyttäytymismallien kautta. (Geertz 1973: 45; Lehtonen 2000: 17–18, 23.)

Merkitykseen liittyy usein arvottava ulottuvuus (Lehtonen 2000: 20), joka sanalla on myös tämän tutkimuksen yhteydessä. Lause ”Matkailu merkitsee minulle paljon”, kertoo merkityksen olevan tässä tapauksessa arvo, jonka liitämme johonkin. Tässä tutkimuksessa keskeisessä osassa on vieraan vertaaminen omaan (tässä tapauksessa suomalaiseseen) kulttuuriin, jonka kautta muodostamme jatkuvasti uusia merkityksiä. Suomalaisuus vaikuttaa ratkaisevasti myös siihen, miten näemme vieraan kulttuurin ja millaisia merkityksiä sille annamme.

2. TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

2.1. Matkailututkimus kohtaa antropologian

Kansainvälisesti antropologinen matkailututkimus alettiin ottaa varteenotettavana aihepiirinä vasta 1970-luvulla – puhumattakaan Suomessa tehdystä tutkimuksesta. Tutkimuksen alkuvaiheessa huomiota kiinnitettiin lähes ainoastaan matkailun aiheuttamiin negatiivisiin puoliin, ja sen nähtiin liiaksi muuttavan kulttuureja. Tutkimusta tehtiin lähinnä kulttuurikontaktien vaikutuksesta, kulttuuri-imperialismista sekä kulttuurien kohtaamisen epätasa-arvoisesta asemasta. Myöhemmin näkökulma on laajentunut ja kriittiset analyysit pehmentyneet. Aihepiirit ovat käsitelleet matkailun isäntämaille aiheuttamia sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia vaikutuksia, matkailijoiden toiminta on nähty pyhiinvaelluksena, rituaalina ja leikkinä ja lisäksi on keskitytty antropologin ja matkailijan eroihin. (Selänniemi 1996: 40, 43–44.) Monet sosiologiset matkailututkimukset ovat nousseet arvostukseen myös antropologian saralla, ja ovat vaikuttaneet tutkimussuuntausten kehitykseen. Merkittävistä sosiologeista voidaan mainita esimerkiksi John Urry ja Dean MacCannell, joista Urry on käsitellyt matkailua vastakohtana arjelle. MacCannellin perusajatuksen mukaan taas matkailu on muutakin kuin liiketoimintaa. Sillä on myös historiallisia, ympäristöllisiä ja traditionaalisia ulottuvuuksia. (Burns 1999: 82–83.)

Näkökulma on ollut siis sekä isännissä että vieraisissa, mutta vielä 1990-luvun puolessavälissäkin oli melko vähän tutkimuksia matkailijoiden omista reaktioista ja tulkinnoista (Bruner 1995: 225). Tom Selänniemi perustelikin väitöskirjassaan tutkimuksensa merkityksellisyyttä sillä, että se on ensimmäinen systemaattisesti turistia itseään käsittelevä antropologinen tutkimus (Selänniemi 1996: 42). Samalla teos oli ilmestyessään vuonna 1996 ensimmäinen suomalaisen matkailun antropologinen väitöskirja (Petrisalo 2001: 14). Alojen yhdistäminen on siis vielä nuorta ja vielä uudempi on näkökulma, jossa tarkastellaan matkailijan tulkintaa omista kokemuksistaan.

Selänniemen väitöskirja käsittelee suomalaisturistien etelänmatkailua kulttuurisena ilmiönä. Siinä pohditaan ylipäänsä etelän ja etelänmatkailun ² merkitystä suomalaiselle keskittyen muun muassa paikan merkitykseen sekä siihen, miksi kohteena on juuri etelä. Vaikka teoksen ilmestymisestä on kulunut jo 15 vuotta, on se silti yksi tutkimukseni päälähteistä. Jo tämä kertoo, ettei tämän tyyppisen tutkimuksen suhteen ole tapahtunut merkittävän suurta kasvua, ainakaan Suomessa. Tästä syystä katson, että tutkimukseni palvelee omasta näkökulmastaan samaa tarkoitusta kuin Selänniemen teos, eli matkailijan tuomista kulttuuriantropologisen tutkimuksen kentälle (ks. Selänniemi 1996: 41).

Selänniemen väitöskirjan lisäksi hänen myöhemmin saman aiheen tiimoilta julkaisemansa artikkelit *Secular Pilgrims on the Quest for Authenticity?* (1999) ja *Pale Skin on Playa del Anywhere: Finnish Tourists in the Liminoid South* (2001) ovat antaneet lisäpohjustusta tutkimukselle. Tutkimuksen kannalta oleellisena apuna on ollut lisäksi taloustieteilijä ja turismiteoreetikko Jost Krippendorfin teos *The holiday makers: understanding the impact of leisure and travel* (1989). Kirjassa tarkastellaan kokemuksia matkailijan näkökulmasta sekä sitä, mitä matkailija saa matkaltaan. Aihepiiri koskettaa läheisesti omaa tutkimustani, ja teos on ollut mainio ajatusten herättelijä.

Muita tutkimusaiheeseen syvyyttä ja näkökulmia antaneita teoksia ovat ruotsalaisen etnologin Orvar Löfgrenin *On Holiday. A History of Vacationing* (1999), Valene L. Smithin ja Maryann Brentin toimittama *Hosts and guests revisited: tourism issues of the 21st century* (2001) sekä Colleen Wardin, Stephen Bochnerin ja Adrian Furnhamin *The Psychology of Culture Shock* (2001). Löfgrenin tutkimus valottaa lomamatkailun historiaa etnologisesta näkökulmasta. Hän käsittelee sitä, miten lomamatkailu on muuttunut eliittiryhmän yksinoikeudesta tärkeäksi osaksi yhä useampien ihmisten modernia elämää sekä kuinka matkailijat ovat aina etsineet uusia kokemuksia. *Hosts and Guests* puolestaan on kokoelma artikkeleja, jotka tarkastelevat matkailua monelta

² Tom Selänniemi on käyttänyt väitöskirjassaan käsitettä *etelä*, jonka hän määrittelee suomalaisten aurinkolomavyöhykkeeksi tarkoittamatta mitään tiettyä paikkaa tai edes ilmansuuntaa. Tähän vyöhykkeeseen kuuluvat Kanarian saaret sekä Välimeren alue ja sen lähiseudut. *Etelänmatka* puolestaan on matka, joka suuntautuu kyseiseen etelään. (Selänniemi 1996: 20–21.) Myös omassa tutkimuksessani vastaajat puhuivat tämän tyyppisistä etelänmatkoista tai usein vielä tarkemmin Kanarian matkoista.

eri kantilta päänäkökulmana ollen kuitenkin kulttuurikontaktit ja matkailun aiheuttamat muutokset isäntäkulttuureissa. Tutkimuksessani olen käyttänyt artikkeleja, joissa painottuvat matkailijan omat kokemukset ja matkailun vaikutukset henkilökohtaisella tasolla. Lisäksi teos on antanut yleistietoa kulttuurien välisestä kohtaamisesta matkailun alalla, samoin kuin Wardin, Bochnerin ja Furnhamin tutkimus. Tässä kirjassa keskitytään paikoin hyvin konkreettisellakin tasolla kulttuurien kohtaamiseen, sen tuomiin ongelmiin sekä mahdollisuuksiin yksilön kannalta. Teos on kirjoitettu psykologian näkökulmasta, mutta on osin sovellettavissa myös etnologiseen ja antropologiseen tutkimukseen.

Antropologisessa tai sosiologisessa kulttuurintutkimuksessa matkailijoiden näkökulman tarkastelu on kuitenkin ollut monia muita tieteenaloja suuremmissa roolissa ja suomalaisistakin turisteista on olemassa useampia tutkimuksia. Monet tutkimukset ovat tosin keskittyneet niin sanottuihin pakettimatkailijoihin, jotka ostavat matkatoimistolta valmiin paketin etelään. (ks. esim. Jokinen & Veijola 1990; Korpela 1995; Selänniemi 1996.) Tämä tutkimus sen sijaan tuo toisenlaista näkökulmaa, koska valitsemani kohderyhmä edustaa ennemminkin omatoimimatkailijoita, jotka varaavat ja suunnittelevat matkan itse hankkimansa tiedon perusteella.

Matkailututkimuksessa ja antropologiassa on yhteistä pyrkimys tehdä kulttuurista ja ihmisen käyttäytymisestä ymmärrettävää. Koska matkailu on liikkumista eri kulttuurien välillä, tarvitaan myös syvempää ymmärrystä sen vaikutuksista. (Burns 1999: 71.) Antropologian piirissä onkin tehty laajasti tutkimusta isäntien ja vieraiden suhteesta, mutta muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta näkökulma on aina ollut isäntien kokemuksissa, eikä niinkään siinä, mitä matkailijat omaksuvat heiltä (Hottola 2004: 447–448). Näkökulma, jossa käsitellään kulttuurien välisiä vaikutuksia nimenomaan matkailijoiden puolelta, on kuitenkin mielenkiintoinen ja tärkeä tutkia. Matkailijat ovat matkailun keskeisin toteuttaja ja heidän tarpeistaan, mieltymyksistään, motiiveistaan, ajankäytöstään ja kuluttajakäyttäytymisestään pitkälti riippuvat matkailun määrät ja muodot (Aho 1995: 226). Matkustaessaan toiseen kulttuuriin ihminen oppii aina jotain uutta niin matkakohteesta kuin itsestäänkin. Joskin sanotaan myös, ettei matkailijalla usein ole vahvaa halua sulautua paikalliseen väestöön ja omaksua asioita toisesta kulttuurista syvällisesti, sillä kohteessa ollaan vain väliaikaisesti ja altistuminen erilaiselle kulttuurille on rajoitettua. (Hottola 2004: 450–451.) Näin on ainakin

suosituissa matkakohteissa sekä erityisesti turismia varten rakennetuissa paikoissa, joissa pyritään välttämään matkailijan kulttuurishokki tuomalla tarpeeksi paljon tuttuja elementtejä matkailijan omasta elämästä.

Tutkimuksia, joissa olisi erityisesti keskitytty matkailualalla työskentelevien matkustamiseen, en löytänyt. Katson kyseisen ammattiryhmän näkökulman kuitenkin tarpeelliseksi tutkia, sillä heidän näkemykseensä vaikuttavat myös ammatilliset tekijät. Paneudun tutkimuksessani edellä mainitsemiini asioihin ja kyseenalaistan muun muassa väittämän, ettei vieraasta kulttuurista haluta omaksua piirteitä matkan aikana. Itse matkailija on keskiössä läpi tutkimuksen pohtiessani, millaisia tutkimukseen osallistuneet ovat matkailijoina, mitä he matkoiltaan odottavat, mitä se heille antaa ja millaisia vaikutuksia vieraan kulttuurin kohtaamisella on matkailijaan itseensä.

2.2. Katsaus tämän päivän matkailuun

Orvar Löfgren tuo teoksessaan *On Holiday: A History of Vacationing* ilmi, kuinka 1800-luvun puolivälissä turisti oli käsitteenä vielä varsin uusi ja tuolloin mietittiin mitä termillä oikeastaan tarkoitetaan. Maailmaan oli syntynyt uusi kuluttamisen muoto, jonka ideana oli kotoa poistuminen sekä uusien kokemusten, huvien ja vapaa-ajan etsiminen. (Löfgren 1999: 5.) Tämä yksinkertainen idea pätee yhä tänäkin päivänä matkustuksessa, ja kuten aiemmin matkailijan käsitettä avatessa kävi ilmi, on termi edelleen moninaisessa käytössä, eikä sille ole yhtä oikeaa määritelmää. Tutkijat ovat yhtä mieltä vain siitä, että matkailu on paikasta toiseen siirtymistä (Kostiainen et al. 2004: 11).

Matkailu on nykypäivään mennessä kuitenkin myös kasvanut ja muuttunut Löfgrenin kuvaamasta 1800-luvusta. Ihmisten liikkuminen maasta ja kulttuurista toiseen on kasvanut esimerkiksi lentomatkustamisen, teollisuuden globalisaation, vaihto-opiskelun ja ulkomailla tehtävän työn lisääntymisen vuoksi. Nämä kaikki puolestaan lisäävät erilaisten kulttuurien kohtaamista. (Ward et al. 2001: 4.) Paikallisen ja matkailijan kohtaamisen on jopa sanottu olevan koko matkailujärjestelmän ydin (Nash 1981: 462). Kansainvälinen matkustaminen on tullut niin laaja-alaiseksi ilmiöksi erityisesti länsimaissa, että sitä monesti ajatellaan itsestäänselvyytensä, vaikka vapaa-ajan matkustelu on verrattain nuorta (Cohen 2004: 37). Suomessa turismin voidaan nimittäin

katsoa alkaneeksi 1950-luvulla ja massaturismin vasta 1970-luvulla. Tätä ennen ihmiset olivat matkustaneet ulkomaille Suomesta lähinnä työnhaun perässä. (Jokinen & Veijola 1990: 36.)

Matkailuilmiön laajuus näyttäytyy myös tarkasteltaessa matkailuntutkimusta. Sen on täytynyt levittäytyä laajalti eri tieteenaloille pystyäkseen vastamaan kasvaviin haasteisiin, joita kentän kokonaisvaltainen hahmottaminen vaatii. (Kostiainen et al. 2004: 296.) Matkailu on nykyään sekä ihmisten vapaa-ajanviettoa että massiivinen teollisuudenala. Nämä molemmat osat näkyvät myös tämän tutkimuksen kohderyhmän henkilöissä, jotka sekä työskentelevät matkailun parissa että tekevät vapaa-ajan matkoja. Heillä voidaan siis tältä osin katsoa olevan monitahoinen ja omaleimainen kosketus matkailukulttuuriin.

Maapallon sanotaan viime aikoina muuttuneen eräänlaiseksi suureksi leikkikentäksi, jolta haetaan kokemuksia ja elämyksiä. Suuri osa teollistuneiden maiden asukkaista pyrkii jatkuvaan paikasta toiseen siirtymiseen eli matkusteluun. (Kostiainen et al. 2004: 310.) Mutta matkailukulttuuri on silti enemmän kuin vain fyysistä paikasta toiseen siirtymistä. Siinä on kysymys ihmisten valmistautumisesta muiden paikkojen ja ihmisten näkemiseen, sekä näiden paikkojen ja ihmisten valmistautuminen nähdyksi tulemiseen. (Franklin & Crang 2001: 10.) Nykyään matkustaminen onkin sidoksissa omaan statukseen ja tämä status laskee, mikäli henkilö ei matkusta (Urry 1990: 5). Sanotaan, että matkustuskokemukset ovat suurempia egon kasvattajia kuin uuden auton tai kodin hankinta. Mitä kauemmas matkustetaan, mitä useammin matkustetaan ja mitä enemmän kokemuksia ihmisillä on kerrottavana parhaasta tai kamalimmasta matkastaan sen parempi. (Smith 2001: 23.) On sanottu, että matkailua ja muita vapaa-ajan palveluja ei voida pitää enää vain ylellisyystuotteina, vaan ne alkavat muistuttaa välttämättömyyshyödykkeitä. Tästä esimerkkinä se, ettei 1990-luvun laman aikana matkailupalvelujen kysyntä vähentynyt niin paljon kuin oltiin ennustettu, ja tämän syynä pidettiin etenkin vapaa-ajan merkityksen kasvua. (Albanese & Boedeker 2003: 49.) Matkustamisen välttämättömyydestä puhuttaessa täytyy kuitenkin muistaa, että useimmat alan tutkimukset koskevat vain länsimaisten ihmisten matkailua ja tässäkin tutkimuksessa puhun matkailusta osana suomalaista kulttuuria.

Matkailu yhtenäistää kulttuureja, kun niitä muokataan matkailuteollisuuden tarpeisiin, jotka vastaavat usein länsimaisia mieltymyksiä. Lisäksi globalisaation myötä maailman voidaan sanoa pienentyneen vaivattomamman liikkumisen vuoksi, mutta matkailulla on myös erotteleva vaikutus. Globalisaation vastareaktiona aletaan usein entisestään korostaa matkailukohteen omaa kulttuuria, kun matkailun koetaan muuttaneen sitä liikaa.

Erik Cohenin mukaan matkustaminen voidaan luokitella moderniksi ilmiöksi, koska se vaatii toteutuakseen tietynlaisen kulttuurin ja asenteen maailmaa kohtaan. Jotta matkustaminen kulttuurisena ilmiönä tulisi mahdolliseksi, on ihmisellä oltava mielenkiintoa oman ympäristönsä ulkopuolisiin asioihin. Esimodernissa kulttuurissa omasta asuinympäristöstä poistutaan vain pakon edessä, sillä ulkopuolista maailmaa pidetään tuntemattomana ja arvoituksellisena eli myös vaarallisena ja uhkaavana. Moderni ihminen puolestaan on kiinnittymättömämpi ympäristöönsä ja valmis matkustamaan sen ulkopuolelle. Häntä kiinnostaa nimenomaan erilaisuus ja poikkeavuus omasta kulttuurista, mikä synnyttää halun nähdä ja kokea uusia tapoja, kulttuureja sekä nähtävyyksiä. (Cohen 2004: 37–38.)

Näistä lähtökohdista olen rakentanut tutkimukselleni pohjan, jonka perusajatuksena on antropologinen näkökulma matkailuun ja kulttuurin kohtaamiseen matkailijan silmin. Poikkitieteellisyys on kuitenkin matkailututkimuksessa niin keskeistä, että ei ole mahdollista tarkastella aihetta vain yhdeltä kannalta, joten tutkimuksessa tulevat esiin myös muiden tieteenalojen näkemykset, minkä koen enemmän rikastuttaneen tutkimuksen tekoa kuin rajoittaneen sitä.

3. AINEISTO JA METODIT

3.1. Aineiston hankinta

Aloitin gradun suunnittelun sekä tekemisen syksyllä 2009. Aineiston hankinta alkoi tammikuun lopulla Helsingissä järjestetyiltä Matka 2010 -messuilta, mistä sain matkailualalla työskentelevien yhteystietoja ja lähetin heille kirjoitus-/haastattelupyyntöjä. Olin tehnyt messuja varten kirjallisen esittelyn, jossa kerroin kuka olen, mitä opiskelen ja millaista tutkimusta olen tekemässä. Näitä papereita jaoin ihmisille, joilta kysyin halukkuutta osallistua tutkimukseeni. Kiertelin messujen näytteilleasettajien pisteitä melko summittaisesti ainoana kriteerinä, että kyseessä olisi ulkomaanmatkailuun keskittyvä osasto.

Messujen tuloksena sain sovittua yhden haastattelun sekä jälkeenpäin minulle lähetettiin kaksi kirjallista vastausta. Kirjalliset vastaukset jäivätkin kokonaisuudessaan näihin kahteen, vaikka alun perin tarkoitukseni oli hankkia niitä huomattavasti enemmän haastattelujen rinnalle mutta tämä osoittautui melko haasteelliseksi tehtäväksi. Tutkielmani pääasiallinen aineisto koostuu siis haastatteluista, joita olen tehnyt yhteensä 10 kappaletta. Messujen jälkeen loput haastateltavat sain tuttavien avustuksella, suoraan matkatoimistoista kysymällä sekä lopulta niin sanotulla lumipallo-otannalla, jonka periaatteen mukaisesti edellisen haastateltavan avulla sain yhteyden seuraavaan (ks. esim. Hirsjärvi & Hurme 2008: 59–60). Haastattelut tein vuoden 2010 helmi- ja huhtikuun aikana. Yhden haastatteluista olen tehnyt puhelimitse ja siitä on kirjalliset muistiinpanot. Muut haastattelut olen tehnyt kasvotusten vastaajien kanssa joko heidän kotonaan tai työpaikallaan. Kaikki tutkittavat antoivat suostumuksensa haastattelujen nauhoittamiseen, joten olen tehnyt niistä myös litteraatiot. Kaikki vastaajat antoivat myös luvan arkistoida haastattelut/kirjoitukset, ja arkistointiin on pyydetty joko suullinen (puhelinhaastattelu) tai kirjallinen suostumus. Ääninauhat sekä litteraatiot arkistoidaan Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksen yhteydessä toimivaan Keski-Suomen Muistiarkistoon.

Yleisesti suhtautuminen pro gradu -tutkielmaani haastateltavien ja kirjoituspyyntöön vastanneiden keskuudessa on ollut positiivinen. Ainoan poikkeuksen teki eräs henkilö,

jolle esittelin tutkimusaiheittani ja jota pyysin saada haastatella tai lähettää kirjoituspyynnön. Hän kyseenalaisti sekä aiheen että kysymysten tarpeellisuuden, mutta suostui lopulta kertomaan kokemuksistaan lisäten kuitenkin loppuun ”*Tässäpä näitä tietoja, lieneekö niistä mitään hyötyä*” (KM62). Muiden osalta aihe on herättänyt kiinnostusta ja omista matkakokemuksista on kerrottu mielellään.

Haastattelut olen tehnyt vapaamuotoisen teemahaastattelun periaatteella. Tapa, jolla Charlotte Davies kuvailee puolistrukturoitua haastattelua sopii hyvin omiin haastatteluihini. Hänen mukaansa haastattelun pohjana voi olla melko strukturoitukin kysymyslista, josta haastattelijä voi kuitenkin poiketa tilanteesta riippuen. Joitain kysymyksiä voidaan esimerkiksi jättää kysymättä tai niitä saatetaan myös lisätä tarpeen vaatiessa. Haastateltavien vastauksia ei pyritä ohjailemaan etukäteen, vaan he saavat kertoa asioista omin sanoin ja tuoda ilmi huomioitaan laajemmaltikin kuin valmiiden kysymysten puitteissa. (Davies 1999: 95.) Itselläni haastatteluiden pohjana onkin ollut tekemäni teemahaastattelulista, joka on toiminut eräänlaisena runkona haastattelutilanteessa. Lista on lähinnä ohjannut haastattelun kulkua, mutta tilanteen mukaan olen kysellyt myös monia muita kysymyksiä. Koen tämän tavan olleen erittäin hedelmällinen, koska jokainen haastattelutilanne on omanlaisensa ja keskustelunomainen, joten tarkentavat kysymykset tulevat usein mieleen vasta itse tilanteessa. Teemahaastattelulista kuitenkin ohjaa keskustelua siten, että samat tärkeimmät kysymykset tulevat kysytyksi jokaiselta haastateltavalta.

Haastattelukysymyksissä keskityin kahteen suurempaan teemaan, joita olivat vastaajan merkityksellinen matka sekä hänen yleiset matkustustottumuksensa ja -kokemuksensa. Merkityksellisellä matkalla tarkoitin jotain ulkomaille suuntautunutta matkaa, jonka aikana vieraan kulttuurin kohtaaminen jollain tavalla vaikutti vastaajaan tai hänen suhtautumiseensa joko vierasta tai suomalaista kulttuuria kohtaan. Yleisesti matkustamisesta kysyttäessä keskityin puolestaan siihen, mitä matkustaminen vastaajalle henkilökohtaisesti merkitsee ja mitä se hänelle antaa. Tämän teemoittelun takana ajatuksena on, että vastaajien kertomukset merkityksellisestä matkasta toimivat ikään kuin tapausesimerkkeinä matkailun ja vieraan kohtaamisen laajemmista vaikutuksista. Kirjoituspyyntö käsitteli näitä samoja asioita mutta luonnollisesti hieman suppeammin, koska haastattelutilanteissa pystyi esittämään useitakin lisäkysymyksiä. Kirjoituspyynnössä kehotin vastaajia kertomaan kokemuksistaan omin sanoin ja annoin

avuksi muutamia konkreettisempia kysymyksiä. Kirjoitusten ei ole tietenkään tarkoituskaan antaa samanlaista ja yhtä syvällistä pohdiskelua kuin haastatteluiden. Kirjoituksia pyytäessäni korostinkin sitä, että lyhyetkin vastaukset ovat tervetulleita. Suppeudesta huolimatta otan kirjalliset vastaukset mukaan analyysiin, koska niistä tulee esiin kaksi näkökulmaa lisää siihen, millaisen ja mihin suuntautuneen matkan vastaaja kokee henkilökohtaisesti merkitykselliseksi.

Useille haastateltavista lähetin haastattelukysymykset etukäteen sähköpostitse. Kuten aiemmin mainitsin, oli kysymyslista tavallaan raakaversio haastattelun kulusta ja siitä kävivät ilmi haastattelun pääkohdat. Toiset haastateltavista sanoivat, että kysymykset olivat mielenkiintoisia ja mukavia kun taas osa koki ne vaikeiksi. Pyrin kuitenkin jokaisessa haastattelutilanteessa omin sanoin avaamaan kysymyksiä ja painottamaan, että kyse on jokaisen omista kokemuksista – ei niinkään siitä mitä *pitäisi* kertoa. Charlotte Davies ottaakin tämän esiin kirjassaan puhuessaan siitä, kuinka tutkimuksen aihe tulisi tutkittaville ilmaista. Hän huomauttaa, että vastaajat voivat kokea olevansa velvollisia vastaamaan tarkkoihin tutkimuskysymyksiin, eivätkä niinkään kertomaan omista kokemuksistaan. (Davies 1999: 109.) Tämän pyrin huomioimaan siten, että esittelin tutkimuksen tarkoituksen omin sanoin jo haastattelua pyytäessä ja varsinaiset haastattelutilanteet antoivat kuvailuun vielä paremman mahdollisuuden.

Niin mielenkiintoisia kuin matkakertomukset ovatkin, ei etnografinen tutkimus ole vain omien ja muiden kokemusten kirjoittamista auki. Erityisesti internetin yleistymisen myötä tällaisten kertomusten kuuleminen ja näkeminen onnistuu ihmisiltä muullakin tavoin kuin tutkijoiden kertomana. Tämän vuoksi etnografisen tutkimuksen täytyy pystyä antamaan jotakin arvoa näille kokemuksille, mikä onnistuu lisäämällä tutkimukseen teoreettinen pohja sekä metodi, jotka antavat kerätylle aineistolle syvyyttä. (Davies 1999: 38.) Yhdistämällä teoriaa, sopivia metodeja sekä tätä tutkimusta varten kerätyn aineiston, voin käyttää näitä tavalla, joka tuottaa uutta tietoa.

Matkailututkimuksessa on viime aikoina kulttuurin osalta keskitytty lähinnä pohtimaan materiaalisen kulttuurin muotojen vaikutuksia matkailijaan ja unohdettu analysoida syvällisemmin vieraan kulttuurin vaikutusta. Kulttuurierot matkailijan ja kohdemaan väestön välillä usein määrittävät matkailijoiden käyttäytymistä, mikä puolestaan vaikuttaa laajemmaltikin matkailutalouteen ja matkailupalvelujen suunnitteluun. Monet

tahot eivät ole käsittäneet kulttuuristen erojen merkitystä matkailijan kokemuksissa vaan tyytyväisyyden ajatellaan syntyvän materiaalisista ja fyysisistä ominaisuuksista. (Reisinger & Turner 2003: xxii.) Omassa aineistossani korostuu näiden materiaalisten ja fyysisten puitteiden vähäinen merkitys matkan onnistumisen kannalta. Vaikka tutkimukseni keskittyykin matkailijoiden henkilökohtaisiin kokemuksiin eikä ota kantaa matkailuun elinkeinona tai liiketoimintana, uskon että sitä voidaan soveltaa myös laajempiin tarkoituksiin.

3.2. Aineiston kuvaus

Tutkimuksen kohderyhmän valinta perustui moneenkin seikkaan. Ensinnäkin se helpottaa aineiston ja koko tutkimuksen rajaamista, jolloin analyysistä saa syvemmän, kuin siinä tilanteessa, että pyrkisin tekemään yleistyksiä ylipäänsä suomalaisten matkustuskokemuksista. Toiseksi henkilöitä on helpompi lähestyä esimerkiksi työpaikkojen kautta, koska he edustavat tiettyä ammattiryhmää. Kolmanneksi, ja itselleni ehkäpä tärkeimmäksi, syyksi valita juuri nämä henkilöt nousi kuitenkin oletukseni, että matkailualalla työskentelevillä olisi keskimääräistä enemmän kokemusta ulkomailla matkustamisesta ja mahdollisesti erilainen näkökulma asiaan, joka on heille samalla työ. Tämän suhteen piti kuitenkin tehdä vielä rajaamista, sillä matkailuala on käsitteenä niin laaja ettei alalla työskentely vielä takaa suurta ulkomaanmatkailukokemusta. Niinpä olenkin pyrkinyt etsimään tutkimustani varten sellaisia henkilöitä, jotka tekevät tai ovat tehneet töitä ulkomaanmatkailun saralla (esimerkiksi matkatoimistoissa, ulkomaan matkanjärjestäjinä tai matkaoppaina). Tutkimuksen kohdehenkilöiden joukossa on sekä lähinnä Euroopassa matkustaneita että niin sanottuja maailmanmatkaajia, joilla on monia kymmeniä kohteita käytyinä, joillain jopa lähemmäs sata. Kaikilla on kuitenkin ulkomaanmatkailukokemusta useasta kohteesta.

Yhteensä tutkimukseen osallistuneita on 12 ja heistä suurin osa on naisia. Kaikki kymmenen haastateltavaa ovat naisia, kun taas molemmat kirjalliset vastaukset ovat miehiltä. Vastaajat ovat iältään 26–62 -vuotiaita. Heistä jokainen työskentelee matkailualalla, yksi vastaajista tosin on siirtynyt ulkomaan matkailun parista kotimaan matkailuun.

Kahdelle haastateltavista en pystynyt antamaan haastattelukysymyksiä ennakkoon, kun taas osalla vastaajista oli mahdollisuus miettiä hyvinkin tarkkaan vastauksiaan etukäteen. Joiltain osin tämä luonnollisesti vaikutti vastausten pituuteen ja syvällisyyteen. Haastattelujen kesto vaihtelikin noin puolesta tunnista vajaaseen puoleentoista tuntiin. Kun kysymyksiä ei ollut saatu miettiä rauhassa etukäteen, ei kaikkia ajatuksia ja kokemuksia muistettu itse haastattelutilanteessa. Mitenkään ratkaisevasti tämä ei kuitenkaan vaikuttanut haastattelujen kulkuun tai sisältöön, vaan jokainen haastattelu antoi uusia näkökulmia ja mielenkiintoista tietoa.

Puhelimitse toteutettu haastattelu ei ole täysin verrattavissa muihin tekemiini haastatteluihin. Tätä haastattelua minulla ei ole nauhoitettuna, eikä näin ollen litteraatiotakaan. Puhelun aikana tehdyt kirjalliset muistiinpanot sekä puhelun jälkeen kirjoitetut asiat auttavat, mutta esimerkiksi joidenkin yksityiskohtien tarkistaminen ei jälkikäteen onnistu samalla tavalla kuin nauhoitetuissa haastatteluissa. Haastattelua ei kuitenkaan ollut mahdollista hoitaa välimatkan vuoksi kasvotusten, joten puhelimitse tehtävä haastattelu oliärkevin vaihtoehto. Toki väärinymmärryksille on puhelimen välityksellä enemmän sijaa (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008: 64) mutta olen ottanut tämän analyysissä huomioon siten, etten käytä analyysin tukena asioita, joista en ole aivan varma ja joita en pysty muistiinpanoista tarkistamaan. Tilannetta helpotti kuitenkin se, että olin antanut haastateltavalle kysymykset etukäteen ja olimme tavanneet kasvotusten silloin, kun kysyin häntä mukaan tutkimukseen.

Haastattelujen toteutumisen suhteen katsoisin olleeni hyvin onnekas. Lumipallomenetelmällä saadut haastateltavat löytyivät loppujen lopuksi helposti alun käynnistymisvaikeuksien jälkeen. Mielestäni lumipallomenetelmä onkin varsin tehokas keino hankkia vastaajia, koska oman kokemukseni mukaan ihmiset suostuivat haastatteluun helpommin tutun henkilön kautta. Kaikki haastateltavat lisäksi suhtautuivat minuun positiivisesti ja ystävällisesti ja jaksoivat vastaila välillä varmasti hölmöiltäkin vaikuttaneisiin kysymyksiin. Toisinaan haastateltavien matkakertomuksiin uppoutui hyvinkin vahvasti ja itselleen piti muistuttaa, ettei tilanteessa olla pelkästään jutustelemassa niitä näitä vaan keskustelussa pitää pysytellä tutkimusaiheen parissa (ks. Hammersley & Atkinson 1995: 152).

Vastaajien kertomat merkitykselliset matkat suuntautuivat laajasti eri maanosiin sekä maihin. Suurin osa matkoista keskittyi Aasiaan. Kaksi vastaajista kertoi matkastaan Kiinaan, kaksi Thaimaahan ja yksi vastaaja kertoi sekä Iranin että Bangladeshin matkustuskokemuksistaan. Myös Euroopan kohteet tulivat esille merkityksellisen matkan yhteydessä. Eurooppaan suuntautuneet matkat oli tehty Italiaan, Ranskaan, Turkkiin sekä yleisesti Välimeren alueelle. Näiden lisäksi Pohjois-Amerikan alueelta kerrottiin matkasta Yhdysvaltoihin Kentuckyyn sekä yhdistetystä Jamaikan ja Barbadosen matkasta. Uudesta-Seelannista kertoi puolestaan yksi vastaajista.

Matkojen tarkoitukset poikkesivat myös toisistaan. Suurin osa merkityksellisistä matkoista oli perinteisessä lomataroituksessa tehtyjä matkoja mutta joukkoon mahtui myös muutama työhön liittyvä matka, yksi ulkomaalaisten adoptiolasten hakumatka sekä häämatka. Erityisesti kaksi jälkimmäistä pääsivätkin haastateltavien mukaan merkityksellisen matkan kategoriaan sekä kohteen erilaisen kulttuurin ja ympäristön että matkan varsinaisen tarkoituksen vuoksi.

Aineiston riittävyttä olen pohtinut useaan otteeseen, sillä jo hyvin varhaisessa vaiheessa haastatteluissa alkoivat toistua samantyyppiset vastaukset. Luonnollisesti eri maihin ja kulttuureihin liittyvät matkakokemukset poikkesivat joka kerta toisistaan, mutta tiettyjä piirteitä vastauksissa pystyi hahmottamaan jo melko pian. Tehtyäni kymmenen haastattelua päätin, että litteroin nauhat ja katson sitten, tarvitseeko haastatteluja lisää. Litteroinnin tehtyäni tulinkin siihen tulokseen, että kyseiset haastattelut olisivat riittäviä, koska niistä näki selkeästi useitakin isoja kokonaisuuksia, jotka toistuivat lähes jokaisessa vastauksessa. Lisäksi käyttämäni lumipallomenetelmä alkoi ikään kuin kiertää kehää haastattelujen loppuvaiheessa – seuraavaksi haastateltavaksi minulle ehdotettiin henkilöitä, joita olin jo aiemmin haastatellut.

Kirjoituspyyntöihin vastanneiden vähyys selittyy osin myös oman toimintani kautta. Epähuomiossa en muistuttanut kirjoituspyynnöstä vastaajia lainkaan ensimmäisen lähettämiskerran jälkeen. Vastausaikaa annoin lähettämässäni viestissä noin kuukauden, joten tässä ajassa sähköposti saattaa hyvinkin unohtua ja hukkaa muiden viestien sekaan. Tajusin virheeni liian myöhään, joten vastausten määrä olisi voinut nousta huomattavasti, jos olisin lähettänyt muistutusviestin vastaamatta jättäneille. Saamieni kirjallisten vastausten perusteella koen kuitenkin haastattelujen antaneen huomattavasti

kattavampaa ja syvällisempää tietoa aiheesta. Tämän vuoksi en usko kirjallisten vastausten puutteen vaikuttaneen merkittävästi tutkimustuloksiin, vaikkakin aineisto olisi tietysti ollut laajempi ja monipuolisempi.

3.3. Menetelmät

Martyn Hammersleyn ja Paul Atkinsonin mukaan etnografisen aineiston analyysi ei ole tutkimuksen erillinen osa, vaan se on mukana alusta loppuun saakka. He ovat kuvanneet konkreettisesti ja selkeästi kuinka aineiston analyysi etenee ja tämä tapa sopii myös omaan tutkimukseeni. Heidän mukaansa ensimmäinen askel analyysissä on luonnollisesti aineiston huolellinen lukeminen, minkä jälkeen katsotaan millaisia kaavamaisia piirteitä siitä löytyy. Tässä vaiheessa pohditaan, tuleeko aineistossa ilmi jotain yllättävää, kuinka se kohtaa tutkijan ennako-oletukset, mitä yhteneväisyyksiä sillä on aikaisempiin teorioihin ja millaisia ristiriitoja aineistosta löytyy. Aineiston jatkuva lukeminen ja järjestyksellisten käsitysten luominen aineistosta ovat etnografisen analyysin alkuvaiheita. Uusien asioiden ilmaantuessa koko aineisto pitää käydä kerta toisensa jälkeen läpi ja katsoa päteekö ajatus. Näin aineisto kategorisoidaan, jolloin sitä on helpompi käsitellä, minkä jälkeen valitaan omaa tutkimusta palvelevat osat lähempään tarkasteluun. (Hammersley & Atkinson 1995: 205, 210–213.) Laadullisen analyysin piirteitä on kuvattu myös siten, että analyysi usein alkaa jo haastatteluvaiheessa, jolloin tutkija tekee havaintoja esimerkiksi usein toistuvista seikoista ja hahmottelee niistä malleja. Tuolloin aineistoa voidaan kerätä lisää ja tarkastaa sen avulla, pitävätkö hahmotellut mallit paikkaansa. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 136.)

Edellä kuvatuilla tavoilla olen itsekin lähtenyt liikkeelle aineistoni analysoinnissa. Tutkielmassani olen käyttänyt aineistolähtöistä lähestymistapaa tarkastella aihetta, jolloin teoria nousee käyttämistäni käsitteistä ja tutkimuskysymyksistä. Tällaisessa lähestymistavassa aineistosta voidaan etsiä teemoja, joista tutkittavat puhuvat, mutta mahdollista on myös lähteä tekemään teemoittamista tutkijan kysymysten kautta. Tällöin keskeistä on se, mitä tutkittavat kunkin teeman osalta puhuvat, jolloin tutkijan tehtävänä on vastaajien antamien merkitysten löytäminen, eikä niinkään teemojen etsiminen itse aineistosta. (Moilanen & Rähkä 2007: 55.)

Olen itse käyttänyt analyysissä osittain molempia tapoja. Tehdessäni kysymyksiä kirjoituspyyntöihin sekä haastatteluihin jaoin kysymykset kahteen suurempaan osioon: merkitykselliseen matkaan ja yleisiin matkustuskokemuksiin. Tämän tarkempaa teemoittamista en tässä vaiheessa vielä tehnyt vaan päätin etsiä saamastani aineistosta teemoja, joista vastaajat puhuvat. Tämä osoittautui hyväksi ratkaisuksi, koska monista toistuvista aiheista, kuten suomalaisen ja vieraan kulttuurin vertaamisesta toisiinsa, en olisi itse etukäteen osannut lähteä kysymään. Asia kuitenkin toistui vastauksissa kerta toisensa jälkeen, joten tuntui luonnolliselta ottaa se osaksi analyysia. Osa analyysissä käsiteltävistä aiheista pohjautui kuitenkin suoraan tekemääni temahaastattelulistaan, kuten se, mitä vieraan kulttuurin kohtaaminen matkailijalle merkitsee, millainen on merkityksellinen matkakokemus sekä mitä matkustaminen kokonaisuudessaan antaa matkailijalle itselleen.

Olen litteroinut haastattelut kokonaisuudessaan lähes sanasta sanaan, mutta jättänyt esimerkiksi erilaisten täytesanojen (”niinku”, ”tota” ym.) toistoja pois valmiista litteraatioista kuitenkin huolehtien siitä, ettei haastattelujen sisällöllinen merkitys muutu. Tulostin litteraatiot paperille, koska koin että niiden hahmottaminen on itselleni siinä muodossa helpompaa kuin tietokoneen ruudulta. Analyysi eteni perinteisesti tekstejä kerta toisensa jälkeen lukemalla ja kirjallisuudesta ideoita poimimalla. Vähitellen huomasin haastatteluissa selkeitä yhteneväisyyksiä ja osaan niistä olin kiinnittänyt huomiota jo haastatteluja tehdessä. Kirjalliset vastaukset eivät olleet yhteensä muutamaa sivua pidempiä, joten niistä poimin tärkeimmät seikat suoraan tietokoneelta.

Vaikka haastatteluja ei ollut kymmentä kappaletta enempää, löytyi niistä silti paljon mielenkiintoisia ulottuvuuksia, joihin olisi voinut tarttua. Kaikkea ei tietenkään voi ottaa analyysiin mukaan. Varsinkin erilaisia yksityiskohtia nousi teksteistä esiin tämän tästä ja jatkuvasti tuli sellainen olo, että tästäkin olisi mielenkiintoista tietää enemmän. Tuomi ja Sarajärvi (2004: 94) ovatkin kirjoittaneet, että laadullisen tutkimuksen aineistosta löytyy aina joitain uusia, ennalta arvaamattomia ja kiinnostavia asioita, mikä saa aloittelevan tutkijan hämilleen. Luonnollisesti tässä tilanteessa on vain hyväksyttävä ettei kaikkea voi yhdessä tutkimuksessa tutkia.

3.4. Tutkijana aineistoa hankkimassa

... we can't talk about tourism without bringing in our judgements and values – even if we are doing research on the topic (Löfgren 1999: 266).

Haastattelujen ja koko tutkimuksen tekeminen aiheuttaa monenlaista pohdintaa liittyen aineiston keräämiseen, tutkijan persoonan vaikutukseen sekä eettisiin seikkoihin. Haastatteluissa on kuitenkin se hyvä puoli, että haastattelutilanteessa asioita pystyy kysymään uudestaan ja tarkentamaan niin haastattelijaa kuin haastateltavakin, joten tilaa epäselvyyksille jää vähemmän. Tämän olen ainakin itse kokenut erittäin tärkeäksi. Myös aineiston käyttöön liittyviä asioita voi haastateltavan kanssa käydä yksityiskohtaisemmin läpi kasvotusten, jolloin ei tule tunnetta, että tietoja käytettäisiin väärällä tavalla hyväksi.

Tämä mahdollisuus asioiden selittämiseen haastattelijan puolelta voi myös kääntyä joissain tilanteissa ongelmalliseksi. Yksi aloittelevan tutkijan virheistä onkin asioiden liiallinen selittäminen ja kommentoiminen. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 124.) Litteroidessani haastatteluja huomasin, että olin paikoitellen saattanut omilla kommentteillani vaikuttaa haastattelun kulkuun rajoittavassa mielessä. Itse haastattelutilanteessa en tätä huomannut vaan se tuli esille myöhemmin nauhoja läpikäydessä. Esimerkiksi puhuttaessa erilaisista matkustustottumuksista kuvailin itsekin suomalaisten tekemiä etelänmatkoja ”perinteisiksi Kanarian pakettimatkoiksi, joilla halutaan sitä tuttua ja turvallista suomen kielellä”. Syyllistyin siis itsekin, vaikkakin tahattomasti, varsin stereotyyppisen ajattelumallin esiintuomiseen, mikä saattoi osaltaan johdatella haastateltavia tiettyyn suuntaan. Olen kuitenkin kiinnittänyt asiaan huomiota ja haastateltavien vastauksista käy esille, mikäli he ovat olleet eri mieltä yleisistä stereotyyppioista. Aineiston perusteella näyttää siis siltä, että vastaajat ovat kertoneet oman mielipiteensä huolimatta kysymyksenasettelun mahdollisesta puolueellisuudesta.

Turismi- ja mainosteollisuus luo jatkuvasti mielikuvaa erilaisista matkustuskokemuksista ja markkinoi ”elämäsi matkaa” tai ”ainutlaatuisia elämyksiä”.

Matkailijoille annetaan kuva siitä, millainen oikealla tavalla vietetyn loman *pitäisi* olla. Näiden takana on oletus, että lomalla täytyy kokea jotain mullistavaa ja elämyksellistä. (Löfgren 1999: 14.) Olin mahdollisesti itsekkin näiden mainoslauseiden ja luotujen mielikuvien uhri aloittaessani aineistonkeruun. Ajattelin että kaikilta löytyisi jonkinlainen erityisen merkityksellinen matkustuskokemus. Totuus oli kuitenkin ole näin yksinkertainen vaan monet haastateltavat sanoivat, että kysymys on vaikea tai että useammatkin matkat ovat jollain tavalla vaikuttaneet omiin ajatuksiin. Alkuoletuksista poiketen keskittyminen yleisemmin matkailun henkilökohtaisiin vaikutuksiin tuntui siis luontevammalta kuin tarkkojen erityiskokemusten kartoittaminen.

Vaikka monet haastateltavistani ovat sanoneet, etteivät heidän kertomansa tiedot ole erityisen henkilökohtaisia tai salaisia, on anonymiteetista huolehtiminen kuitenkin tärkeää, kuten Charlotte Davies (1999: 51) huomauttaa. Hänen mukaansa luottamuksen luominen tutkittavaan on tärkeää, ja monesti juuri anonymiteetin takaamisella voidaan melko hyvin taata esimerkiksi se, että vastaaja puhuu totuuden mukaisesti. Tämän tutkimuksen aihe ei ole kovinkaan arkaluontoinen, joten en usko, että kenelläkään vastaajista on ollut tarvetta muunnella totuutta. On sitten jo aivan toinen asia, kun aletaan miettiä, kuinka moni esimerkiksi kertoi olevansa suvaitsevaisempi matkustelun ansiosta vain, koska yleisesti ottaen ei ole kovinkaan hyväksyttyä olla suvaitsematon. Mielenkiintoista on myös se, ketä kohtaan ylipäänsä ollaan suvaitsevaisempia, sillä vastausten joukossa on hyvinkin kärkeviä kommentteja suomalaista kulttuuria kohtaan. Vaikka haastattelu aineistonkeruumenetelmänä sisältää hyvin paljon etuja, löytyy siitä myös haittapuolia. Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että tällöin ihmisillä on taipumusta antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008: 201), kuten esimerkiksi edellä mainitun suvaitsevaisuuden suhteen.

Kysyin haastattelujen lopuksi sekä kirjallisissa vastauksissa, onko tutkimukseen osallistuvilla toiveita siitä, millaista koodia tai nimimerkkiä tulen käyttämään valmiissa työssä lainausten yhteydessä. Useimmille tällä ei ollut merkitystä ja loput vastaajista kannattivat koodia, jonka saisin keksiä itse. Muutama haastateltavista ehdotti, että esimerkiksi sukupuolen ja iän tuominen esille koodissa olisi hyvä ja päädyinkin tähän viittaustapaan. Aineistosta käytettävät koodit ovat siis esimerkiksi muotoa HN47a tai KM62. Ensimmäinen kirjain kuvaa aineiston tyyppiä (H = haastattelu, K = kirjallinen vastaus), seuraava kirjain sukupuolta (N/M), numero kertoo vastaajan iän ja mikäli

vastaajissa on useampi samanikäinen, olen laittanut perään vielä lisätunnisteen (a/b). Itseeni viittaa lainauksissa merkinnällä SV.

Vaikka pseudonyymien eli peitenimien käyttöä monesti suositellaan tutkimuksen lähestyttävyyden takia (Kuula 2006: 215), päädyin itse toisenlaiseen viittaustapaan. Tutkimukseen vastanneista suurin osa kannatti jonkinlaisia koodeja, joten koin sen itsekin paremmaksi vaihtoehdoksi. Koodit auttavat persoonattomuudestaan huolimatta pitämään vastaajien henkilöllisyyden salassa, mutta kertovat kuitenkin joitain taustatietoja sukupuolen ja iän muodossa. Pysin kertomaan vastaajille tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä anonymiteetin säilymisestä jo haastattelulupaa kysyessä, ja otin asian puheeksi vielä haastattelutilanteessa. Erään haastattelun suhteen jäin tosin miettimään, olinko muistanut etukäteen mainita anonymiteetistä, sillä haastattelun loppuvaiheessa haastateltavalle vaikutti tulevan yllätyksenä se, ettei hänen nimensä tulekaan tutkimuksessa mitenkään julki. Tämän jälkeen pohdin sitä, jättikö haastateltava jotain kertomatta vain sen vuoksi, että luuli olevansa helposti tunnistettavissa. Tulin kuitenkin siihen lopputulokseen, että ainakaan mitään suurta vahinkoa ei sattunut, sillä haastateltava vielä lopuksi mainitsi, etteivät asiat ole erityisen salaisia.

Oma ulkomaan matkustuskokemukseni on vielä hyvin alkutekijöissään – erityisesti suhteutettuna tutkimukseen osallistuneiden kokemuksiin. Mahdollisuuteni matkustaa ovat olleet melko rajalliset viime vuosia lukuun ottamatta, joten olen tehnyt ulkomaille ainoastaan lomamatkoja muutamiin maihin. Huomasin haastatteluja tehdessäni kuitenkin, että varsinkin lomataroituksessa tehtyihin matkoihin ja kertomuksiin niistä minun oli helppo samaistua huolimatta vähäisemmästä matkustuskokemuksestani. Toisaalta taas tein monia ”tyhmiä kysymyksiä”, jotka haastateltaville saattoivat olla täysin itsestään selvyyksiä, mutta nämä kysymykset ja niihin annetut vastaukset kuitenkin toivat tutkimusta ajatellen laajemman näkökulman aiheeseen. Oma matkailullista näkemystäni ovat myös ohjanneet Matkailualan verkostoyliopistossa (MAVY) tekemäni opinnot, jotka erityisesti teoriatasolla ovat vieneet tutkimusta eteenpäin.

Kokonaisuudessaan haastatteluprosessi oli hyvin opettavainen. Jo tutkimuksen teon alkuvaiheissa minulla oli oletus, että haastattelujen tekeminen on aineiston

hankintamenetelmänä sopivin omaan graduuni ja jälkikäteen ajateltuna tämä olettaus sai myös vahvistusta. Haastateltavien etsimisen, haastattelujen tekemisen sekä niiden läpikäymisen myötä olen päässyt tapaamaan uusia ihmisiä, kuulemaan heidän kokemuksistaan mutta myös saanut tällä tavalla aineiston, joka palvelee graduni tarkoitusta. Prosessi ei kuitenkaan aina sujunut läheskään täydellisesti ja uuvuttavia tilanteita tuli vastaan tämän tästä. Esimerkiksi aineistohankinnan alkuvaiheessa olin ladannut ehkä liiankin suuria odotuksia Matka 2010 -messuja varten ja epätoivo iski pian messujen jälkeen, kun sieltä saatu aineisto jäikin huomattavasti odotuksia vähäisemmäksi ja pinnallisemmaksi. Kun lopulta aloin saada lisää haastateltavia ja kokemuksen myötä turha jännittäminen jäi pois, aloin todella nauttia haastattelujen tekemisestä, ja toisten matkakertomuksia kuunnellessa oma matkakuume nousi kerta toisensa jälkeen.

Kahdelle haastateltavista olen heidän pyynnöstään luvannut välittää tiedon tutkimuksen valmistuttua, jotta he voivat käydä tutustumassa valmiiseen työhön Jyväskylän yliopiston kirjaston tietokannassa. Yhdelle haastateltavista olen puolestaan luvannut lähettää sähköpostitse muutaman sivun tiivistelmän tutkimuksen tuloksista.

3.5. Refleksiivisyys ja analysointiprosessi

Refleksiivisyys etnologisessa ja antropologisessa tutkimuksessa on noussut tärkeään asemaan viime vuosikymmeninä ja erityisesti siksi, että monesti tutkitaan ”omaa kulttuuria”. Perusajatuksena pidetään, että tutkijat vaikuttavat läsnäolollaan tutkimukseen. Usein tutkijan omat intressit ohjaavat jo tutkimusaiheen valintaa, joten tutkijan persoona korostuu heti tutkimuksen alkumetreillä. (Anttonen 1999: 23–26.) Pyrinkin itse selittämään auki tekemäni valinnat ja myös kuvailemaan tutkimuksen teon etenemistä siinä määrin, kuin se on tarpeellista unohtamatta kuitenkin sitä, että tutkimuksen kohteena ei ole itse tutkija (ks. Anttonen 1999: 28). Olen tutkimuksessani tulkinnut vastaajien antamia merkityksiä matkustamiselle ja tulkintakysymykset pohjautuvatkin aina jonkinlaiseen omaan esiyymmärrykseen, joka tutkijan pitää tiedostaa (Moilanen & Rähkä 2007: 52).

Merkityksiä tutkittaessa niitä joudutaan suhteuttamaan laajempaan kontekstiin, sillä samankaltaiselta vaikuttavat asiat voivatkin todellisuudessa tarkoittaa aivan eri asiaa, kun taas erilaiselta näyttävät asiat saattavat merkitä samaa (Moilanen & Rähä 2007: 46). Aloittaessani tulkintojen rakentamista aineistoni pohjalta, minua kiinnosti ensisijaisesti se, miten vastaaja kokee matkustamisen. Tällaisessa lähestymistavassa otetaan huomioon merkityksiä ympäröivä laaja konteksti. (ks. Moilanen & Rähä 2007: 50.)

Merkitykset ovat osittain tiedostettuja, mutta osa niistä on piileviä (Moilanen & Rähä 2007: 46). Näiden piilevien merkitysten huomaaminen vaatii tutkijalta syvällistä asioiden tarkastelua, ja omassa tapauksessani tarkkaa aineiston läpikäyntiä. Usein sanotaan, että kirjoittaessa tulee sokeaksi omalle tekstilleen mutta huomasin, että samankaltaista sokeutumista voi tapahtua myös aineiston käsittelyn kanssa. Litteraatioita lukiessa yhä uudelleen tekstistä löytyy joka kerta jotain uutta, kun taas samalla monia asioita alkaa pitää itsestäänselvyytenä. Ajattelin aluksi, että niiden kaikista tärkeimpien asioiden poimiminen aineistosta sujuisi kuin itsestään, mutta loppujen lopuksi sitä tulikin sokeaksi omalle aineistolleen, eikä osannut etsiä sieltä kuin tiettyjä ennalta päätettyjä teemoja. Ajatukseni oli alunperinkin se, että pyrin saamaan tietoa ihmisten matkustuskokemuksista tarkemman aiheen määräytyessä lopulta aineiston perusteella. Huomasin kuitenkin useasti pitäväni sokeasti kiinni tietyistä aiheista, joita olin hahmotellut jo ennen haastattelujen ja kirjallisten vastausten saamista. Tällöin monet uudet näkökulmat, joita aineistossa tuli ilmi, meinasivat jäädä paitsioon vain tietynlaisen kapeakatseisuuden vuoksi.

Aineiston analysointivaiheessa minun piti siis tietoisesti lukea litteraatioita ja kirjallisia vastauksia jatkuvasti ”uusin silmin” -periaatteella, jotta minulta ei jäisi huomaamatta joitain suuriakin kokonaisuuksia. Tom Selänniemi onkin sanonut etnografisen tutkimusprosessin keskeisen idean olevan siinä, että tutkija saa oppia aineistostaan uusia asioita ja muokata tutkimusprosessia sen mukaisesti. Tutkimuksen alussa luodut hypoteesit voi hylätä tai niitä voi muokata tutkimuksen siitä kärsimättä. (Selänniemi 1996: 39.) Tämä periaate on auttanut myös itseäni kehittämään tutkimuksen suuntaa lopulliseen muotoonsa.

Joku toinen olisi samaa aineistoa käyttäen ja samoja kysymyksiä pohtien voinut päätyä aivan toisenlaisiin tulkintoihin kuin itse olen päätenyt. Tätä ei kuitenkaan tarvitse nähdä ongelmana, vaan tutkijan täytyy enemmän keskittyä perustelevaan väitteensä. Aineistoargumentointi on empiirisen kulttuurintutkimuksen yleisin vakuuttamistapa ja sitä käytän myös itse. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että tekstistä löytyy riittävästi omia tulkintoja tukevia aineistonäytteitä ja siteerauksia. (Apo 2001: 30.) Anni-Siiri Länsmanin (2004: 42) tavoin näen haastatteluaineiston ”erilaisina *versioina, selontekoina todellisuudesta*, joita ei tulisi ottaa raporttina todellisuudesta vaan *toimintana, osana todellisuutta*, joka itsessään on tutkimuksen kohteena”.

4. MERKITYKSELLISELLÄ MATKALLA

4.1. Mikä on matka? Mikä on merkityksellinen matka?

Matkailu ja matkustaminen ovat laajoja ja monitulkintaisia termejä, kuten aiemmin kävi ilmi. Ihminen voi sanoa olevansa matkalla, jos hän viettää yhden yön naapurikaupungissa, mutta yhtä lailla matkaksi voidaan laskea vuoden tai useamman kestävä työskentely vieraassa maassa. On sanomattakin selvää, että näiden toistensa ääripäissä olevien esimerkkimatkojen vaikutukset itse matkailijaan ovat täysin erilaiset. Luonnollisesti vieraassa kulttuurissa eläminen antaa toisenlaisen kuvan kyseisestä kulttuurista ja jättää vierailijaan erilaisen vaikutuksen kuin viikon lomamatka. Kun ihmisen kyky vastaanottaa kulttuurista informaatiota ylittyy, voi syntyä kulttuurishokki, joka ilmenee usein vietettäessä kauemmin aikaa kulttuurin parissa. (Alho 1994: 87.) Kulttuurishokki aiheutuu, jos vieraan kulttuurin kohtaava henkilö tuntee, ettei hän kykene selviytymään uudessa ympäristössä, jossa hän jatkuvasti saa vastaanansa uusia ärsykeitä sekä toimintatapoja. Tällöin henkilöltä puuttuvat elämästä tutut merkit ja tunnukset, joiden avulla hän tietää kuinka tilanteissa tulee menetellä. (Reisinger & Turner 2003: 56–57.) Vuoden ulkomailla asunut haastateltavani kertoikin, että matkan merkityksellisyys johtui suuresta kulttuurishokista, jonka ehti tuona aikana kokea, toisin kuin tavallisilla lomamatkoilla.

Vastaajien käsitykset matkasta vaihtelivat hyvinkin suuresti. Mitään yhteistä selkeää määritelmää siitä, millaisen matkan vastaajat kokivat täyttävän matkustamisen kriteerit, ei vastausten perusteella pysty antamaan. Sen sijaan vastauksista löytyi viitteitä siitä, mitä ei koeta matkaksi. Monien kohdalla tuli esiin, että ulkomaanmatkaksi ei välttämättä laskettu esimerkiksi Viroon tai Ruotsiin tehtäviä matkoja. Erityisesti tätä mieltä oltiin, jos kyse oli laivamatkoista tai ainakin lähialueiden risteilyjä pidettiin hyvin pienimuotoisina matkoina, kuten muutamasta haastattelusta kävi ilmi. ”*Jos laskee tämmöset pienet johonki Tukholmaan tai Tallinnaan tai muita niin muutamia kertoja*” (HN26). ”*Et ne on ollu kyl enempiki sitte vaan jotain Turku-Tukholma risteilyy, jotain tosi pientä*” (HN31b).

Lähiesteilyjen lisäksi Kanarian saarille suuntautuvaa turismia kaikki eivät laskeneet matkustamiseksi.

Mutta sitte taas toki mulle itelle tulee se mielikuva, että se ei oo semmosta oikeata matkailua vaan se on vähän semmosta, että sama kun tästä lähtis Kuopioon viikonlopuks. Että toki ne puitteet on erit. Mutta se on hyvä, että semmosta on, koska se on välttämättömyys joillekin. (HN32.)

Yllättävää oli myös se, ettei opiskeluaikojen vaihtokokemuksia tunnuttu mieltävän matkoiksi – ainakaan erityisen merkittäväksi sellaiseksi. Voi tietysti olla, että osalla vaihtokokemuksesta oli jo sen verran aikaa, että matkamuisteluissa keskityttiin hieman uudempiin kokemuksiin. Sen sijaan vaihtokokemukset sivuutetaan vain hyvin nopeasti haastattelun lomassa ja vaikuttaakin siltä, ettei haastateltaville tule ainakaan ensimmäisenä vaikuttavasta tai merkityksellisestä matkasta mieleen vaihdossa olo.

Vain harvat ihmiset myöntävät, että heidän lomamatkansa olisi ollut pettymys, koska sen eteen on tehty töitä, sitä on odotettu ja se on itse valittu monien vaihtoehtojen joukosta (Krippendorf 1989: 64). Vaikka tutkimukseni kohderyhmä onkin matkustanut paljon, ei heidän kertomansa perusteella voi silti olettaa, että joukossa olisi kovinkaan monia epämieluisia matkakokemuksia. Matkoilla on totta kai asioita, jotka eivät ole onnistuneet kuten olisi toivottu (esimerkiksi huono sää tai sairastuminen) mutta harvoin kuitenkaan koko matkaa mielletään epäonnistuneeksi. Vastaajat kertoivat negatiivisista kokemuksistaan, mutta ennemminkin he halusivat kertoa, kuinka matkalla kaikki ei aina mene suunnitelmien mukaan – eikä niin tarvitsekaan olla, vaan siihen pitää sopeutua. Pettymyksiin matkalla suhtaudutaankin eri tavalla kuin arjessa. Ne joko tukahdutetaan tai sitten niitä vähätellään. Mahdollisesti pettymyksiin suhtaudutaan seikkailuna tai erikoisina kokemuksina. (Krippendorf 1989: 64.)

Aineistossani kaksi vastaajista kertoi merkitykselliseksi matkakseen matkan, jonka aikana he olivat pidemmän aikaa asuneet kyseisessä kulttuurissa, kun muilla vastanneilla samanlaisessa tapauksessa kyseessä oli loma- tai työmatka. Hyvin eri pituisia ja eri tarkoituksin tehtyjä matkoja on vaikea lähteä vertailemaan

samantyyppisinä kokemuksina, joten nämä merkitykselliset matkakokemukset antavatkin ennemminkin tapauskohtaisia esimerkkejä matkailun vaikutuksesta.

Alkuoletukseni oli se, että merkityksellisistä matkoista kysyttäessä ihmiset kertoisivat kohteista, joista oli ennen matkaa positiivinen mielikuva ja tämä mielikuva joko vahvistui tai muuttui negatiiviseksi. Ajattelin näin, koska en uskonut, että kovin moni lähtee matkalle kohteeseen, josta hänellä on negatiivisia mielikuvia. Tämä ennakkoletus kääntyi kuitenkin aivan päinvastaiseen suuntaan. Osalla oli hyvinkin negatiivinen kuva kohteesta, osalla taas positiivinen, mutta loppujen lopuksi yksikään haastateltavista ei kertonut matkasta, joka olisi päättynyt negatiivisiin mielikuviin. Ranskaan suuntautuneesta matkasta kertonut vastaaja oli ainoa, jolla jäi osasta matkaa (Pariisista) ikäviä kokemuksia, mutta samalla matkalla Ranskan maaseutuun tutustuminen jätti positiivisen tunteen.

Pariisissa ollessani huomasin paikallisten ”inhon” ranskan kielitaidottomuuteni edessä. Vastauksia tavattiin kuin lapselle edelleen ranskaksi tai joskus myös englanniksi ja venäjänkielisiä menuja tuotiin nenän eteen. Tällaisia kokemuksia oli yhtä paljon kuin normaaleja asiakaspalvelutilanteita. [...] Oman provosoimattoman käytökseni vuoksi tämä on jäänyt vahvasti mieleen Ranskasta. En ollut muualla kokenut kieliongelmaa näin vahvasti. Eikä tämä myöskään kannustanut käyttämään muutamia opittuja ranskansanoja kaupungissa. (KM29.)

Yleisesti vastauksissa toistui negatiivisten ajatusten kääntyminen matkan aikana positiivisiksi tai jo ennestään miellyttävät mielikuvat vahvistuivat. 1980-luvulla ensimmäistä kertaa Kiinassa ja Pekingissä vierailut vastaaja kertoo matkan merkityksellisyydestä seuraavasti:

Koska kyseessä oli kommunistinen yksipuolue valtio oli mielessäni vertailu naapuriimme Neuvostoliittoon, jossa olin käynyt useasti. Sen maan sosiaaliset yms. propagandistiset asiat olivat hyvin tiedossa, etenkin talouselämän ja kauppojen taso. Tämä oli Pekingissä liikkeessa valtaisa ero NL:oon.

Kaupoissa oli tavaraa ja vaikka kuinka paljon ja etenkin ruoasta ei näyttänyt olevan puutetta. [...]Kiteytettynä v. 1985 matka oli valtava elämys etenkin verrattuna Suomessa uskollisesti tuohon aikaan kerrottuun Neuvostoliiton korkeaan elintasoon. Vertailu oli siis Leningrad/Peking ja vm. yllätti valtavalla positiivisuudellaan. (KM62.)

Esimerkki osoittaa, että matkakohteen ”huono” maine ei välttämättä vaikuta matkakohteen valintaan, koska vastaajista moni oli lähtenyt kyseisiin paikkoihin matkalle negatiivisista ennako-oletuksista huolimatta. Matkakohdetta ei aina siis valita vain positiivisten mielikuvien vuoksi, mikä on mielenkiintoinen huomio.

Matkustamiseen kuuluu asioiden heijastaminen ja vertaaminen omaan kulttuuriin. Toiset kulttuurit ja ympäristöt ovat kaikkea mitä meidän omamme ei ole. (Mowforth & Munt 2009: 77.) Kaikissa merkityksellisissä matkoissa olikin keskeisessä osassa tämä erilaisuuden aspekti, ja kohteita verrattiin suomalaiseen kulttuuriin. Joko matkakohde oli esimerkiksi teknologialtaan tai infrastruktuuriltaan kehittymättömämpää kuin Suomi (Thaimaa, Jamaika, Barbados) tai kohde yllätti moderniuudellaan, mitä ei oltu ennakkomielikuvien perusteella odotettu (Kiina, Turkki, Iran, Bangladesh). Joukossa oli myös maita, joiden kohdalla ei tullut esille konkreettisten ja materiaalistien asioiden eroja vaan ennemminkin kulttuurisia tapaeroja (Välimeren alue, Italia, Kiina, Uusi-Seelanti, Ranska, USA). Näissä taas muutamassa tapauksessa (USA, Kiina, Uusi-Seelanti) matkan pääasiallinen tarkoitus oli jokin muu kuin lomailu (työkomennus, adoptiolasten hakumatka, häämatka), joten jo se teki matkasta merkittävän ja mieleenpainuvan.

Useat matkakohteet viehättivät vastaajia rennon ja verkkaisen elämäntavan vuoksi. Tällainen elämäntyyli koettiin virkistäväksi ja vähemmän stressaavaksi, kun taas suomalaiselle kaupunkielämälle ominainen kiire nähtiin väsyttävänä. Merkityksellisillä tai vaikuttavilla matkoilla heräsikin usein ajatus, että hitaammallakin vauhdilla asiat toimivat ja liiallisesta stressistä haluttiin päästä eroon. Toisaalta suomalaisiin toimintatapoihin on totuttu: *”Mut et välillä vois ehkä vähän löysätä”* (HN51).

Kaikki vastaajat kertoivat, että palaisivat mielellään vielä uudelleen niihin kohteisiin, joista kertoivat merkityksellisen matkan yhteydessä ja osa oli näin tehnytkin. Usein ensimmäinen matkustuskerta johonkin tiettyyn paikkaan olikin se merkityksellisin ja vaikuttavin, koska kaikki oli uutta ja vierasta. Koska kohteeseen ja matkaan oli oltu tyytyväisiä, on uusintakäynti hyvinkin todennäköinen (ks. Huang & Hsu 2009: 30–32).

Erityisesti itselleni jäi haastatteluista mieleen HN31b:n kertomus lapsena tehdystä perheen lomamatkasta Turkkiin. Matkallaan he olivat tutustuneet turkkilaiseen perheeseen, jolla oli ollut lähes samanikäinen tyttö kuin haastateltava itse oli. Yhteistä kieltä lapsilla ei tuolloin ollut, mutta silti he olivat tutustuneet toisiinsa, viettäneet koko lomaviikon yhdessä leikkien ja matkan jälkeen alkaneet kirjeenvaihtoon. Kirjeiden kirjoittelu jäi jossain elämänvaiheessa ja välissä ehti kulua noin 20 vuotta, kunnes internetin hakuohjelman avulla toinen tytöistä löysi toisen tiedot. Nykyään he kirjoittelevat jälleen toisilleen sähköpostia ja yrittävät sopia tapaamista. Tämä esimerkki osoittaa sen, kuinka matkan merkityksellisyys voi ulottua myös useamman vuosikymmenen päähän.

Käsitykset siitä, mikä on matka, ovat vastaajien keskuudessa yhtä laajoja kuin tieteellisissä tutkimuksissa esitetyt määritelmät itse termille. Toisille mikä tahansa kotoa yöksi poistuminen voidaan lukea matkaksi, kun taas osalle matka ei voi suuntautua tiettyihin kohteisiin, jotta se voidaan mieltää matkaksi – ainakaan ulkomaanmatkaksi. Tämän lisäksi hyvin erilaiset asiat voivat tehdä matkasta merkityksellisen. On monien tekijöiden summa, miksi tietyt matkat jäävät erityisesti mieleen. Syyt voivat olla pieniä yksityiskohtia, joista muodostuu suurempi kokonaisuus. Syy voi olla myös yksittäinen ja johtua esimerkiksi ystävydestä, paikallisista ihmisistä, ilmastosta, matkan tarkoituksesta tai itse matkakohteesta – vain muutamia luetellakseni. Huomattavaa on kuitenkin, että kaikki kokemukset olivat nimenomaan positiivisia. Tosin sana ”merkityksellinen” saattoi myös johdattaa vastaajia kertomaan hyvästä matkakokemuksesta, vaikka laatimissani kysymyksissä sanoinkin, että kyseessä voi olla joko positiivinen tai negatiivinen kokemus.

4.2. Matkailualalla työskentelevät matkailijoina

Matkailijoita on jaoteltu monien tutkijoiden toimesta erilaisiin luokkiin muun muassa sen perusteella, millaisiin kohteisiin he matkustavat tai millaisia asioita he matkoillaan tekevät. Yleensä näiden luokittelujen ääripäinä ovat massaturistit, jotka antavat muiden hoitaa kaiken lomallaan ja seikkailijat, jotka puolestaan eivät edes miellä itseään turisteiksi vaan pyrkivät täydelliseen itsenäisyyteen matkallaan. (ks. Burns 1999: 43–47.) Näihin luokitteluihin liittyy usein myös kohtaaminen paikallisen väestön kanssa, eli se, kuinka paljon ja miten heidän kanssaan ollaan kontaktissa. Karkeudesta huolimatta jaottelusta voi olla apua mietittäessä, millaisia matkailijoita suomalaiset matkailualalla työskentelevät ovat, ja mitä he matkaltaan odottavat. Suurin osa näyttää vastaavan melko hyvin Erik Cohenin luokittelun *tutkimusmatkailijoita*. Tämän tyyppin edustajat järjestävän matkansa oma-aloitteisesti ja haluavat välttää valmiita matkailullisia ympäristöjä, mutta odottavat matkaltaan kuitenkin miellyttävyyttä. Tutkimusmatkailijaa viehättää kohteen erilaisuus, mutta hän ei silti hylkää täysin omia rutiinejaan ja tapojaan toimia. (Cohen 2004: 39.)

Mä haluaisin aika semmosta hybridi-juttua, et tähän ikään tultuneena niin mieluummin nukun oikeessa sängyssä ja suihkuki ois kiva, että vesi tulee ja kunnolla ja lämmintäki. Mutta mä haluaisin siitä sitte tehdä retkiä joihinkin mahdollisimman alkuperäsiin, et mä haluaisin nähdä muutakin kun sen matkailuteollisen tuotteen. (HN52)

Eräs toinen matkailijoiden lajittelu erottaa toisistaan massaturistin, antituristin ja post-turistin. Paljon parjatun massaturistin ääripääksi on syntynyt antituristi, joka historioitsija Paul Fussellin mukaan on käytökseltään snobimainen ja haluaa ehdottomasti erottautua turistista. Antituristeille on tärkeää yrittää sulautua paikalliseen väestöön ja he ovat eräänlaisia matkailun pioneereja, jotka etsivät aina uutta ja koskemattomaa kohdetta, jota turismi ei ole päässyt pilaamaan. Antituristi tosin usein vahingoittaa esimerkiksi ympäristöä massamatkailijaa enemmän hakeutuessaan jatkuvasti uusille seuduille ja houkuttelee näin myös muut matkailijat peräänsä, joten antituristin käsitys omasta paremmuudestaan ei ole aukoton. (Fussell 1980: 47; Jokinen

& Veijola 1990: 33.) Matkailualan parissa työskentelevät henkilöt näyttävät kuitenkin aineistoni perusteella vastaavan eniten jaottelun kolmatta ryhmää eli post-turisteja, joita voidaan luonnehtia kolmen eri piirteen avulla. John Urry (1990: 100) on kuvannut piirteitä seuraavasti:

1. Post-turistin ei tarvitse lähteä kotoaan nähdäkseen asioita, ja hänen on mahdollista kuvitella todella olleensa paikalla.

Virtuaalisella matkailulla tarkoitetaan nykyään lähinnä internetin hyväksikäyttöä, mutta se voi tarkoittaa myös valokuvien, dokumenttien tai elokuvien kautta saatuja kokemuksia. Virtuaalisesti matkustaessa pääsee usein myös ”kulisseihin”, joihin normaalisti matkailijat eivät pääse, mutta joita voidaan median kautta näyttää. Pääpiirteisään virtuaalimatkailuun käytettävät internet-sivustot voidaan jakaa kahteen tyyppiin: sivustoihin, jotka tarjoavat tietoa matkailijoille ja sivustoihin, joiden avulla ”matkustetaan” eri kohteisiin, kuten museoihin. (Kostiainen et al. 2004: 319–320; MacCannell 2001: 388.) Omassa aineistossani ei tullut mainintoja jälkimmäisellä tavalla matkustamisesta, kun taas useat kertoivat hankkivansa tietoa erilaisilta matkailusivustoilta sekä muusta mediasta. Vastaajat täyttävät ensimmäisen post-turistin ominaisuuden myös siinä mielessä, että heidän täytyy jo työnsä puolesta ottaa selvää eri matkakohteista ja olla perillä asioista. Muutamit haastateltavat kertoivat ikään kuin harrastusmielessä tutkivansa ja lukevansa matkailuun liittyvää kirjallisuutta, uutisia ja muuta materiaalia.

[...] mä luen matkalehtiä ja erityisen rakas on Pieni kirja kauas. Aventura, semmonen matkatoimisto tekee semmosia viiden tuhannen euron elämysmatkoja, jossa ollaan Brasilian viidakossa ja kaikkee niin mä luen sitä kirjaa. Mulla on junassakin semmonen, mä luen niitä matkakuvauksia ja mietin, että mitä kaikkee vois tehdä. (HN52.)

Myös tulevien matkojen suunnittelu sekä niistä haaveilu on suurimmalle osalle vastaajista tärkeää. Näin he tavallaan pystyvät aloittamaan matkansa jo kauan ennen konkreettista liikkumista paikasta toiseen. Kuitenkaan viitteitä siitä, että pelkkä

suunnittelu tai mielikuvituksen avulla matkustelu korvaisi kokonaan varsinaisen matkustelun vastaajien elämässä, ei tullut esille. Matkojen välillä tämä kotona toteutettava mielikuvamatkailu auttaa kuitenkin jaksamaan arjessa ja mahdollisesti lievittää (tai vastaavasti kasvattaa) matkustusintoa.

2. Post-turisti on tietoinen moninaisten valintojen mahdollisuuksista ja iloista. Lisäksi hän pystyy nauttimaan erilaisista matkakohteista.

Tästä piirteestä esimerkkinä voidaan pitää vastaajien mieltymyksiä matkansa suhteen. Monet heistä vastasivat pitävänsä matkasta, jolla on mahdollista tehdä ”sopivassa suhteessa kaikkea” eli yhdistellä esimerkiksi ranta-, kaupunki- ja aktiviteettimatkaa. Useat myös pyrkivät käymään erilaisilla matkoilla, jotka poikkeavat niin maantieteellisesti kuin tarkoitukseltaankin. Myös Orvar Löfgren (1999: 267) on sanonut, että lomalla olemisessa on tärkeää, että on paljon vaihtoehtoisia aktiviteetteja tai mielentiloja, joista valita. Kukaan vastaajista ei kertonut, että kävisi aina esimerkiksi kulttuurimatkoilla tai omatoimilomilla vaan sekoittaen olosuhteiden ja mieltymysten mukaan kaikenlaista matkailua. Vaikka osa vastaajista suhtautuikin melko negatiivisesti suomalaiseen etelänmatkailuun, kertoi suurin osa silti ymmärtävänsä, miksi matkat ovat niin suosittuja ja tiedostivat niiden tarpeellisuuden. Näitä etelänmatkoja tehtiin myös itse silloin tällöin omasta tahdosta ja niistä myös nautittiin. Tästä huomaakin post-turistin tavoin vastaajien olevan tietoisia siitä, että heillä on mahdollisuus tehdä erilaisia valintoja matkakohteen suhteen ja he osaavat myös nauttia näistä erilaisista kohteista toisin kuin anti-turisti, joka kammoksuu massaturistien suosimia ”pilattuja” matkakohteita. Yleinen asenne vastaajien keskuudessa oli siis määritelmän mukainen, vaikkakin joukossa oli pari henkilöä, jotka eivät ymmärtäneet, mitä massoille tarkoitetut kohteet ja heille järjestetyt retket antavat matkailijalle.

3. Post-turisti tietää olevansa turisti ja sen, että turismi on peliä (tai ennemminkin sarja pelejä ilman autenttista turistista kokemusta). Hän on ulkopuolinen ja tiedostaa sen.

Urry pitää tätä kolmatta luonnehdintaa kaikista merkittävimpana seikkana tarkasteltaessa post-turistia. Tämän tutkimuksen vastaajat tuntevat työnsä puolesta matkailualaa ja tiedostavat täten myös sen, ettei matkailija perinteisellä lomamatkallaan useinkaan näe alueen todellista kulttuuria tai sitä mitä turismin kulissien takana

tapahtuu. Hän siis tietää olevansa ulkopuolinen. Kaikki tutkittavat ovat matkoillaan vähintäänkin palvelutilanteessa paikallisten kanssa tekemisissä mutta mielipiteet siitä, haluavatko he tietää paikallisista enemmän tai tutustua heihin, vaihtelivat. Osa koki ettei lyhyellä lomamatkalla halua luoda tiiviimpiä suhteita, koska lomalla olo on väliaikaista, kun taas osalle paikallisiin tutustuminen antaa matkalle lisäarvoa tai on ylipäänsä koko matkan tarkoitus. Erityisesti tilanteessa, jossa matkailija ei koe tarvetta tutustua paikallisiin syvällisemmin, tulee esiin tieto omasta ulkopuolisuudesta ja siitä ettei matkailija voi kuitenkaan kokea asioita paikallisen tavoin. Jossain tilanteessa saattaa oma toiminta matkalla tuntua jopa liian tunkeilevalta.

Et sit taas siinäki tuli ehkä vähän semmonen nolo tunne välillä, et mä nyt tässä mopolla putputan näitten keittiön [avokeittiö Thaimaassa] läpi mutta siis kun ne kuitenkin tavallaan se elämä solju siellä niin että niinhän ne teki ne paikallisetkin. (HN31b).

Se, että matkailija tietää olevansa turistin asemassa, ei kuitenkaan tähän tutkimukseen vastanneiden keskuudessa sulje pois sitä, etteivätkö he haluaisi kokea matkoillaan jotain autenttista. Heillä on halu nähdä sitä, minkä he itse kokevat edustavan kyseisen kohteen aitoa kulttuuria mutta he myös tiedostavat, että useissa paikoissa tämä ei ole mahdollista.

Ja sitte mä tykkään siitä että, tai yleensäki se että me yleensä haetaan siihen sitä semmosta omatoimisuutta elikkä lähetään pois siitä varatusta hotellista, mennään ite busseilla tai vuokrataan auto ja aina niinku yritetään... Ja sitte yritetään syödä semmosissa paikoissa, mitkä ei oo ihan niitä turistipaikkoja. Aina vähän nähä vaivaa, jotta pääsis pois siitä ihan perinteisestä mutta tokihan kohteet on aina turismia varten rakennettu, että ei sieltä nyt sillä tavalla pääse pois mutta aina yritetään nähä jonkin verran vaivaa. (HN32.)

Aitous voidaan myös yhdistää luonnonkokemuksiin, jolloin esimerkiksi luonnonvaraisten eläimien näkeminen tai hedelmän suoraan puusta poimiminen voi olla hyvinkin pysähdyttävää, kuten eräässä haastattelussa kävi ilmi.

Tutkimani henkilöt ovat siis matkailijoina yhdistettävissä monin osin post-turisteihin. Vastaajissa on paljon post-turistin piirteitä mutta kuten Orvar Löfgrenkin (1999: 267) sanoo, on matkailijoiden luokittelu keinotekoista, koska rajat ovat häilyvät ja ihmisiä ei voida puhtaasti lokeroida. Niinpä on luonnollista, että myös tähän tutkimukseen vastanneista löytyy piirteitä, jotka eivät sovellu post-turistin määritelmään. On sanottu, että post-turistille on tyypillistä se, ettei hän pidä ennalta arvaamattomista tilanteista tai siitä, että joutuisi kohtaamaan lomallaan esimerkiksi epämiellyttävää ruokaa. (Ritzer & Liska 1997: 99.) Haastatteluissa tuli usein puheeksi se, että matkalla eritoten halutaan maistaa paikallista ruokaa ja asioiden ei odoteta toimivan samalla tavalla kuin kotona. Tämä erilaisuus ja ennalta arvaamattomuus nähdään luonnollisena osana matkaa, eikä siihen edes haluta vaikuttaa. Löfgrenin kritiikki erilaisia matkailijatyypittelyitä kohtaan johtuu siitä, että jaottelu on hänen mielestään luotu markkinointitarkoituksiin erottamaan erilaisia matkailijasegmenttejä. Monet matkailijat liikkuvat näiden valmiiksi luotujen mallien välillä, sillä sama matkailija voi haluta sekä seikkailua, auringossa makailua, shoppailua että juhlamista. (Löfgren 1999: 267.)

Yleensä matkailun vaikutuksesta tapahtuvissa kohtaamisissa on asetelma, jossa matkailija on lomalla ja paikallinen töissä. Tämä asettaa ihmiset erilaiseen ja usein eriarvoiseen asemaan. (Nash 1981: 462.) Matkailualalla työskentelevät matkailijat näkevät kuitenkin tilanteen molemmista näkökulmista, joten kysyinkin vastaajilta, vaikuttaako matkailualan parissa työskentely jollain tavalla henkilön omiin matkustustottumuksiin. Tähän liittyen esiin nousi monenlaisia asioita. Mainittiin esimerkiksi, että työn kautta on saanut laajaa kokemusta matkustamisesta ja että se on herättänyt kiinnostuksen globaalia tasa-arvoa (HN47a) tai ylipäänsä erilaisia kulttuureja kohtaan (HN31b). Lisäksi matkailualan koulutuksen ja työn myötä koettiin suhtautumisen matkailupalvelujen tuottajiin matkakohteessa olevan erilainen. Tällä tarkoitettiin sitä, ettei kohteessa työskentelevää henkilökuntaa syytetä asioista, joille he eivät voi mitään, kuten huono sää. (HN47b.) Myös kohdetietoutta ja käytännön kokemuksia tulee työn puolesta hankittua normaalia enemmän (HN51, HN26, HN31b) sekä koettiin, että matkalle lähteminen on itsenäisempää ja helpompaa, koska kontakteja

on laajasti (KM29, HN32). Alalla työskentely on tuonut toisaalta arvostusta matkakohteiden työntekijöitä kohtaan mutta myös kriittistä suhtautumista ja palautteen antamista, koska osataan helpommin arvioida, mitä palveluun olisi pitänyt kuulua (HN52, HN48).

Matkailualan koulutuksen ei yleisesti katsottu vaikuttavan kovinkaan vahvasti omiin matkustustottumuksiin, vaan tavat ja käytänteet muokkaantuivat ennemminkin työn ja kokemuksen kautta. Koulutuksen kuitenkin nähtiin joissain tapauksissa antavan perustietoa matkustamisesta ja asioiden hoitamisesta käytännön tasolla. Haastatteluhetkellä yksi vastaajista (HN26) opiskeli työn ohella restonomiksi mutta osalla omista opinnoista oli kulunut jo useita vuosikymmeniä, joten kokemukset vaihtelivat.

Kysyin haastatteluissa, kuinka paljon vastaajat ottavat matkakohteista selvää etukäteen vai ottavatko ollenkaan. Suurin osa heistä sanoi ottavansa ainakin käytännön asioista selvää ja hankkivansa hieman perustietoja kohteesta. Etenkin, jos kyseessä on kauas tai täysin vieraaseen paikkaan suuntautuva matka, tutustuttiin kohteeseen enemmänkin ennen matkaa. Melko monet halusivat nimenomaan hankkia tietoutta, jotta tietäisivät, kuinka kyseisessä paikassa tulisi toimia loukkaamatta paikallisten tapoja. Mitään kovin tarkkoja suunnitelmia kukaan ei kuitenkaan sanonut tekevänsä matkojen suhteen, vaan ennemminkin halutaan katsoa, mitä kohteella on tarjottavaa ja mennä sen mukaan.

Että ei ehkä tämmösii mitään yllätyksiä välttämättä pääse tulee, kun matkustaa, koska tässä kuulee ja näkee sen verran, lukee esitteistä ja muuta niin sitte on jo suht hyvin perillä kun on lähössä kohteeseen, että mitä voi oottaa (HN26).

Kuten aiemmin kävi ilmi, näyttää oman aineistoni perusteella siltä, että matkailualalla työskentelevät eivät matkusta ainoastaan paikkoihin, joista heillä on positiivisia ennakkokäsityksiä. Halua matkustaa löytyy kaikilta ja yleinen kuva haastatteluista sekä kirjoituksista on se, että alalla työskentelevät ovat melko ennakkoluulottomia uusia kulttuureja ja matkoja kohtaan.

Harva vastanneista uskalsi tai halusi myöntää, että matkailu olisi itselle jonkinlainen harrastus, koska koettiin, että itse konkreettista paikasta toiseen matkustamista pitäisi olla huomattavasti enemmän. Miellettiin matkailu sitten harrastukseksi tai ei, on kuitenkin selvää, että se on iso osa tutkimukseen vastanneiden elämää. Tähän vaikuttaa totta kai alan parissa päivittäin työskentely, mutta näen merkittävänä myös sen, että lähes jokainen haastatteluissa kertoi esimerkiksi suunnittelevansa jatkuvasti uutta matkaa, muistelevan jo tehtyjä matkoja sekä lukevansa ajankohtaisia matkustusuutisia tai -kertomuksia lehdistä, kirjoista ja internetistä.

Se on mun elämäntapa, sanotaanko näin. Et mä en tulis toimeen ilman matkustamista, se olis kauheeta, jos mä en pääsis välillä tuulettumaan, tuulettamaan aivojani. (HN48.)

5. ERILAISUUTTA ETSIMÄSSÄ

Yksi tämän tutkimuksen päätavoitteista on selvittää, mitä matkustaminen matkailijalle itselleen antaa. Matkailijana olemisen kokemus pitää sisällään kaikki aistit, ja matkustaessa uusi ympäristö tuo heti alkuun matkailijalle valtavasti uusia aistikokemuksia maisemien, tuoksujen, makujen ja äänien muodossa. Matkailija on usein niin innostunut ja utelias, että hänen turistinen katseensa³ huomaa kaiken omasta kulttuurista poikkeavan ja erilaisen. (Hottola 2004: 457; Ryan 2002: 27.) Jokainen kokemus on omanlaisensa ja näin myös jokaisen ihmisen itselleen luomat matkailun merkitykset ovat yksilöllisiä. Erilaisia tarpeita ja syitä matkustaa on melko vähän mutta keinot ja ilmaukset, joilla tarpeet tyydytetään, ovat moninaiset. Esimerkiksi jonkun matkailijan runsas alkoholin nauttiminen yökerhossa tai toisen henkilön iltapäivätanssit ovat molemmat seurausta sosiaalisen kanssakäymisen tarpeesta, mutta tavat toteuttaa tarve, ovat erilaiset. (Ryan 2002: 28.) Pohdinkin tässä kappaleessa aineistossani esiin tulleita matkustamisen syitä, odotuksia, joita matkalle luodaan, sitä miten nämä odotukset ja tarpeet tyydytetään sekä matkustamisen merkitystä yksilötasolla.

5.1. Miksi matkustaa?

Vaikka aineistonkeruun alkuvaiheessa näytti, että ajatukset matkustustottumuksista ovat vastaajien kesken hyvinkin samankaltaisia, löytyi tarkemmassa analyysissä monia eroavaisuuksia. Etenkin syyt matkustaa erosivat toisistaan. Dean MacCannell (2001: 383) on sanonut pohjimmaisena matkustusmotiivina aina olleen ihmisen halu olla jossain muualla, kuin missä hän sillä hetkellä on. Tarkempiakin motiiveja on tutkittu hyvin paljon ja arjesta irtaantuminen on yksi yleisimmistä syistä matkustaa (Ryan 2002: 33, Selänniemi 1996: 183). Ihmiset haluavat rentoutua, nauttia auringosta, hyvästä ruuasta ja ylipäänsä vaihtaa maisemaa (Jokinen & Veijola 1990: 104). Vaikka on sanottu, että vain pienellä osalla matkailijoista syy matkustamiseen liittyy kulttuurista oppimiseen

³ Turistinen katse (tourist gaze) on John Urryn (1999 [1990]) luoma käsite, jolla hän tarkoittaa turistin tapaa tarkastella vierasta kulttuuria. Turisti kiinnittää huomionsa asioihin, jotka ovat hänen arjestaan poikkeavia. Hän myös tarkastelee ympäristöään aiemmin luotujen ennakko-oletusten perusteella ja nämä vaikuttavat siihen, mitä turisti katseensa kohteeksi valitsee.

(Ward et al. 2001: 20), näyttää oma aineistoni kuitenkin tästä väitteestä poikkeavalta. Monelle haastateltavista erilaisen kulttuurin ja elämäntavan kokeminen on ehdottomasti suurin syy lähteä matkalle.

Halu oppia, kokea, nii halu oppia, kokea ja sitte vaihtelu ja sitten asettuu raameihinsa taas kun osaa arvostaa omaansa, kun on nähny jotain muuta. Haluaa elämyksiä, haluaa vaihtelua ja haluaa kokemuksia ja oppii itestäänki. (HN52.)

Osalla vastaajista puolestaan oli hyvinkin tärkeänä prioriteettina matkalle lähtiessä, että kohdemaassa on lämmin ilmasto mutta tällöinkin paikan valintaan vaikutti uuden kokeminen, eikä pelkästään lämpö.

Että niinku yleensä on ollu sillee, että on tykänny just mennäki eri paikkaan, että toki että näkee niinku uusia paikkoja muutenki mutta että uusia maitaki aina. [...] Ja sitte yleensä pääsee johonki, kun tykkää lämpimästä niin pääsee lämpimään ja aurinkoon ja sitte ihan toisiin ympyröihin. (HN34.)

HN31b: *No mulla on varmaan se, että haluaa kuitenkin nähä sitä muuta maailmaa. Tietysti se rentoutuminenki ja lomailu ja lämpö, ehkä semmonen mut että en mä vaan missään tapauksessa vois vaan olla, et kyllä siellä haluaa nähä ja kokee sitä toista kulttuuria ja nähä sitä maata. [...]Se on jotain niin tärkeetä mielelle, ainaki mulle se semmonen aurinko ja lämpö.*

SV: *Et se sit vähän ohjaa kuitenkin sitä minne lähtee?*

HN31b: *Kyllä, todellaki. Joo en mee kattoo eskimoita, en varmasti.*

Lisäksi tuli esille, että syyt lähteä matkalle riippuvat matkan tarkoituksesta ja kohteesta. Talven keskellä halutaan ainoastaan halvalla aurinkoon välittämättä kohteesta, kun taas

jollekin muulle matkalle voi olla perusteena kiinnostus hyviä laskettelumahdollisuuksia kohtaan.

Mielenkiintoista oli huomata kuinka moni suorastaan paheksui perinteisiä valmismatkoja Kanarian saarille – ainakin, jos matka tehdään vuosittain samaan aikaan ja samaan kohteeseen. Tämä antaakin mielestäni kiinnostavan vertailukohdan suomalaisten ulkomaanmatkailuun, jota siis on aiemmin lähinnä tutkittu juuri etelänmatkailijoiden näkökulmasta (ks. esim. Jokinen & Veijola 1990; Selänniemi 1994; Selänniemi 1996). Selänniemi (1999: 350) sanookin, että näille suomalaisille turisteille näyttää olevan tärkeämpää se, *että matkustetaan* kuin se, *minne matkustetaan*, mikä ei omaan aineistooni sovellu.

Itse se matkustaminenhan on hirveen tylsää, että aina ajattelee, että kun sais semmosta nappia painaa, silmät kiinni ja painaa nappia, että siirtyä paikasta toiseen. Että siinä ei oo enää mitään eksotiikkaa siinä lentokentillä roikkumisessa ja lentokentillä istumista. Että sitä ois hirveen kiva matkustaa, jos ei tarvis istua siinä lentokoneessa. (HN48.)

Lainaus kertoo sen, kuinka matkustamisessa painottuvat ajan myötä erilaiset asiat, kun matkustuskokemusta karttuu riittävästi. Näin ollen vastaajien mielestä itse matkakohde on matkustustapahtumaa tärkeämpää. Näihin mieltymyksiin pohjautuen matkailijoita onkin jaoteltu mielikuva- ja kohdesidonnaisiin ihmisiin. Kohdesidonnainen matkailija haluaa nähdä jonkin tietyn maantieteellisen ja kulttuurisen paikan, kun taas mielikuvasidonnaista matkailijaa kiinnostaa arjesta poikkeava loma, joka vastaa hänen mielikuviaan miellyttävästä matkasta. Tällöin itse paikka ei ole pääasia, ja usein mielikuvasidonnaiset matkailijat matkustavatkin yleisesti sanottuna etelään, joka käsittää hyvinkin suuren alueen Välimeren läheisyydessä. (Selänniemi 1996: 174.)

Tähän tutkimukseen vastanneista suurimman osan voidaan katsoa olevan kohdesidonnaisia matkailijoita, koska heillä on usein jokin tietty paikka, jonka he haluavat kokea ja monesti tämä paikka on heille entuudestaan vieras.

Mullon vähän semmonen periaate, et sit kun mä oon kerran jossain käynny niin en menis sinne uudelleen vaan valittee aina jonku uuden kohteen. Et näkee uutta. (HN31a.)

Kohdesidonnainen matkailija poikkeaa mielikuvasidonnaisesta matkailijasta myös siten, ettei hän etsi matkaltaan pakoa arjesta, vaikkakin arkirutiinien katkaiseminen voi vaikuttaa päätökseen lähteä matkalle. Suuri osa vastaajista sopii hyvin Tom Selänniemen kuvailemiin matkailijoihin, jotka ovat myös arjessa suhteellisen tyytyväisiä, mutta matkustaessa siirtyvät hetkellisesti toiseen olotilaan, josta palattuaan jaksavat arjessakin paremmin (Selänniemi 1996: 183).

Etten mä aattele niin, että tarvis saada lomaa ja pitäis päästä jonneki, että sais vähän taukoo töistä. Mut se, että kun on loma niin mä mieluummin sit lähden jonneki muualle kun olen kotona taas, et sillai siitä pääsee vähän irti. Ei välttämättä ees työelämästä vaan niistä omista ympyröistään. (HN31a.)

Jost Krippendorfin mukaan se, mitä matkustaminen yksilölle antaa, riippuu lähinnä siitä, millainen matkalle lähtijän arki ja elämä kotona on. Melko suorasukaisesti Krippendorf on jakanut ihmiset kahteen ryhmään. Hän sanoo, että ihmiset, jotka ovat yleisesti tyytyväisiä elämäänsä, ja joilla on tarpeeksi innostavia kontakteja muihin ihmisiin sekä tilaa toteuttaa itseään, tarvitsevat harvemmin matkaa, jonka tarkoituksena on ainoastaan poistua arjesta. Heille loma voi olla todella mieleenpainuva ja rikastuttava, koska he eivät ole väsyneitä arkielämässään. Tällöin ihmisellä on enemmän jaksamista ja kiinnostusta oppia uusia asioita ja olla lomallaankin aktiivinen. Tästä poiketen, jos yksilö ei pysty toteuttamaan itseään arjessa, ei hän kykene siihen lomallakaan. (Krippendorf 1989: 65–66.) Vaikka jaottelu kuulostaa äkkiseltään hiukan liian jyrkältä ja yksioikoiselta, on siinä varmasti myös perää. Se, millainen ihminen on kotona ja arjessaan, vaikuttaa myös matkan sisältöön. Toisin sanoen matkailualalla työskentelevien arki vaikuttaa myös heidän matkaansa esimerkiksi työn kautta, jolloin asioita peilataan sen kautta. Lisäksi haastateltavista HN31a kertoi pystyvänsä suhtautumaan toimimattomiin asioihin vieraassa kulttuurissa rennosti ja rauhallisesti, koska ei ole ylipäänsä arjessakaan helposti hermostuva. Vaikka matkalla saatetaan

monesti unohtaa arkielämän normit, vaikuttavat luonteenpiirteet ja arjen toimintatavat silti siihen, millä tavalla matka koetaan.

Matkustaminen edustaa muun muassa sitä, keitä me olemme, millaisena näemme statuksemme ja mihin uskomme. Matkustamisen kautta pystymme ilmaisemaan itseämme kulttuurisesti, aivan kuten monien muidenkin kulutushyödykkeiden välityksellä. (Mowforth & Munt 2009: 70.) Syyt lähteä matkalle poikkeavat vastaajien keskuudessa, mutta yhteisenä tekijänä kaikille kuitenkin on halu oppia, nähdä ja kokea uutta. Erilaiset matkustamiseen ajavat seikat kertovat jotain myös matkailijan omasta ajatusmaailmasta. Myös se, millaisiin kohteisiin halutaan matkustaa tai olla matkustamatta, kertoo siitä, keitä olemme. Voi olla, että matkailualalla työskentelevillä on oman halun lisäksi myös jonkinlainen paine matkustaa tietyllä tavalla, koska matkailun ja muiden matkustavien ihmisten kanssa ollaan jatkuvasti tekemisissä.

5.2. Odotukset matkan suhteen

Useille ihmisille lomamatkassa on tärkeintä se, ettei olla kotona eikä tarvitse tehdä töitä. Ihmiset myös haluavat tietyn tuttuuden tunteen matkallaan, koska he voivat muutoin tuntea olonsa epämiellyttäväksi tai jopa turvattomaksi. Tätä tuttuutta voidaan luoda esimerkiksi ruuan ja kielen avulla. Muun muassa hotellit saattavat mainostaa palvelujaan käyttämällä ilmauksia kuten ”Teemme olosi kotoisaksi”. (Krippendorf 1989: 32–33.) Tämän tutkimuksen kohderyhmään tällainen mainonta ei luultavasti kuitenkaan vetoaisi. Erilaisuuden hakeminen on tutkimukseen vastanneille hyvinkin tärkeä osa matkustusta ja nimenomaan se, että asiat tehdään eri tavalla kuin kotona, on merkityksellistä. Onkin sanottu, että erityisesti lomamatkoihin ollaan pohjimmiltaan tyytyväisiä, sillä ne toimivat ”normaalin elämän” kontrastina. Jos tällaista kontrastia ei synny, koetaan pettymystä ja tylsyyttä. (Ryan 2002: 31.) Esimerkiksi ruuan suhteen haastatteluissa tuli monesti esiin, että matkailijat haluavat mahdollisuuksien mukaan tutustua paikalliseen ruokakulttuuriin ja ostavat mieluummin ruokansa pienistä paikallisista ravintoloista kuin kansainvälisistä ketjuliikkeistä.

Ja sit kun käy jossain uudessa paikassa niin aina tietysti haluaa sitä paikallista, että maistaa paikallista ruokaa ja mitä siellä on muutenki paikalliset tavat niin käyä tutustumassa (HN34).

Mä nimenomaan pyrinkin siihen, et tavallaan siihen paikallisuuteen keskityttäs enempi. [...] Mutta käytännössä paikallisia ravintoloita, paikallisia retkiä tämmösiä kaikkia, paikallisia ruokakulttuuria ja juomakulttuuria kokeilen. (HN31b.)

Se että kun reissuun lähtee niin mä en mielelläni sitte lähe siihen, että mä syön sitä samanlaista McDonaldsin tai Pizza Hutin pizzaa [...] vaan että kyllä mä mieluummin meen sitten että katotaan että minkälaista moussakaa täällä. Et menee siihen, just haluaa niinkun kokeilla sitä paikallisuutta ja nähä että... Verrata sitten minkälaista se siellä on että minkälaista meillä on. (HN47b.)

Jossain määrin matkoilta halutaan autenttisuutta. Tämä on yksi matkailututkimuksen käsitellyimmistä aiheista, joka samalla on myös kiistelty ja moniulotteinen. Tähän tutkimukseen vastanneiden keskuudessa ”aito” ja ”autenttinen” matkakokemus tai -kohde tarkoittaa mahdollisimman yksilöllistä, massoista poikkeavaa, koskematonta luontoa, ei turismia varten suunniteltua tai rakennettua ja paikallista. Martin Mowfort ja Ian Munt ovat sanoneet autenttisuuden olevan uuden matkailun aspekti, joka yhdistetään tiukasti johonkin aktiviteettiin, kuten patikoimiseen. Näin siksi, koska patikoiminen koetaan yksinäiseksi ja muista matkailijoista eristäytyneeksi toiminnaksi, mutta se on myös kontaktissa ”oikeisiin” kulttuureihin. (Mowforth & Munt 2009: 260.) Tutkimukseen osallistuneita kiehtoo autenttisuus mutta he tietävät, ettei sellaista ole saatavilla monissa lomakohteissa – ainakaan siinä merkityksessä, jonka he itse ovat autenttisuudelle antaneet. Silti silloin kun matkalla kohtaa jotain oman määritelmän mukaista aitoa, on se tärkeää. Varsinkin erilaisissa massaturismin kohteissa tutkimukseen osallistuneet eivät edes odota minkäänlaista autenttista kokemusta, vaan

he post-turistin tavoin ymmärtävät olevansa turisteja matkailualan pyörittämällä alueella.

Vastaajien keskuudessa kohteen ajatellaan olevan aito silloin, kun suuret turistimassat eivät ole sitä vielä löytäneet, eikä asioita tehdä turismin ehdoilla.

Mä toivoisin näkeväni vähän aitoutta ja todellaki tää Turkin ensikohteen kokemus oli hyvä siinä, kun mä näin minkälainen se oli silloin pienenä ja erityisesti selkiyty sitten kun me menttiin vuosia vuosia myöhemmin ja näin minkälainen siitä oli tullu (HN52).

Matkailualalla työskentelevät ovat siinä mielessä poikkeuksellinen ryhmä, että heillä on monesti työnsäkin puolesta mahdollisuus matkustaa muita enemmän. Haastatteluissa tosin tuli useaan otteeseen ilmi, kuinka ihmisillä on harhaluulo, että matkailualalla työskentelevät saisivat työnsä puolesta jatkuvasti ilmaisia matkoja. Vaikka näin ei ole, matkoja kuitenkin tehdään vuoden aikana melko paljon, koska jokainen vastaaja kertoi matkustavansa ulkomaille useamman kerran vuodessa. Pienten lasten kanssa matkustaminen on saattanut jäädä tai vähentyä mutta muulloin matkustuskerrat vuodessa vaihtelivat noin kahden ja kahdentoista välillä, eivätkä kaikki välttämättä laskeneet näihin Ruotsiin ja Viroon suuntautuvia matkoja. Erilaisia matkustuskokemuksia kertyy siis jatkuvasti lisää, ja reilut kymmenen matkaa vuodessa tekeväälle matka ei voi olla enää vain yksi vuoden kohokohta. Edellä esitetyt esimerkit osoittavatkin, että matkustamisella on myös muita merkityksiä kuin arjesta irtaantuminen. Kysymykseen ”Mitä matkustaminen antaa?” vastattiin haastatteluissa ja kirjoituksissa muun muassa seuraavalla tavalla:

No mun mielestä ehkä justiisa lähinnä sitä, että tavallaan näkee mitä täällä yhen ja saman auringon alla oikeestikki, mitenkä erilaista voi olla. Kuinka suuria kulttuuri- ja luontoeroja. Ehkä se lähinnä. Se semmonen erilaisuus. Et kaikki tavallaan tuntee, kaikilla on se yks ja sama elintila täällä, mut et kuinka erilaisia me kuiteski sit ollaan. (HN31b.)

Kliseinen sanonta ”pitää mennä kauas, että näkee lähelle” pätee kohdallani, kun vertaan Suomea muihin käymiini maihin. Tässä mielessä matkailu on avartanut mieltäni ja tuonut uusia näkökulmia kulttuurien väliseen ajatteluuni. (KM29.)

Niin sanotut etelänmatkailijat ja tähän tutkimukseen vastanneet henkilöt näyttävät etsivän matkaltaan hyvin erilaisia asioita. Selänniemi on sanonut, että kymmenettä kertaa etelään matkustava ei välttämättä edes matkusta sinne siksi, että itse kohde olisi jollain tavalla kiinnostava vaan sen takia, kuinka kohde koetaan arkipäivästä poikkeavalla tavalla. (Selänniemi 1999: 281.) Sitä vastoin matkailualalla työskentelevillä näyttää usein jo pelkkä ajatus turistiryöstä vaikuttavan siihen, ettei näihin paikkoihin haluta matkustaa. Jos halutaan lämpimään ja irti arjesta eli helppoa ja turvallista, on paikkana monilla Thaimaa. Siellä on ainakin toistaiseksi sopivan poikkeava kulttuuri, jotta alueesta kiinnostutaan. Toisin sanoen vastaajien mielestä Välimeren alue on niin suomalaistunut, ettei sinne haluta, kun taas Thaimaa vielä houkuttelee. Tosin haastatteluissa tuli ilmi, kuinka sekin alkaa jo kärsiä haastateltavien silmissä liiasta turistimäärästä. Onkin sanottu, että Thaimaan matkailusta on tullut eräänlainen aasialainen versio Välimeren alueen rantalomakohteista (Kostiainen et al. 2004: 290).

5.3. Matkustamisen merkitys

Jost Krippendorfin mukaan on olemassa kaksi teoriaa siitä, mitä matkustaminen antaa matkailijoille: jättääkö se matkaajille muistoja valokuvien ja matkamuistojen muodossa, vai vaikuttaako se syvemmin heidän asenteisiinsa sekä käyttäytymiseensä. Ensimmäisen vaihtoehdon mukaan lomamatka on vuoden kohokohta, josta kuitenkin pian palataan takaisin omaan arkeen ja työhön niin fyysisesti kuin henkisesti. Krippendorf sanoo, että tämä teoria pätee suurimpaan osaan lomailijoita ja he tarvitsevat lomamatkoja pitääkseen taukoa arjesta ja jaksakseen. Toisen teorian mukaan matkustamista taas voidaan ajatella oppimisprosessina, joka vaikuttaa matkailijan käyttäytymiseen ja

asenteisiin. Tässä tapauksessa matkustaminen voi auttaa ihmisiä tiedostamaan oman todellisuutensa, löytämään uusia mahdollisuuksia elämään muiden ihmisten kanssa sekä kyseenalaistamaan oman elinympäristömme olosuhteita. Matkailu nähdään tämän teorian kannalta eräänlaisena ”elämän kouluna”. Krippendorf on kritisoinut kuitenkin sitä, pystyykö matkustaminen nykyisessä muodossaan kovinkaan laajalti toimimaan matkailijoille tällaisena oppimisprosessina, koska suuria joukkoja koskeva massamatkailu ennemmin mukaillee ensin mainittua teoriaa matkailun vaikutuksista. (Krippendorf 1989: 66–67.)

Näistä pohdinnoista on kulunut jo yli 20 vuotta ja matkailukin on tänä aikana muuttunut huomasti. Matkustaminen on muun muassa nopeampaa ja helpompaa kuin aikaisemmin sekä lisäksi omatoimimatkailu on yleistynyt massamatkailun vastapainona (Kostiainen et al. 2004: 296). Tästä huolimatta Krippendorfin mainitsemat kaksi näkökulmaa ovat mielestäni edelleen käyttökelpoisia jo senkin vuoksi, että massamatkailu on yhä suuressa suosiossa matkailijoiden keskuudessa ja suurimmalle osalle suomalaisistakin se on yleisin matkustusmuoto. Tutkimusten perusteella on myös osoitettu, että tämä kohderyhmä tarvitsee matkustamista nimenomaan pitääkseen lomaa arjesta (ks. esim. Selänniemi 1996), kuten Krippendorf teoriassaan esittää. Oman aineistoni perusteella matkailualan ammattilaiset suurelta osin kuitenkin kuuluvat Krippendorfin kritiikistä huolimatta viimeksi mainittuun ryhmään, joihin matkailu voi vaikuttaa myös syvällisemmin. Tällä tavalla matkustavat eivät ainoastaan kerro kokemuksistaan huvittaakseen ystäviään, vaan he oppivat niistä (Krippendorf 1989: 66). Haastatteluista ja kirjallisista vastauksista kävi ilmi, että monet suhtautuvat matkustamiseen ensisijaisesti tapana oppia uutta ja nähdä maailman erilaisuutta. Esimerkiksi työkulttuuri toisella puolella maailmaa poikkeaa siitä, mihin suomalainen on tottunut. Tämä voi tulla shokkina, mutta erilaisia toimintatapoja ei silti tuomita, vaan niiden hyväksytään kuuluvan kyseiseen kulttuuriin. *”Mä olin Karibiolla Neitsytsaarilla töissä niin siellä se vasta se työkulttuuri on vähän erilaista kun täällä. Mut siihen pitää... Sä meet sinne ulkopuolisena niin siihen pitää vaan sopeutua.”* (HN51.)

Matkustamisen sanottiinkin opettavan paljon ja se on jollain tavalla vaikuttanut henkilökohtaiseen ajattelutapaan myös syvällisemmin. Matkustamisen vaikutuksia ja sen aikaansaamia muutoksia matkustajassa itsessään on tutkinut Chaim Noy kartoittaessaan reppureissaajien tuntemuksia. Hänen mukaansa ihmiset sanovat

oppivansa matkustaessaan avoimuutta, suvaitsevaisuutta ja kärsivällisyyttä. Kuten omissakin haastatteluissani, myös Noy'n tulosten mukaan kaikki matkustamisen seurauksena tulleet muutokset koetaan positiivisiksi tai hyödyllisiksi, sillä kukaan haastateltavista ei nähnyt matkailun vaikuttavan kielteisesti. Aivan kuten Noy artikkelissaan toteaa, ovat matkustamisen tuomat positiiviset muutokset tuloksia autenttisen ”Toisen” kohtaamisesta. Kuvaukset matkailun tuomista muutoksista sisälsivät Noy'n tapauksessa yleensä laaja-alaisia ja epätarkkoja kuvauksia ominaisuuksista ja vain harvoin mainittiin mitään kovin konkreettisia seikkoja. (Noy 2004: 90.) Lähes täysin identtisiä tuloksia sain myös omasta aineistostani. Monet painottivat vastauksissaan avarakatseisuutta, suvaitsevaisuutta, kärsivällisyyttä sekä avoimuutta, joiden katsottiin olevan ensisijaisesti seurausta vieraan ympäristön ja kulttuurin eli ”Toisen” kohtaamisesta. Myös ympäristön kunnioittaminen tuli muutamissa vastauksissa esiin. Esimerkiksi kierrätys, kulutus ja ylipäänsä ympäristöasiat alkoivat mietityttää eri tavalla matkailun vaikutuksesta.

Toki sit sielläki [Thaimaassa] on sellasia asioita, kun eihän siellä niinku kierrätetä oikeen, että kaikki pannaan samaan paikkaan kaikki roskat ja esimerkiks kun pitää juua paljon vettä ja kaikki on muovipulloissa ja kun ei voi juua hanavettä niin sitte tulee kauheasti jätettä, eikä niitä siellä mihinkään sillee eritellä niitä jätteitä. Niin siellä ois paljon parantamisen varaa siinäkin mutta toki sitte kun aattelee, et niillä on ne erilaiset olosuhteet että... Täällä asutaan isoissa taloissa ja kahelle hengelle 70 neliöö tilaa ja siellä samassa tilassa asuu ehkä 20 ihmistä ja sillee. Kyllähän sitä aina sitte ajattelee sillai erillä lailla. (HN34.)

Laaja-alaisten ominaisuuksien lisäksi haastatteluissa mainittiin joitakin konkreettisempia muutoksia tai vaikutuksia, joita matkustaminen aiheuttaa. Muun muassa Kiinan matkan seurauksena haastateltava on alkanut kiinnostua enemmän maan ruokakulttuurista, mistä on seurannut kiinalaisten ruokien valmistusta myös kotona. Tämän lisäksi maasta kertovia uutisia seuraa eri tavalla kuin ennen ja perheessä on alettu juhlia kiinalaista uutta vuotta. Tämä tapaus poikkeaa kuitenkin muista aineistossani esiintyneistä matkoista, sillä kyseessä oli matka, jonka tarkoituksena oli

adoptiolasten hakeminen Suomeen. Perheessä on kaksi kiinalaista lasta ja tämä luonnollisesti vaikuttaa siihen, millaiset vaikutukset matkasta jäivät. Haastateltava kertoi, kuinka hän haluaa antaa lapsilleen jotain heidän syntymäkulttuuristaan, vaikka molemmat lapset olivat pieniä Suomeen tullessaan. Haastateltavalla on siis henkilökohtaisempi suhde matkakohteen kulttuuriin, kuin jos kyseessä olisi ollut tavallinen lomamatka. Tämä on silti mielenkiintoinen näkökulma siihen, miten jokin matkakokemus voi vaikuttaa tulevaisuudessa hyvinkin vahvasti matkailijan arkielämään myös omassa kulttuurissa.

Jotkut vastaajista osasivat hyvinkin tarkasti kertoa, kuinka matkustaminen on heihin vaikuttanut ja miten se on heitä muuttanut. Kysymys on kuitenkin vaikea varsinkin, jos näitä asioita ei ole aiemmin joutunut pohtimaan, joten voisi sanoa, että olin positiivisesti yllättynyt saadessani melko syvällisiä analyyseja. Esimerkiksi HN47a kertoi, että matkustaminen on vaikuttanut hänen suhtautumiseensa ympäristöön, sosiaaliseen tasa-arvoon ja hänestä on ylipäänsä tullut kriittisempi. Myös isänmaallisuuden sanottiin lisääntyvän etenkin pidempiä aikoja ulkomailla vietettäessä (HN48). HN31a puolestaan kertoi miten matka alueelle, jossa lähes kaikki asukkaat ovat tummaihoisia ja kuului itse ihonvärin perusteella vähemmistöön, on vaikuttanut ajatuksiin. ”[...] varmasti jäi mieleen ja vastasuuden varalle niin aattelee, että miltä niistä ehkä tuntuu, kun he joutuu tänne valkosten keskelle niin ymmärtää vähän paremmin.” Näiden lisäksi parissa haastattelussa tulee esiin se, että oppii arvostamaan hyvin olevia asioita omassa elämässä ja näkemään Suomen eri tavalla.

Kun ajattelee just että mitä sitte osaa arvostaa täällä meillä Suomessa ja omassa elämässä ehkä ja... [...] Kyllä se mun mielestä avartaaki totta kai ja sit just kun näkee sitä paikallista ja vähän vierastakin kulttuuriaki, vaikka se ei niin suuresti erois mut kuitenkin niin ainahan se aukasee silmiä. (HN26.)

Ja mä oon sanonu, mä oon ruennu sanomaan, ollaanpa tosi onnellisia tästä meidän koulujärjestelmästä, ollaanpa tosi onnellisia. Että jos joutuu vaikka tunnin odottaa, mä en yhtään valita, kun mä saan sen ilmaseks ja mä tiedän, et mä saan hyvää kohtelua ja mä saan tasa-arvosta kohtelua olinpa minä

köyhä tai rikas. Et siinä mielessä se puoli on jäänyt, että mä en viitti, mä en jaksa kuunnella rutkutusta ihan turhanpäiväisistä asioista, kun mä tiän miten hyvin meillä on asiat. Että tämä ehkä jäi sieltä sitte semmoseks merkittäväksi asiaksi. (HN48.)

Kysymys siitä, avartaako matkustaminen, lähinnä huvitti vastaajia, koska he näyttivät pitävän sitä enemmänkin itsestäänselvyytenä.

Totta kai, koska olen ollut matkailun kanssa tekemisissä on se vaikuttanut tottumuksiin, mutta se on myös antanut paljon lisää matkailullisia ulottuvuuksia ja karsinut paljon ennakkoluuloja (KM62).

Joo ilman muuta sehän on itsestään selvää. Just tää muiden kulttuureiden ja ihmisten ja ihonvärien hyväksyminen ja pitää itsestään selvänä sitä, että maailmassa on muunlaistakin. [...] Et kyllä se avartaa. Jokaisen pitäis vähän lähteä pois täältä kotoa. (HN48.)

Kyllä ainaki jos yhtään matkalle mennessään on valmis avaamaan ne silmänsä niin ehdottomasti (HN52).

HN47b: *Kyllä ehdottomasti.*

SV: *Millä tavalla?*

HN47b: *Sanotaanko se lyhyesti ja ytimekkäästi, että asioilla on aina kaks puolta. Ei niin paljon hyvää ettei jotain huonookin. Tai ei niin paljon huonoo ettei jotain hyvääkin. Elikkä [haastateltavan asuinpaikkakunnalla] on hirveen paljon hyviä asioita mitä ei kenties osais arvostaa jos mä oisin aina täällä ollu. Ja koko Suomen, Suomessa kanssa. [...] Jokaisessa maassa on jotain hyvää ja jokaisessa maassa jotain parannettavaa. Myös Suomessa.*

Yksi vastaajista (HN47a) tosin suhtautui kriittisesti siihen, avartaako esimerkiksi safarimatka Afrikkaan, jos reissulla näkee ainoastaan luontoa ja eläimiä. Hänen mukaansa avartumiseen tarvitaan kosketus nimenomaan paikalliseen väestöön. Samantyyppisiä ajatuksia tuli esille myös puhuttaessa suomalaisten Kanarian matkoista. Niiden tarkoitus sekä tarpeellisuus yleensä ymmärrettiin ja tunnustettiin mutta avartavuus kyseenalaistettiin. Kuten aiemmin ilmeni, ei Kanarialle suuntautuneita matkoja välttämättä laskettu edes varsinaisiksi matkoiksi ja vielä useammat vastaajista eivät nähneet niitä millään tavalla avartaviksi kokemuksiksi.

On kuitenkin mielenkiintoista, että matkoilta saatu suvaitsevaisuus, kärsivällisyys ja avoimuus kohdistuivat monissa tapauksissa ainoastaan vieraisiin kulttuureihin. Suoraan matkailun avartamisesta kysyttäessä vastaajat eivät yhdistäneet siihen Suomeen liittyviä seikkoja, vaan ne tulivat esiin toisissa yhteyksissä. Esimerkiksi kysyttäessä, vaikuttaako matkustaminen suhtautumiseen suomalaista kulttuuria kohtaan, vastauksissa tuli selkeästi esiin kahtiajako suomalaisten ihmisten ja suomalaisen yhteiskunnan välillä. Karkeasti tiivistettynä yleinen ajatus oli se, että matkustaessa oppii arvostamaan suomalaista turvallisuutta ja toimivuutta, mutta ihmiset ovat useimmiten tymeitä ja ikäviä. Aineiston valossa näyttääkin siltä, että paikalliset ihmiset ovat useimmiten syy siihen, miksi matkaan ollaan oltu tyytyväisiä, eivät niinkään fyysisesti puitteet. (ks. Reisinger & Turner 2003: xxii.)

SV: Miten sit koet sen, että kuinka paljon ne ihmiset vaikuttaa siihen, et minkälainen kuva sulle jää siitä kohteesta?

HN26: No aika paljon... Koska oikeestaan siihenhän sen niinku sen mitä jälkeinpäin ajattelee siitä matkasta niin ehkä ne kuitenkin tulee päällimmäisenä mieleen sitte hyvässä tai pahassa. [...] Totta kai muu se ympäristö ja minkälaista on luonto ja minkälaiset maisemat ja hotellit ja muut tällömset mutta kyllähän ne ihmiset on siinä aika iso osa kans.

Jos matkailijan kokemuksia ja elämyksiä ajatellaan, on tämä huomio keskeinen. Kun matkailukohteita kehitetään, vaikuttaa usein siltä, että matkailijoille luodaan massiivisia fyysisiä rakennelmia ja nähtävyyksiä unohtaen kokemuksen muut elementit.

Paikallisten ihmisten itsestään antama kuva ja yleinen ilmapiiri vaikuttaa kuitenkin paljon siihen, millainen kokemus tai jopa elämys matkasta loppujen lopuksi syntyy. Tämä myötäilee myös melko hyvin Tom Selänniemen havaintoja, joita hän teki tarkastellessaan suomalaisia etelänmatkailijoita. Vaikka Selänniemen mukaan hänen informanttinsa eivät kaipaa matkoiltaan kuin kuuman hiekan ja auringon tunteen kokeakseen elämyksiä (toisin kuin omat informanttini), on perusajatus silti sama: pienetkin asiat voivat saada aikaan vaikuttavan kokemuksen. (Selänniemi 1996: 229–230). Tähän tutkimukseen vastanneiden keskuudessa näitä pieniä asioita ovat esimerkiksi paikallisten iloinen olemus tai auttavainen asenne.

Matkalle ei lähdetä ensisijaisesti hakemaan mitään suurempia elämyksiä tai odoteta maailmankuvan muuttuvan, mutta tämäntyyppiset vaikutukset tulevan ikään kuin itsestään ja innostavat matkustamaan enemmän. Edellä esitetyt esimerkit osoittavat, että matkustaminen voi todella vaikuttaa ihmiseen monella tavalla. Mielestäni ei siis ole lainkaan liioiteltua sanoa, että matkailu toimii tähän tutkielmaan vastanneilla Jost Krippendorfin sanoin ”elämän kouluna” tai oppimisprosessina. Aiemmin mainitut tämän tyyppisen matkustuskokemuksen vaikutukset, eli matkailijan oman todellisuuden tiedostaminen, uusien mahdollisuuksien löytäminen elämässä sekä oman elinympäristön olosuhteiden kyseenalaistaminen, tulevat vastaajilla esiin moninaisissa tilanteissa.

Ne [turkkilaiset] luottaa, et asia järjestyy. Et semmonen ajattelumalli on varmaan jonku verran tullu [itsellekin]. (HN52.)

No joo, mun mielestä se vaikuttaa siihen suvaitsevaisuuteen ja se Suomessakin sitä kuitenkin jonkun verran tarvitaan, vaikka ihan suomalaisten keskuudessa ollaan niin ihmiset on erilaisia niin ymmärtää sitä ja on kärsivällisempi asioitten suhteen. Mut et mitä se mulle merkitsee se matkailu niin mä, siis musta tuntuu, että olis tosi paljon enemmän semmonen sulkeutuneempi ja sisäänpäin kääntyneempi, jos ei olis reissannu ollenkaan. Kattois vaan omaa napaansa ehkä. Että sitä oppii ymmärtämään ettei oo maailman keskipiste omassa kotonaan. (HN31a.)

6. ONKO RUOHO VIHREÄMPÄÄ AIDAN TOISELLA PUOLELLA?

Että se on mielenkiintosta lähtee niinku Euroopassaki jos aattelee niin sielläki on niin montaa erilaista kulttuuria miten eletään ja ollaan niin ei tarvii kauas lähtee edes niin huomaa eroja ihmisten, eri kansallisuuksienkin kesken.
(HN31a.)

Todisteita kulttuurien välisestä kohtaamisesta yksilötasolla on ollut olemassa niin kauan kun on kirjoitettua historiaakin. Ihmiset ovat kulkeneet eri kulttuurien välillä käyttääkseen hyödyksi vieraita maita, käydäkseen kauppaa tai oppiakseen. Eri kulttuurien edustajien ollessa kontaktissa keskenään, heillä on molemminpuolinen vaikutus muun muassa toistensa arvoihin ja sosiaalisiin järjestelmiin. Nykypäivänä nimenomaan matkailijat muodostavat lukumäärältään suurimman ryhmän, joka kohtaa erilaisia kulttuureja. (Ward et al. 2001: 4, 27, 127.)

Matka voi alkaa jo ennen konkreettista paikasta toiseen siirtymistä mielikuvilla, unelmilla tai muistoilla, joiden avulla matkalle lähtijä asettaa itsensä kohteeseen. Varsinainen kokemus, joka syntyy paikan päällä, on kuitenkin asia erikseen. Tämän kokonaisuuden voidaan sanoa vaikuttavan siihen, miten määrittelemme vierauden sekä itsemme. (MacCannell 2001: 380, 383.) Tarkastelen tässä luvussa matkailijoiden ennako-oletuksia eri matkakohteista ja sitä, kuinka nämä usein stereotyyppiset ajatukset muuttuivat matkan seurauksena. Lisäksi käsittelen vieraan kulttuurin kohtaamisen vaikutuksia itse matkailijaan, hänen matkakokemuksensa sekä ajatuksiin vieraasta ja suomalaisesta kulttuurista. Tarkoitukseni on pohtia matkailijan näkökulmasta hänen käsityksiään meistä ja muista.

6.1. Mielikuvat vieraasta

Yleisesti lähes kaikesta *vieraasta* puhuttiin aineistossani positiiviseen sävyyn, mutta stereotyyppisiltä luonnehdinnoilta ei voitu kuitenkaan välttyä. Stereotyyppiat ovat

yksinkertaistavia määritelmiä toisten ryhmien kulttuuripiirteistä ja ovat kulttuurin ylläpitämiä sekä välittämiä (Eriksen 2004: 344, Peltonen 1998: 21). Matkailu puolestaan tuottaa vieraista kulttuureista mielikuvia, jotka voivat ajan kuluessa muuttua stereotyyppioiksi. Nämä käsitykset omalla tavallaan suojelevat sekä paikallista että matkailijaa liialta vieraudelta, mutta vahvat ennakoasenteet saattavat myös rajoittaa kohtaamisia kulttuurien välillä. Stereotyyppiat voivat myös muuttua kliseiksi, jolloin ne saavat kielteisiä mielleyhtymiä. (Petrisalo 2001: 79–82.) Useasti tutkielman aikana esiin tullut mielikuva ”etelästä” massoille rakennettuna kohteena näyttää saaneen vastaajien keskuudessa tällaisen kliseisen leiman. Etelä ei ollut kuitenkaan ainoa matkakohde, jota kohtaan vastaajilla oli stereotyyppisiä ajatuksia. Erityisesti amerikkalainen kulttuuri sai osakseen negatiivista huomiota vastaajien keskuudessa. Sinne tosin matkustetaan mielellään mutta käsitykset amerikkalaisista ihmisistä ja toimintatavoista olivat pääosin hyvin negatiivisia.

Kyllä välillä niinku tulee, että mitä tekopyhiä kuule nää länsimaalaisetkaan että... Ärsyttää niinku joku jenkitkin. Ne on niinku maailmanparantajia olevinaan ja parhaita [...] tai ne kuskaa elektroniikkajätettä Kiinaan missä siellä niitä sitten halpatyövoima ja niin putsaa kaikesta tietokoneesta otetaan sähköjohdoista kuparilangat ja näin. Ja sit ne ite elvistelee et kuinka heillä niinku ympäristöasioista hoidetaan ja näin. [...] Onko tää nyt pikkasen tekopyhyttä? (HN47b.)

Jos sä käyt Jenkeissä niin sillonhan se on aina semmosta vähän läpinäkyvää kohteliaisuutta (HN32).

Että kun Jenkilässä oon reissannu niin siellä ne hymyilee ja kysyy mitä kuuluu, vaikkei niitä pätäkääkään kiinnosta se (HN31a).

”Jenkit” miellettiin siis tyyppiesimerkiksi negatiivisesta länsimaisesta kulttuurista sekä pintakiiltoisuudesta, ja Kanarian saarten matkailu puolestaan oli tyyppiesimerkki ei-

avartavasta matkailusta. Pintakiiltoisuutta ei kuitenkaan nähdä aina negatiivisena asiana vaan siitä havaitaan myös toinen ulottuvuus. Tähän on varmasti vaikuttanut haastateltavan pidempiaikaisempi oleskelu Yhdysvalloissa.

Ja sitte kun puhutaan niitten amerikkalaisten tämmösestä pintakiiltosuudesta ja kaikille ystävällisyydestä ja siitä, et tää stereotypia mikä on amerikkalaisista ihmisistä niin osittain allekirjotan, mut sitten se siinä niinku joka ikisessä kansassa tulee se jossain vaiheessa vastaan, että sä oot kohtelias ja sit sen jälkeen kun sä huomaat että tän ihmisen kans synkkaa niin sit sä rupeet tutustumaan siihen enempi. [...] Mua ei se ärsytä missään tapauksessa, kun mä nautin siitä ihan hirveesti ja kun me tultiin takasin Suomeen niin mua oikeen ahisti, että minkä takia ihmisten pitää olla koko ajan naama nurinpäin. (HN48.)

Merkityksellisten matkojen yhteydessä esiin tulivat vastaajien ennakkokäsitykset kyseisistä kohteista mutta myös mielikuvien mahdollinen muuttuminen tai vahvistuminen. Mielikuvia luodaan tyypillisistä tapauksista ja sosiaalisista stereotypioista. Ne ovat tilannesidonnaisia ja tietoisesti luotuja sekä ylläpidettyjä, mutta havainnoista poiketen mielikuvat eivät ole yhtä yksityiskohtaisia tai värikkäitä. (Siikala 1992: 43–44.) Matkustamisen seurauksena monet mielikuvat muuttuvatkin matkailijoilla tarkemmiksi havainnoiksi. Yksityisten mielikuvien lisäksi ihmisillä on myös jonkin kulttuurin jäsenenä paljon kuvia, jotka tulevat mieleen tiedostamatta ja automaattisesti (Siikala 1992: 44).

Muun muassa HN47a kertoi mielikuviansa Bangladeshista ennen matkaa olleen karuja ja ajatuksissa oli ollut lamaantunut valtio, joka muistuttaisi YK:n pakolaisleiriä. Paikalle saavuttuaan yllätyksenä olikin tullut, ettei ”kädettömiä ja jalattomia roikkunu joka puolella” vaan elämänmeno oli verkkaista, maaseutu sekä suistoalue kaunista ja elintaso oli odotettua parempi. Samainen haastateltava sanoi myös saaneensa positiivisen muutoksen ennakkomielikuviiin Iranin suhteen, jonka hän oli ajatellut olevan kohteena ankara ja länsimaiseen elämään vihamielisesti suhtautuva ”pimeyden valtakunta”. Totuus oli kuitenkin ollut aivan toisenlainen ja haastateltava oli kokenut Iranin siistiksi,

toimivaksi, sivistyneeksi maaksi, jossa ihmiset ovat ystävällisiä. Myös länsimaista oltiin mielikuvien vastaisesti kiinnostuneita.

Ennakkokäsitykset ja todelliset kokemukset Italiasta olivat samoin toistensa vastakohtia. Mielikuva paikasta, jossa saa olla varuillaan huijaamisen suhteen muuttui matkan aikana täysin. Haastateltavan (HN51) mielestä italialaiset ihmiset olivat ystävällisiä, avoimia ja sydämellisiä. Samanlaisia positiivisia piirteitä HN31a oli myös huomannut jamaikalaisissa, vaikka paikkaa kohtaan hänellä oli ollut monenlaisia ennakkoluuloja.

Sit kun aatteli, että siellä hirveesti... Hirveesti ja hirveesti mutta sillai yleisesti käytetään huumeita, kaikenmaailman ruuhoo ja muuta niin aatteli, että miten se vaikuttaa siihen olemiseen ja elämiseen siellä mut se, että Jamaikalla... No sitä tultiin tarjoamaan ihan hirveesti niinku ihan mitä vaan ne tarjos niinku retkien lomassa, et no pikku savut tässä. [naurua] Niin tota sitä tarjottiin kyllä mutta se ei ollu ongelma, jos et sä halunnu sitä. [...] Samanlaisesti ehkä niinku semmosia rasistisia pelkoja siinä mielessä että mitä suomalaiset on saattanu, valkoihoset on saattanu tehdä tummille täällä Suomessa niin sitte tuli taas päinvastanen olo, että saattaakohan meille käydä jotenki samalla tavalla. (HN31a.)

Osalla vastaajista ei ollut samalla tavalla vahvoja negatiivisia tai positiivisia mielikuvia matkakohteesta ennakkoon vaan paikkoihin suhtauduttiin melko neutraalisti. Thaimaan esimerkiksi ajateltiin ennakkoon olevan ainoastaan kaunis ja ystävällinen matkakohde. Usein nämä ajatukset vain voimistuivat matkan aikana. Ennakkosenteiden (sekä negatiivisten että positiivisten) vahvistuminen saattaa johtua siitä, että matkailija kiinnittää huomionsa tiettyihin asioihin, joista hänellä on jo jonkinlainen ennakkokäsitys. Tällöin hän ei välttämättä edes huomaa kulttuurissa sellaista, mikä saattaisi muuttaa ennalta luotuja ajatuksia. Ennakkotieto haastateltavien mukaan saattoi perustua kirjoista luettuun historiaan, uutisiin, tuttujen puheisiin tai vastaavaan, mutta suurempia mielikuvia näiden perusteella ei kuitenkaan luotu. Monella vaikuttaakin olevan ”uskon, kun itse näen” -tyyppinen asenne. Erilaisiin matkakohteisiin lähdetään

avoimin mielin, ja mielikuvat ja käsitykset paikasta halutaan luoda omien kokemusten perusteella.

6.2. Paikallisen kohtaaminen

One thing is however certain: tourist and natives come nowhere near a meaningful contact – far from it, in fact (Krippendorf 1989: 61).

Jost Krippendorf näkee matkailun puitteissa tapahtuvan kulttuurien kohtaamisen ja sen vaikutuksen mielikuviin eri kansoista melko negatiivisesti. Hän suhtautuu varauksellisesti näkemykseen, että matkailu toisi ihmisiä lähemmäs toisiaan ja parantaisi yhteisymmärrystä. Usein puhutaan ”tyypillisistä suomalaisista” tai ”tyypillisistä espanjalaisista”, ja tuolloin kuva muista kansallisuuksista on monesti vääristynyt. Paikalliselle väestölle esimerkiksi turistin käytös saattaa edustaa tämän kansallisuuden tyypiesimerkkiä, mikä harvoin kuitenkaan pitää täysin paikkaansa. Krippendorfin mukaan matkailu vahvistaa erilaisia kliseisiä mielikuvia kustakin kansasta sekä matkailijan että paikallisen näkökulmasta. (Krippendorf 1989: 61.)

Kulttuurien väliset kontaktit voidaan jakaa kahteen luokkaan: kontakteihin, jotka ilmentyvät eri yhteiskuntien jäsenten välillä sekä kontakteihin eri etnisten ryhmien välillä heterogeenisen yhteiskunnan sisällä. Viimeksi mainittu kontakti liittyy yleensä maahanmuuttajiin ja pakolaisiin, kun taas edellä mainittua voidaan soveltaa muun muassa matkailijoihin. (Ward et al. 2001: 123.) Tämä jako on hyvinkin käyttökelpoinen omassa tutkimuksessani, koska aineistoni ei tee eroa matkakohteen sisäisten ryhmien välillä, vaan keskittyy ennemminkin tarkastelemaan kontaktia suomalaisten ja ulkomaalaisten kesken. Voidaan siis puhua kontakteista, jotka tapahtuvat eri yhteiskuntien jäsenten välillä.

On tutkittu, että matkan onnistuneisuuteen vaikuttaa vahvasti matkalla saadun palvelun laatu (Ryan 2003: 112). Myös omassa aineistossani tämä tulee esille, mutta vastauksissa painottuu palvelutilanteiden lisäksi yleisemmin paikallisten ihmisten käyttäytyminen

matkakohteessa sekä heidän asennoitumisensa turisteihin. Tutkimukseen vastaajien matkakokemukset olivat hyvin monimuotoisia ja usein he matkustavatkin mielellään rakennettujen massaturismikeskusten ulkopuolelle. He ovat siis väkisinikin enemmän tekemisissä paikallisten kanssa kuin turismikeskitymissä olisi edes mahdollista. Vaikka tutkittavat harvoin olivat palvelutilanteita enempää varsinaisessa kontaktissa paikallisten kanssa, kiinnittivät he silti huomiota muuhunkin paikalliseen väestöön ja heidän tapansa elää.

Jost Krippendorf (1989: 46–47) on luokitellut paikallisen väestön ja turismin suhdetta jakamalla paikalliset asukkaat viiteen ryhmään. Nämä ryhmät ovat eri tavoin yhteydessä matkailijoihin, ja heidän intressinsä ovat erilaiset. Ensimmäisen ryhmän muodostavat esimerkiksi paikalliset henkilöt, jotka ovat suoraan kontaktissa matkailijoihin työskentelemällä matkailun parissa, kuten myyjät ja matkatoimistojen työntekijät. Toinen ryhmä koostuu paikallisesta teollisuudesta ja matkailuyrityksien johtajista, joille matkailulla on ainoastaan liiketaloudellinen merkitys. Kolmannen kategorian muodostavat paikalliset, jotka ovat usein yhteydessä matkailijoihin mutta jotka saavat vain osan tuloistaan matkailusta. Näitä ovat esimerkiksi maanviljelijät. Neljäs ryhmä kattaa poliitikot ja poliittiset edunvalvojat, joiden intressinä on nostaa maan elintaso matkailun avulla. Viimeinen ryhmä koostuu puolestaan paikallisista, jotka eivät ole missään tekemisissä matkailijoiden kanssa tai näkevät heitä ainoastaan ohimennen.

Voitaisiin helposti ajatella, että tällä viimeksi mainitulla ryhmällä ei ole minkäänlaista vaikutusta matkailijan kokemukseen, mutta tämän tutkimuksen aineiston valossa näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Toki, jos tilanne on se, etteivät kyseiset paikalliset edes näe etäältä matkailijoita, eivät he voi luonnollisesti millään tavalla vaikuttaa matkailijan kokemukseen, mutta jo vähäiselläkin kohtaamisella voi olla vaikutuksensa siihen, mitä matkailija kohteesta ajattelee. Eräällä vastaajalla oli esimerkiksi seuraavanlainen yleiskuva thaimalaisista:

Kun ne on niin semmosen tavallaan vähään tyytyväisiä ja että ne todella todella pitkää päivää tekee niinku vaikka työssä ja näin mut kuitenkin ne jaksaa hymillä ja ne on tyytyväisiä ja niillä ei oo kuitenkaan niin paljon sitä semmosta maallista mammonaa mitä meillä on. Mut käytännössä ne on

kuitenki huomattavasti paljon ilosemman ja onnellisemman näkösiä ja olosia kun me. [...] Että se oli tosi liikuttavaa, et kun sä ajoit siellä sitä kylän tietä, sehän on heijän kylä, paikallinen kylä niin sä näit tavallaan sen, että niillä on avokeittiö tai siinä jossain laitto perheelleen ruokaa ja pesi vihanneksia ja juureksia ja laitto sitä ruokaa. Et sitä oli vaan pakko välillä pysähtyä kattelemaan ja ihastelemaan. (HN31b.)

Myös nämä hyvin vähäisessä kontaktissa turismin kanssa olevat paikalliset henkilöt siis vaikuttavat matkustuskokemuksiin. Tästä voidaan päätellä, ettei ainoastaan matkailun parissa työskentelevien henkilöiden käytös ja asenne matkailijoita kohtaan ole ratkaiseva, vaan myös yleiskuva matkakohteen ihmisistä on merkittävä tekijä.

Samaan tapaan haastateltavista HN26 kertoi, että häntä oli miellyttänyt Välimeren alueella matkustaessa ihmisten yleinen avoimuus, mikä oli tehnyt matkasta onnistuneen. Samalla hän kuitenkin oli saanut matkallaan melko huonoa palvelua, mikä ei ilmeisesti kuitenkaan vaikuttanut mielipiteeseen matkan onnistuneisuudesta.

No joo ehkä nyt kun ajattelee esimerkiksi palvelukulttuuria niin se taas on ehkä vähän niinku negatiivisemmassa suhteessa verrattuna Suomeen. Siellä on kuitenkin aika töykeetä sillä lailla se palvelu tai semmonen, että siinä ei niin sitä asiakasta oteta huomioon, kun taas Suomessa asiakas on kaikki kaikessa ja pitää olla tosi ystävällinen mutta siellä ei. (HN26.)

Kulttuurien välistä kohtaamista matkailussa käsittelevät tutkimukset osoittavat, ettei turistina olo ole aina miellyttävää. Matkasta voi tulla stressaava kokemus, jos matkailijan odotukset ovat epärealistisia ja kulttuurishokin kohtaamiseen suhtaudutaan negatiivisesti. (Ward et al. 2001: 20.) Vaikka asiat sujuisivat hyvin, eikä konflikteja tulisi, voi jo pelkkä vieraassa paikassa oleminen ja uusien asioiden opettelu aiheuttaa stressiä. Myös matkakokemuksen vaikutuksista on monenlaisia tulkintoja aina optimistisista maailmarauhaa edesauttavista ajatuksista siihen, että matkustaminen on vain pinnallista, eikä jätä matkailijaan pysyviä vaikutuksia. Mielenkiintoinen näkökulma on tosin se, että matkailijat usein kutsuvat hämmentäviä kokemuksiaan

shokeiksi, koska termi kuulostaa jännittävältä ja antaa matkalle lisäarvoa kuulijoiden keskuudessa. (Hottola 2004: 452, 457; Ward et al. 2001: 128–130.)

Myös Tom Selänniemi on tuonut matkailun stressaavan puolen julki kirjoittaessaan kulttuurikontaktien puuttumisen positiivisuudesta, joskin paikallisväestön näkökulmasta. Selänniemen mukaan kulttuurisen kontaktin jäädessä pinnalliseksi paikallisen ja turistin välillä mahdollistuu matkakohteen asukkaiden arkielämän jatkuminen ilman kanssakäymisen aiheuttamaa stressiä, joka johtuu usein epätasa-arvoisesta asemasta turistiin nähden. (Selänniemi 1996: 234.) Samankaltaisesti Jost Krippendorf on kirjoittanut siitä, kuinka paikallisiin kohdistuu odotuksia olla kerta toisensa jälkeen iloisia ja ystävällisiä turisteja kohtaan, vaikka matkailijalla ja paikallisilla on aivan erilainen näkökulma moniin asioihin. Matkailijan ainutlaatuinen kokemus voi esimerkiksi olla paikalliselle kyllästyttävää arkipäivää, ja samoihin turistien esittämiin kysymyksiin ei jaksatakaan vastata montaa vuotta peräkkäin, jolloin tapahtuu tämä Selänniemenkin mainitsema stressaantuminen. (Krippendorf 1989: 59.)

Emanuel de Kadt on esittänyt kolme yleistä tilannetta, joissa matkailija kohtaa paikallisen. Ensimmäinen näistä on tilanne, jossa matkailija kohtaa paikallisen palvelutilanteessa esimerkiksi ostoksia tehdessä tai ravintolassa. Matkailija ja paikallinen voivat myös kohdata toisensa yhtäläisessä tilanteessa, kuten rannalla aurinkoa ottaen tai yökerhossa. Kolmannesta kontaktitilanteesta taas on kyse, kun matkailija ja paikallinen vaihtavat henkilökohtaisesti ideoita ja informaatiota keskenään. Puhuttaessa matkailun luomasta kansainvälisestä yhteisymmärryksestä, viitataan usein juuri tähän kolmanteen kontaktitilanteeseen. Tällaisia kontakteja kuitenkin luodaan huomattavasti harvemmin kuin kahta ensin mainittua, joiden de Kadt katsoo olevan erityisen tavallisia niin sanotussa lomakohdeturismissa (resort tourism). Tässä on kyse matkailijoista, jotka haluavat myös matkallaan nauttia kotiolojen mukavuuksista, eivätkä niinkään tutustua paikalliseen kulttuuriin. (de Kadt 1979: 13, 50.)

Matkailualalla työskentelevien keskuudessa ilmeni kaikkia edellä mainittuja kontaktitasoja paikallisten kanssa. Oman aineistoni valossa paikallisten kanssa kontaktissa oleminen nähdään lähes poikkeuksetta positiivisena asiana, mutta kun asiaa ajattelee paikallisen kannalta, voi jatkuvasti uusiin turisteihin tutustuminen olla hyvinkin rasittavaa. Tässä kohtaa pitää tosin muistaa, etteivät kovinkaan monet tähän

tutkimukseen osallistuneista olleet matkoillaan monesti palvelutilanteita syvällisemmin tekemisissä paikallisten kanssa, eikä tähän aina koettu edes tarvetta. Nämä matkailijat kohtaavat siis paikallisen de Kadtin luokittelun ensimmäisessä tilanteessa. Tästä voidaan päätellä, että paikallisiin ihmisiin halutaan jonkinlainen kosketus, mutta lähempää tuttavuutta ei kuitenkaan haluta ainakaan lomamatkoilla tehdä. Hyvinkin syvällinen kulttuurikontakti lyhytaikaisen loman aikana voi rasittaa siis niin paikallista asujaa kuin matkailijaakin. Oma matkailualalla työskentely auttaa myös näkemään asia paikallisen palveluhenkilöstön näkökulmasta: *”Meille se on muutama päivä elämästä ja ollaan lomalla. Ja toinen tekee työtä ja sille tulee jatkuvasti. Hänkin tekee työtä. Niin sekin pitäisi muistaa, että hekin on siellä työtä tekemässä, että he ei oo lomalla.”* (HN52.) Onkin sanottu, että sekä matkailijat että paikalliset haluavat pitää turvallisen välimatkan toinen toisiinsa (Krippendorf 1989: 59).

Vastaajien joukossa oli kuitenkin myös heitä, jotka mielellään tutustuivat paikallisiin vähäistä palvelujutustelua enemmänkin. Eräs haastateltavista järjestää matkoja, joilla hän on itse asiakkaiden mukana kohteessa. Näillä matkoilla tarkoituksena on nimenomaan tutustua paikalliseen kulttuuriin, eivätkä ne suuntaudu perinteisille turistialueille. Tällöin luonnollisesti kosketus paikalliseen väestöön on toisenlainen ja kyseessä onkin puhtaasti työhön liittyvä matka. Haastateltava kertoi muun muassa seuraavan järjestetyn matkan kohdistuvan luomutilalle Intiaan, jossa matkaseurueen kanssa pyritään ”solahtamaan heidän arkeensa” ja luvassa olisi esimerkiksi ruuan valmistusta paikallisten kanssa. Kyseisen haastateltavan kokemukset poikkesivat muutoinkin melko paljon muiden vastaajien matkakertomuksista, koska kyseessä olivat lähinnä oman yrityksen puitteissa tehdyt työmatkat. Tällainen tilanne voidaan laskea kuuluvaksi de Kadtin kolmanteen kontaktitilanteeseen, jossa eri kulttuurien edustajat vaihtavat henkilökohtaisesti tietoa keskenään.

Myös pari perinteisessä lomailumielessä matkustanutta haastateltavaa kertoivat, että tutustuvat mielellään hieman enemmän paikallisiin ihmisiin ja jäävät juttelemaan heidän kanssaan. Lisäksi eräs haastateltavista (HN31b) oli monilla matkoillaan tutustunut muihin matkailijoihin eri maista ja joidenkin kanssa hän edelleen pitää yhteyttä. Paikallisiin tutustumisen koettiin tuovan matkalle enemmän painoarvoa ja paikallisen pyyteetöntä kiinnostusta matkailijaa kohtaa pidettiin kunnioittavana eleenä.

Kyllä mun mielestä se niinkun valtavasti lisäarvoa, et on päässy kurkistamaan kulissien taakse, ja jos joku paikallinen on ottanu kontaktin ja halunnu päästää sinut kurkistaa kulissien taakse niin se on hirveän arvokasta mun mielestä. (HN52.)

Paikallisiin tutustumisen aste tuli esiin myös pidempiaikaisesta matkasta kerrottaessa. Yksi haastatelluista kertoi, ettei matkallaan tavannut lainkaan muita suomalaisia, koska heitä ei alueella ollut, vaan oli tekemisissä ainoastaan paikallisten ihmisten kanssa. Hän kuitenkin mainitsi, ettei halunnut luoda heihinkään erittäin syviä ystävyysuhteita, koska pituudestaan huolimatta (yksi vuosi) matkan kesto olisi rajallinen ja ystävistä joutuisi luopumaan tämän jälkeen.

Mut sitte taas toisaalta sitä varoo, mä vähän varoin tekemästä liian syviä ystävyysuhteita ihan sen takia, että mä tiesin, et se lähtö tulee. Et tiesin miten vaikeeta se on jättää ne kaikki ihmiset, koska 99.9% varmasti mä en koskaan tuu tapaamaan niitä ihmisiä enää. [...] Niin sitä varmaan jotenki itseensä suojeli, se oli semmonen itsesuojeluvaisto, et ei halunnu liian syvälle ystävyysuhteisiin, kun ties et ne päättyy. [...] Facebookihan on ihan mahtava asia, että Feissarin kautta sitte meilaillaan ja vähän kuulumisia. Mut niinku mä sanoin niin en mä usko, että mä koskaan tuun heitä tapaamaan enää ikinä. (HN48.)

Vaikka yhteydenpidon helpottuminen ja yhteisöpalvelu Facebook tuli useissa haastatteluissa esiin, ei esimerkiksi vuoden matkalla ollut kokenut, että pelkästään tällä tavalla pystyisi pitämään syvää ystävyysuhteita yllä. Matkan hetkellisyys siis näyttää vaikuttavan siihen, ettei kontaktia paikallisiin haluta luoda. Lomamatkoilla tähän ei koeta palvelutilanteita enempää tarvetta ja pidemmälläkin matkoilla syvien ystävyysuhteiden luomista halutaan välttää edessä olevan lähdön vuoksi, vaikka kontaktissa ollaankin aivan eri tavalla kuin lomamatkalla.

Siinä määrin missä paikallisiin oltiin kontaktissa, se nähtiin positiivisena asiana ja sen koettiin antavan enemmän merkitystä matkalle. Joukosta tosin nousi myös yksi

mielenkiintoinen vastakohta tälle ajattelulle. HN48 kertoi kuinka häntä lähinnä huvittaa suomalaisturistien innostuneisuus, jos lomakohteen baarimikko lähettää heille joulukortin joka vuosi ja turistit palaavat samaan paikkaan kerta toisensa jälkeen. Periaatteessa he ovat tutustuneet johonkuhun paikalliseen henkilöön etelänmatkallaan mutta haastateltavan mielestä kontakti ei ole merkittävä. Tämän perusteella itselläni heräsi kysymys, onko olemassa jonkinlainen ”oikea” tapa tutustua paikallisiin, ja missä menee raja, jonka jälkeen voi oikeasti sanoa tutustuneensa johonkuhun.

Siis must se on jotain ihan käsittämätöntä, et jotkut ihmiset käy joka ikinen vuosi just samana viikkona kesäkuun toisella viikolla Rodoksella ja ovat aina siinä samassa hotellissa, kun se on niin mukava ja sitte kun he on ylpeitä siitä kun sieltä paikalliset, paikallinen baarimestari lähettää heille joulukortin. [...] Että silti vaikka sä oot sen viikon sen saman baarimestarin kans juttelet niin pääsetkö sä silti yhtään sen pitemmälle siinä tutustumisessa oikeesti siihen ihmiseen. Et mä vähän epäilen, vähän epäilen mutta silti se on jokaisen oma tapa matkustaa mut se ei oo mun tapa. (HN48.)

6.3. Suhtautuminen suomalaiseen kulttuuriin

Alun perin tässä tutkielmassa oli tarkoituksena tarkastella vain mielikuvia vieraasta kulttuurista, mutta haastatteluissa tuli heti alusta lähtien esiin myös suomalainen kulttuuri, josta sitten aloin kysellä enemmän. Vierasta kulttuuria verrattiin johonkin tutumpaan eli suomalaiseen kulttuuriin ja haastattelut antoivatkin erittäin mielenkiintoista tietoa siitä, kuinka suomalainen matkailija suhtautuu matkustamisen vaikutuksesta nimenomaan omaan kulttuuriinsa. Käsittelen tässä luvussa ainoastaan haastatteluaineistoa, koska kirjallisissa vastauksissa ei tullut esiin ajatuksia Suomesta ja suomalaisuudesta.

Ajatukset suomalaisuudesta ja omasta kulttuurista pohjautuvat ihmisten yleisiin käsityksiin. Suomalaisuutta ei ole sellaisenaan todellisuudessa olemassa, vaan suomalaisuus on sitä, mikä historian saatossa on sosiaalisesti määritelty suomalaiseksi. Suomalaisuus elää ihmisten mielissä kuviteltuna todellisuutena, ja on sosiaalinen

representaatio eli tietynlainen ihmisen tulkinta maailmasta. Sosiaaliset representaatiot edustavat kollektiivista muistia ja niihin sisältyy ajatuksia menneestä. (Anttila 1993: 108–109.) Ei siis voida väittää, että vastaajien esiin tuomat ajatukset kumpuaisivat ainoastaan matkailun ja vieraiden kulttuurien kohtaamisen seurauksena. Vastaajien kertomuksista kävi silti hyvin esille se, että monet näistä suomalaisuuden käsityksistä saivat ainakin vahvistusta matkustamisen vaikutuksesta, kun suomalaisuutta pystyi konkreettisesti vertaamaan johonkin vieraaseen. Ajatukset vieraasta kulttuurista kertovat yllättävän paljon myös suomalaisesta kulttuurista. Asioiden vertaaminen omaan kulttuuriin onkin olennaista matkustamisessa, ja matkakohteen kulttuurin nähdään edustavan oman kulttuurimme vastakohtaa. (Hottola 2004: 457; Mowforth & Munt 2009: 77.)

Suhtautuminen suomalaisuuteen ja suomalaiseen kulttuuriin matkustamisen seurauksena vaihtelee aineistossa laidasta laitaan. Toisessa ääripäässä Suomi nähdään itselle parhaana paikkana elää, kun taas toisessa ääripäässä Suomessa nähdään hyvin paljon parannettavaa suhteessa muihin maihin. Kaikki henkilöt, joiden vastauksissa Suomea jollain tavalla käsiteltiin, kertoivat kuitenkin joitain asioita, joita Suomessa arvostavat, joten täysin negatiivista kuvaa kenelläkään ei Suomesta ollut. Suomalaisiin ihmisiin puolestaan suhtauduttiin yleisesti negatiivisemmin kuin ulkomaalaisiin.

Useiden haastateltavien keskuudessa näytti olevan vallalla käsitys, että suurin osa suomalaisista ajattelee Suomen olevan maailman paras maa asua ja tätä väitettä haluttiin kritisoida toisinaan kärkkäästikin. Koettiin, että matkustaminen tuo vertailupintaa kulttuurien välillä ja usein sen myötä nähtiin kotimaassa myös paljon negatiivista.

Et kyllä se, että mä tykkään siitä, että vähän kyseenalaistetaan näitä Suomenkin normeja. Että ei se nyt vaikka täällä kaikki on niin hienosti niin kyllä sitä varmasti jos asuis jossain niin tulis monta kertaa, että no joo okei tää toimii Suomessa paremmin, mut että mä näen sen että se tuo sitä semmosta syvyyttä ihan jokapäiväseen elämään nähdä ja kokee jotain muutakin. (HN32.)

Kuten aiemmin on käynyt ilmi, nähtiin matkailun vaikutuksesta myös monia Suomen positiivisia puolia. Jorma Anttila on artikkelissaan ”*Käsitykset suomalaisuudesta – traditionaalisuus ja modernisuus*” todennut suomalaisuutta kuvaavan yleisimmin sanat *itsenäisyys, kotimaa, työ, koulu ja maanpuolustus* (Anttila 1993: 114). Olin hieman yllättynyt huomattessani, että tismalleen samat asiat tulivat esille myös tekemissäni haastatteluissa, kun kerrottiin, millaisia asioita Suomessa arvostetaan. Suomalaista yhteiskuntajärjestelmää pidettiin lähes poikkeuksetta hyvänä ja toimivana systeeminä ja sitä arvostettiin.

Ilmanen koulutus, ilmanen sairaanhoito, ilmanen sosiaaliturva, että tätä me saadaan verolla, mitäs te saatte. Et mä tykkään hirveesti tästä meidän sosialismista, että kun mä tiedän mitä mä saan sillä. (HN48.)

Positiivinen puhe koskee usein faktapohjaisia kuvauksia, kuten hyvä koulutus tai toimiva teknologia. Sen rinnalla on kuitenkin jatkuvasti myös suomalaisuuden negatiivinen puoli, jossa painopiste on eritoten suomalaisten tyypillisissä asenteissa ja luonteenpiirteissä. Tällöin puhutaan ”meistä” suomalaisista, mutta itse asiassa kyseessä onkin se ”tavallinen kansa”, jonka stereotyyppinen hahmo edustaa suomalaista yleisesti. Kuvauksen esittäjä ei itse kuitenkaan kuulu tähän suomalaiseen kansaan, vaan asettaa itsensä ikään kuin sen ulkopuoliseksi, koska hän pystyy tarkastelemaan tätä tavallista kansaa tietyn etäisyyden päästä. (Alasuutari 1998: 164.) Tämä jako näyttää pitävän varsin hyvin paikkaansa myös oman aineistoni valossa. Nämä faktatiedot saavat vastaajien puheissa kiitosta mutta suomalaisessa kansassa nähdään parantamisen varaa. Haastateltavista tosin HN31b pohti kiinnostavasti suomalaisen ilmaston vaikutusta käyttäytymiseen. Hän mietti, miten kylmä talvi vaikuttaa ihmisten yhteisöllisyyteen ja sosiaalisuuteen, kun ei voida samalla tavalla viettää aikaa ulkona kuin esimerkiksi Thaimaan ilmastossa. Kesäaikana suomalaisetkin vaikuttavat paljon sosiaalisimmilta kuin keskellä sydäntalvea.

Suomalaisuudella selitetäänkin nykyisin monia ennen kaikkea negatiivisia ilmiöitä (Anttila 1993: 129). Nähdään esimerkiksi, että pitkäaikainen suomalainen talonpoikauskulttuuri ja maaseutumaisuus heikentää ihmisten kykyä sopeutua moderniin

kaupunkikulttuuriin, jonka oleellisia piirteitä ovat sosiaalinen maailma, sosiaaliset taidot, itsensä ilmaiseminen ja esittäminen (Virtanen 1994: 21). Anttila (1993: 131) sanoo artikkelissaan, että ”Suomalainen ei saisi erottua suomalaisena kansainvälisillä lentokentillä. Hajuton ja aistikkaasti pukeutunut eurosuomalainen kyllä kelpaisi.” Alla olevassa lainauksessa tämä ilmenee käytännössä, miten haastateltava on kokenut suomalaisten käytöksen kansainvälisellä lentokentällä.

Eli suomalaiset oli siinä läjässä valmiina kaikki seisomassa ilman mitään organisoitumista. Siinä vaiheessa mun mies oli varsinkin, että ei tää voi olla totta, miten suomalaiset voi olla näin tyhmiä. [...]Tiiätsä kun on tottunu siihen, että se on se hirveen hyvä rakenne, et se homma hoituu kun populaa on niin jumalattomasti niin sen on pakko hoitua. Mut me suomalaiset, joita meitä ei oo kun viis miljoonaa niin mehän jonotetaan ja me ollaan läjässä ilman mitään järjestäytymistä. (HN48.)

Ihmisillä näyttää olevan myös syvään juurtunut käsitys siitä, etteivät suomalaiset osaa käyttäytyä ulkomailla.

En ole ”suomalainen urpo ulkomailla”, joita näkyy alkaneessa Matkaoppaat -ohjelmassa, vaan kohtelias kulkija ja myös vuoden ulkomailla asumisen kokenut henkilö (KM29).

Pertti Alasuutarin ja Petri Ruuskan toimittamassa teoksessa *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti* (1998) on useita artikkeleita koskien suomalaisuutta ja niissä kaikissa vähintäänkin sivutaan suomalaisuuden määreiden ja puhetaipojen negatiivisuutta. Esimerkiksi folkloristi Satu Apo on artikkelissaan poiminut 1990-luvun puolivälissä lehtikeskusteluista ja seminaareista suomalaisuuteen liitettyjä kielteisiä stereotyyppioita. Näistä useimmat pohjautuvat ajatukseen, että suomalaiset ovat sivistymättömiä ja kehittymättömiä muihin niin sanottuihin vanhoihin kulttuurikansoihin verrattuna. Tästä puolestaan seuraa ajatus, että suomalaisten käytöstavat ovat puutteellisia mitä tulee ihmisten sosiaaliseen kanssakäymiseen. Apo on

artikkelissaan maininnut esimerkiksi ajatuksia, joiden mukaan ”suomalaiset ovat epäkohteliaita sekä toisilleen että ulkomaalaisille” ja ”suomalaisten kommunikaatiotaidot ovat huonoja: he eivät hallitse small talkia, eivät osaa pitää puheita eivätkä väitellä”. (Apo 1998: 84–85.) Suomalaisia ominaisuuksia mietittäessä onkin tyypillistä niiden negatiivinen arvottaminen. Esimerkiksi suomalaisille tyypillinen vaatimattomuus ja vähäeleisyys nähdään yleisesti sivistyneen tapakulttuurin puutoksena. (Peltonen 1998: 23.)

Matkailun osalta suomalaisten keskuudessa tämä sivistymättömyys näyttää usein tarkoittavan suosittuja etelänmatkoja. Näen asenteen heijastavan piirteitä tämän hetken arvomaailmasta, jossa eräänlainen seikkailunhalu, rohkeus ja modernius ovat vallallaan. Etelänmatkat edustavat osalle kansasta yksinkertaista suomalaista maaseutukulttuuria, kun taas omatoimimatkoissa katsotaan toteutuvan modernin kaupunkikulttuurin vaatimat piirteet, kuten sosiaaliset taidot.

Kiinnostavana vertailukohtana voidaan kuitenkin pitää tutkimusta, joka on tehty ulkomaalaisten matkailijoiden ajatuksista Suomesta. Tutkimuksessa selkeästi korkeimmaksi ominaisuudeksi nousee ystävällisyys, kun kysytään mielikuvia suomalaisista ihmisistä. Myös selvitetessä matkailijoiden kuvaa yleisesti Suomesta ja suomalaisesta kulttuurista on mielikuva ystävällisistä ja vieraanvaraisista ihmisistä korkeimpana. (Eronen & Ruoppila 2008.) Tämän perusteella suomalaiset ruoskivat itseään usein aivan turhaan miettiessään kansalaistensa käyttäytymistä ja sitä, miltä näytämme muiden silmissä.

Kiteytettynä voidaan sanoa, että aineistoni perusteella matkustamisen vaikutuksesta suomalaiset ihmiset nähdään edelleen useassa yhteydessä ”junttimaisina” maalaisina, jotka eivät osaa käyttäytyä ja ovat liian negatiivisia sekä tymeitä. Yhteiskunnan toimivuuden arvostus kuitenkin nousee matkailun ansioista, ja arkielämän sujuvuus sekä helppous nähdään Suomessa positiivisena asiana.

7. MATKUSTAMINEN VAIKUTTAVANA KOKEMUKSENA

Olen tutkimuksessani tarkastellut matkailualan ammattilaisten kokemuksia sekä käsityksiä omasta matkustamisestaan ja sen vaikutuksista henkilökohtaisella tasolla. Keskityin analyysissä kolmeen kokonaisuuteen. Lähdin liikkeelle pohtimalla, mitä *matka* tutkimukseen vastanneille tarkoittaa, millainen matka heille on merkityksellinen, ja vaikuttaako alalla työskentely matkustuskokemuksiin. Merkityksellisellä matkalla tarkoitin ulkomaille suuntautunutta matkaa, jonka aikana vieraan kulttuurin kohtaaminen on vaikuttanut vastaajaan tai hänen ajatuksiinsa suomalaisesta tai vieraasta kulttuurista.

Lisäksi tarkastelin, mitä matkustaminen vastaajille merkitsee, sekä mitä he odottavat matkoiltaan. Lopuksi analysoin tarkemmin, miten matkustaminen vaikuttaa matkailijan suhtautumiseen sekä vierasta että suomalaista kulttuuria kohtaan. Onnistuin mielestäni avaamaan ja analysoimaan asettamiani kysymyksiä toivotulla tavalla, ja olen tyytyväinen keräämääni aineistoon. Vaikka tutkimusprosessi muiden opiskelujen vuoksi hieman venyikin, on mielenkiinto palata tutkimuksen pariin aina säilynyt ja suurin syy tähän on ensisijaisesti ollut kiinnostava aineisto. Ihmisten erilaiset matkustuskokemukset jaksoivat aina kiinnostaa ja kannustivat eteenpäin. Toisinaan tuntui kuin olisin itse tehnyt pienen maailmanympärysmatkan haastateltavien kanssa sekä oman tietokoneeni ääressä.

Lähtökohtanani on ollut koko tutkimuksen ajan yksilön näkökulma, joten olen keskittynyt matkailijan henkilökohtaisiin kokemuksiin ottamatta sen enempää kantaa matkailun laajempiin ilmiöihin. Vieraan kulttuurin kohtaaminen, matkustuskokemukset ja näille annetut merkitykset muodostivat pääpiirteissään kiinnostuksen kohteeni. Oman lisänsä aineistoon toi tutkimuksen kohderyhmä, jonka avulla pystyin tarkastelemaan matkailualalla työskentelyn vaikutuksia kokemuksiin. Matkustaminen ei ole enää vain harvojen ja valittujen yksinoikeus ja yhä suuremmalle osalle se on osa arkea työn muodossa. Niin myös tähän tutkielmaan osallistuneiden keskuudessa. Tämän arkipäiväistymisen pystyi ainakin osittain aistimaan tutkimusta tehdessä ja se näkyy myös tutkimustuloksissa. Merkittävästä matkasta kysyttäessä monille ei tullut mitään

kovin erityistä kokemusta mieleen, mikä osaltaan kertoo matkailun yleistymisestä sekä globalisaation myötä ilmentyneestä ”maailman pienenemisestä” ja samanlaistumisesta.

Matkailualalla työskentelevien matkustuskokemuksissa ja -tottumuksissa on aineistoni perusteella yhteisiä tekijöitä mutta vähintään yhtä paljon hajontaa. Eräs kohderyhmää kuvaava luonnehdinta on post-turisti. John Urry (1990) on kuvannut post-turistia turistiksi, joka tietää olevansa turisti ja matkoillaan ulkopuolinen mutta joka tiedostaa matkustamisen mahdollisuudet. Tutkimukseen vastanneet sopivat melko hyvin post-turistin luonnehdintaan, mutta tulin pohdinnoissani kuitenkin Orvar Löfgrenin (1999: 267) ajatusten mukaan lopputulokseen, että erilaiset matkailijaluokittelut ovat niin tarkkarajaisia, ettei ihmisiä voida lokeroida niihin aukottomasti. Nämä jaottelut antavat suuntaa matkailijoiden luonteesta mutta eivät ole otettavissa kirjaimellisesti. Niinpä myös matkailualalla työskentelevät erottuvat tyypillisistä post-turisteista esimerkiksi kiinnostuksellaan vieraan kulttuurin erilaista ruokatarjontaa kohtaan. Alalla työskentely puolestaan vaikuttaa matkustamiseen muun muassa siten, että matkakohteissa monet käytännön asiat koetaan helpommiksi ja osataan asettua myös paikallisen palveluhenkilökunnan asemaan. Näenkin kyseisen ammattiryhmän mielenkiintoisena tutkimuskohteena, sillä heidän näkemyksiään ohjaavat myös ammatilliset tekijät.

Tulkitessani vastaajien käsityksiä matka-termistä sain vaihtelevia tuloksia. Sen sijaan, että olisin saanut selkeän määritelmän sille, mitä matka heille tarkoittaa, törmäsin muutamiin ajatuksiin siitä, mikä vastaajien mielestä ei ole matkustamista. Naapurimaihin suuntautuvia risteilyjä tai Kanarian saarten pakettimatkoja kaikki eivät halunneet nimittää varsinaisiksi ulkomaanmatkoiksi. Osa ei esimerkiksi laskenut mukaan Ruotsiin tai Viroon tehtyjä matkoja kysyttäessä kuinka monta ulkomaanmatkaa vastaajat tekevät vuodessa.

Tämä huomio antoiinkin kiintoisan lähtökohdan kysymykselle ”Avartaako matkailu?”. Myöntävää vastausta pidettiin lähes itsestään selvyytenä, mutta osa kyseenalaisti kuitenkin etelään suuntautuvien pakettimatkojen avartavuuden. Vastaajat itse näkevät merkityksellisen matkan muodostuvan yleensä kohteen erilaisuudesta. Tämä erilaisuuden tunne voi syntyä monista asioista, kuten paikallisista ihmisistä tai ilmastosta. Se, että asiat tehdään eri tavalla kuin kotona, nähtiin oleellisena, ja monelle

tärkein syy matkustaa oli nimenomaan erilaisen kulttuurin ja elämäntavan kokeminen. Matkalla halutaan oppia, nähdä ja kokea uutta.

Vertaamisen aspekti tulikin hyvin vahvasti esille tutkimusta tehdessäni. Vierasta kulttuuria verrattiin tämän tästä omaan suomalaiseen kulttuuriin. Erityisesti haastattelut antoivat mielenkiintoista tietoa siitä, kuinka suomalainen matkailija suhtautuu matkustamisen vaikutuksesta omaan kulttuuriinsa. Näkemykset vaihtelivat melko paljon, sillä osa näki Suomen parhaana paikkana itselle elää, kun taas toiset kokivat Suomessa olevan huomattavan paljon parannettavaa suhteessa muihin maihin. Vaikka Suomessa nähtiin paljon hyvää, oli yleiskuva suomalaisuudesta kuitenkin negatiivinen, kuten monet muutkin suomalaisuutta tutkineet ovat havainneet. On mielenkiintoista, että matkailun seurauksena tulleet ajattelutavan muutokset, kuten suvaitsevaisuus ja kärsivällisyys, kohdistuvat monissa tapauksissa ainoastaan vieraisiin kulttuureihin. Lyhyesti sanoen matkalla huomataan suomalaisten ihmisten puutteet ja ulkomaalaisten ihmisten hyveet mutta toisaalta suomalaisen yhteiskunnan toimivuus ja ulkomaalaisen yhteiskunnan toimimattomuus.

Ihmisten on sanottu tulevat tietoisiksi siitä, keitä he ovat, vain kohdatessaan muita (Eriksen 2004: 341). Matkustaessa tapahtuvan vieraan kulttuurin kohtaamisella on siis myös matkailijaan itseensä liittyviä vaikutuksia, ja kohtaamisen kautta matkailija tiedostaa paitsi itseään myös ympäröivää maailmaa eri tavalla. Aineiston perusteella matkalle lähdetään usein vain tarkoituksena nähdä erilaisuutta, mutta loppujen lopuksi matkustaminen kuitenkin antaa paljon enemmän. Matkakohteen kulttuurilla ja erityisesti paikallisilla ihmisillä koettiin olevan suuri vaikutus siihen, mitä matkailu merkitsee. Pinnallisellakin kohtaamisella voi olla vaikutuksensa siihen, mitä matkailija kohteesta ajattelee, ja joskus mielipiteen muodostamiseen riittää ainoastaan ihmisten yleinen olemus.

Tutkimuksessa selvisi, että matkustaminen on olennainen osa vastaajien elämää tarkasteltaessa niin työtä kuin vapaa-aikaakin. Osa vastaajista suhtautui matkustamiseen hyvinkin intohimoisesti ja asian tärkeys välittyi myös haastattelujen yhteydessä. Vaikka alussa saattoi ilmassa olla jännitystä niin haastattelijan kuin haastateltavankin puolelta, tuntui, että monet nauttivat saadessaan sekä muistella että kertoa omista

matkakokemuksistaan. Matkalla viihdytään, vaikka kaikki ei aina menisikään suunnitelmien mukaan ja näihin muistoihin on mukava palata.

Vähän ennen tutkielman lopullista valmistumista selailin internetin keskustelupalstoja matkailuun liittyen. Löysin muutamia keskusteluja nimenomaan matkailun avartavuudesta ja merkittävydestä. Näissä keskusteluissa ihmiset kertoivat tähän tutkimukseen vastanneiden tapaan omista matkustuskokemuksistaan pohtien hyvinkin tarkasti sitä, mitä matkustaminen on heille antanut. Joukossa oli monia kiinnostavia näkökulmia, ja vaikka tekstit eivät olleet kovin pitkiä, olisi niistä varmasti löytynyt varteenotettavia kokemuksia. Käsittelemääni tutkimusaihetta voi siis lähestyä myös tällaisen aineiston kautta.

Mainitsin aineistoluvussa, että tutkimusaineistosta löytyy jatkuvasti uusia mielenkiintoisia yksityiskohtia, joihin analyysissa haluaisi tarttua. Kaikkea ei kuitenkaan yhteen tutkimukseen voi sisällyttää, eikä kaikkeen voi paneutua syvällisesti, mutta aiheet ovat oivallisia ideoita jatkotutkimuksia mietittäessä. Tätä tutkielmaa tehdessä esiin nousi hyvinkin monia enemmän tai vähemmän varteenotettavia ajatuksia mahdollisista tutkimusaiheista. Esimerkiksi Emanuel deKadtin (1979) esittämä kontaktiteoria, josta kirjoitin luvussa 6 olisi mielestäni mielenkiintoinen lähestymistapa matkailijan ja paikallisen kohtaamiseen. Suomalaisia matkailijoita voitaisiin siis tutkia syvällisemmin sen perusteella, millaisessa kontaktissa he ovat paikallisten kanssa, ja kuinka kohtaamisen aste vaikuttaa matkailukokemukseen. Antavatko kontaktit aina matkalle positiivista lisäarvoa vai voivatko ne joissain tapauksissa vaikuttaa matkaan negatiivisesti? Tuntevatko matkailijat, että vähäinenkin kontakti voi olla oleellinen matkan onnistumisen tai epäonnistumisen kannalta? Entä miten eroavat kokemukset matkailijoiden välillä, joista toinen ei ole lainkaan kosketuksissa paikallisen väestön kanssa, kun toinen taas tutustuu paikallisiin henkilökohtaisesti? Olen pintapuolisesti herätellyt ajatuksia myös tässä tutkimuksessa mutta aiheeseen olisi kiinnostavaa paneutua myös tarkemmin. Katson tämän kuitenkin vaativan laajemman määrän aineistoa ja sen myötä eri asteisia kontakteja matkailijan ja paikallisen välillä, mitä tämän tutkimuksen puitteissa ei tullut esille.

Koin myös erittäin hedelmälliseksi pohdinnan suomalaisuuden ja matkailun suhteesta. Suomalaisten harjoittama omien luonteenpiirteiden negatiivinen arvottaminen ja

alemmuuden tunne ovat varmasti monella tapaa ristiriidassa matkaillessa, jolloin väistämättä kohtaa vieraita kulttuureja ja sitä kautta muita ihmisiä. Millaisia ovat suomalaisten ajatukset toisista suomalaisista matkailijoista? Häpeillääänkö omaa suomalaisuutta ulkomailla lomaillessa, ollaanko siitä ylpeitä vai halutaanko enemmän omalla esimerkillä osoittaa, että suomalaisetkin osaavat käyttäytyä kansainvälisesti? Ja mitä tuo kansainvälisesti korrekti käytös ylipäänsä on? Jos suomalainen ei saa toiminnallaan erottautua muista, millaisiin käyttäytymismalleihin meidän pitäisi sulautua? Tämän tyyppisiä kysymyksiä olisin mielelläni pohtinut itsekin laajemmin, mikäli tutkielman raamit olisivat sen sallineet.

Matkailua on tärkeää tutkia matkustavista ihmisistä käsin, eikä painottaakaan ainoastaan sen liiketoiminnallista ja elinkeinollista puolta. Tämä tietysti on loppumaton kehä, koska ilman matkustavia ihmisiä ei olisi myöskään matkailuelinkeinoa, eivätkä ihmiset matkustaisi ainakaan yhtä runsain mitoin ilman matkailuelinkeinon luomia puitteita. Usein kuitenkin lopputulos vaikuttaa olevan se, että vieraassa paikassa ihmiset ovat juuri se asia, mikä tekee matkasta merkityksellisen ja mieleenpainuvan, eivät niinkään kohteen fyysiset elementit. Tällä saralla antropologialla on yhä edelleen paljon annettavaa.

Uusien näkökulmien sekä merkitysten tuottaminen parantaa toimintakykyämme, elämäntapaamme ja voi olla hyvinkin vaikuttava kokemus (Lehtonen 2000: 26). Juuri tästä katsoisin olevan kysymys myös tässä tutkimuksessa. Matkustamisen kautta havaitsemme näitä uusia näkökulmia sekä luomme niille merkityksiä. Jokainen ihminen kokee matkailun merkityksen itselleen eri tavalla, mutta koska kokemukset ovat yksilöllisiä, ei niitä voida laittaa paremmuusjärjestykseen. Voidaan siis todeta matkailun olevan tänä päivänä tärkeä voimavara ja kuluneesta fraasista huolimatta se on usein avartava kokemus.

8. LÄHTEET

Painamattomat lähteet

Haastattelut (10 kpl)

	Koodi	Ikä/Sukupuoli	Haastattelun pvm	Haastattelun kesto
1	HN47a	47/Nainen	4.2.2010	55 min.
2	HN47b	47/Nainen	7.3.2010	57 min.
3	HN34	34/Nainen	12.3.2010	35 min.
4	HN51	51/Nainen	18.3.2010	33 min.
5	HN32	32/Nainen	19.3.2010	30 min.
6	HN26	26/Nainen	19.3.2010	34 min.
7	HN31a	31/Nainen	25.3.2010	48 min.
8	HN31b	31/Nainen	30.3.2010	51 min.
9	HN52	52/Nainen	6.4.2010	83 min.
10	HN48	48/Nainen	12.4.2010	63 min.

Kirjoituspyynnöt (2 kpl)

	Koodi	Ikä/Sukupuoli	pvm
1	KM62	62/Mies	1.2.2010
2	KM29	29/Mies	4.2.2010

Sekä haastattelut että kirjoitukset tekijän hallussa. Tutkielman valmistuttua ne arkistoidaan Keski-Suomen Muistiarkistoon.

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Aho, Seppo 1995: Eri tieteenalojen asema matkailun tutkimuksessa. Teoksessa Kostiainen, Auvo & Katariina Korpela (toim.): *Mikä maa – mikä valuutta? Matkakirja turismin historiaan*. Turku: Turun yliopiston historian laitos. Julkaisuja no. 35, 225–239.

Alasuutari, Pertti & Petri Ruuska (toim.) 1998: *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti 1998: Älymystö ja kansakunta. Teoksessa Alasuutari, Pertti & Petri Ruuska (toim.): *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Albanese, Pietro & Boedeker, Mika 2003: *Matkailumarkkinointi*. Helsinki: Edita.

Alho, Olli 1994: Kulttuuristen erityispiirteiden syntyminen. Teoksessa Alho, Olli, Jaakko Lehtonen, Aino Raunio, Matti Virtanen: *Ihminen ja kulttuuri. Suomalainen kansainvälistyvässä maailmassa*. Helsinki: Kansainvälisen kaupan koulutuskeskus, 67–103.

Anttila, Jorma 1993: Käsitteet suomalaisuudesta – traditionaalisuus ja modernisuus. Teoksessa Korhonen, Teppo (toim.): *Mitä on suomalaisuus*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura, 108–134.

Anttonen, Marjut 1999: *Etnopolitiikkaa Ruijassa. Suomalaislähtöisen väestön identiteetin politisoituminen 1990-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Apo, Satu 1998: Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio. Teoksessa Alasuutari, Pertti & Petri Ruuska (toim.): *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 83–128.

Apo, Satu 2001: *Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Bruner, Edward M. 1986: Experience and Its Expressions. Teoksessa Turner, Victor W. & Edward M. Bruner (toim.): *The Anthropology of Experience*. Urbana: University of Illinois Press, 3–30.

Bruner, Edward M. 1995: The ethnographer/tourist in Indonesia. Teoksessa Lanfant, Marie-Francoise, John B. Allcock & Edward M. Bruner (toim.): *International Tourism. Identity and Change*. London: Sage, 224–241.

- Burns, Peter M. 1999: *An Introduction to Tourism and Anthropology*. London: Routledge.
- Buzard, James 1993: *The Beaten Track. European Tourism, Literature and the Ways to "Culture" 1800–1918*. Oxford: Clarendon Press.
- Cohen, Erik 2004: *Contemporary Tourism. Diversity and Change*. Oxford: Elsevier.
- Davies, Charlotte A. 1999: *Reflexive Ethnography: A Guide to Researching Selves and Others*. London: Routledge.
- de Kadt, Emanuel 1979: *Tourism – Passport to Development? Perspectives on the Social and Cultural Effects of Tourism in Developing Countries*. New York: Oxford University Press.
- Eriksen, Thomas Hylland 2004: *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Eronen, Antti & Sampo Ruoppila 2008: *Ulkomaalaiset matkailijat suomalaisissa kulttuurikohteissa ja tapahtumissa*. Matkailun edistämiskeskuksen julkaisu. Sarja A: 162. Helsinki: Matkailun edistämiskeskus.
- Franklin, Adrian & Mike Crang 2001: The trouble with tourism and travel theory? – *Tourist Studies*, 1(1): 5–22.
- Fussell, Paul 1980: *Abroad: British Literature Traveling Between the Wars*. New York: Oxford University Press.
- Geertz, Clifford 1973: *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. New York: Basic Books.
- Hammersley, Martyn & Paul Atkinson 1995: *Ethnography: Principles in practice*. London: Routledge.

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme 2008: *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara 2008: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hofstede, Geert 1997: *Cultures and Organizations. Software of the Mind*. New York: McGraw-Hill Companies.

Hottola, Petri 2004: Culture Confusion. Intercultural Adaption in Tourism. – *Annals of Tourism Research*, 31(2): 447–466.

Huang, Songshan & Cathy H.C. Hsu 2009: Effects of Travel Motivation, Past Experience, Perceived Constraint and Attitude on Revisit Intention. – *Journal of Travel Research*, 48(1): 29–44.

Jokinen, Eeva & Soile Veijola 1990: *Oman elämänsä turistit*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Knuutila, Seppo 1994: Kaiken kattava kulttuuri? Teoksessa Kupiainen, Jari & Erkki Sevänen (toim.): *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Helsinki: Suomalainen Kirjallisuuden Seura, 9–31.

Komppula, Raija & Matti Boxberg 2002: *Matkailuyrityksen tuotekehitys*. Helsinki: Edita.

Korpela, Katariina 1995: ”Missä ollaan, mikä maa?” – Suomalaisten matkailu Välimeren aurinkorannoille 1960- ja 1970- luvulla. Teoksessa Kostiainen, Auvo & Katariina Korpela (toim.): *Mikä maa – mikä valuutta? Matkakirja turismin historiaan*. Turku: Turun yliopiston historian laitos. Julkaisuja no. 35, 174–189.

Kostiainen, Auvo, Janne Ahtola, Leila Koivunen, Katariina Korpela & Taina Syrjämaa 2004: *Matkailijan ihmeellinen maailma. Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Krippendorf, Jost 1989: *The holiday makers: understanding the impact of leisure and travel*. Oxford: Heinemann.

Kuula, Arja 2006: *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Laine, Timo 2007: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 28–45.

Lehtonen, Mikko 2000: *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.

Länsman, Anni-Siiri 2004: *Väärtisuhteet Lapin matkailussa: kulttuurianalyysi suomalaisten ja saamelaisten kohtaamisesta*. Inari: Kustannus Puntsi.

Löfgren, Orvar 1999: *On Holiday. A History of Vacationing*. Berkeley: University of California Press

Lönnqvist, Bo 1999: Mitä etnologia on? Teoksessa Lönnqvist, Bo, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.): *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 13–33.

MacCannell, Dean 2001: Remarks on the Commodification of Cultures. Teoksessa Smith, Valene L. & Brent, Maryann (toim.): *Hosts and guests revisited: tourism issues of the 21st century*. New York: Cognizant Communication Corporation, 380–390.

Moilanen, Pentti & Pekka Räihä 2007: Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 46–69.

Mowforth, Martin & Ian Munt 2009: *Tourism and Sustainability. Development, globalisation and new tourism in the Third World*. London: Routledge.

Nash, Dennison 1981: Tourism as an Anthropological Subject. – *Current Anthropology*, 22(5): 461–481.

Noy, Chaim 2004: This trip really changed me: Backpackers' Narratives of Self-Change. – *Annals of Tourism Research*, 31(1): 78–102.

Nuñez, Theron 1989: Touristic Studies in Anthropological Perspective. Teoksessa Smith, Valene L. (toim.): *Hosts and Guests. Anthropology of Tourism*. Philadelphia: University Pennsylvania Press, 265–279.

Peltonen, Matti 1998: Omakuvamme murroskohdat. Teoksessa Alasuutari, Pertti & Petri Ruuska (toim.): *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 19–39.

Petrisalo, Katriina 2001: *Menneisyys matkakohteena: kulttuuriantropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Reisinger, Yvette & Turner, Lindsay W. 2003: *Cross-cultural behaviour in tourism: concepts and analysis*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Ritzer, George & Allan Liska 1997: ”McDisneyization” and ”Post-tourism”: Complementary Perspectives on Contemporary Tourism. Teoksessa Rojec, Chris & John Urry (toim.): *Touring Cultures. Transformations of Travel and Theory*. London: Routledge, 96–109.

Ryan, Chris (toim.) 2002: *The tourist experience*. London: Continuum.

Ryan, Chris 2003: *Recreational tourism: demand and impacts*. Clevedon: Channel View Publications.

Selänniemi, Tom 1994: *Pakettimatka pyhään paikkaan: suomalaisturistit Ateenassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Selänniemi, Tom 1996: *Matka ikuiseen kesään. Kulttuuriantropologinen näkökulma suomalaisten etelänmatkailuun*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Selänniemi, Tom 1999: Secular Pilgrims on the Quest for Authenticity? – *Acta Ethnographica Hungarica*, 44(3–4): 341–354.

Selänniemi, Tom 2001: Pale Skin on Playa del Anywhere: Finnish Tourists in the Liminoid South. Teoksessa Smith, Valene L. & Brent, Maryann (toim.): *Hosts and guests revisited: tourism issues of the 21st century*. New York: Cognizant Communication Corporation, 80–92.

Siikala, Anna-Leena 1992: *Suomalainen šamanismi: mielikuvien historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Smith, Valene L. 2001: Stone Age to Star Trek. Teoksessa Smith, Valene L. & Brent, Maryann (toim.): *Hosts and guests revisited: tourism issues of the 21st century*. New York: Cognizant Communication Corporation, 15–27.

Smith, Valene L. & Brent, Maryann (toim.) 2001: *Hosts and guests revisited: tourism issues of the 21st century*. New York: Cognizant Communication Corporation.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2004: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Urry, John 1990: *The Tourist Gaze*. London: Sage.

Virtanen, Matti 1994: Mitä suomalaisuus on? Teoksessa Alho, Olli, Jaakko Lehtonen, Aino Raunio, Matti Virtanen: *Ihminen ja kulttuuri. Suomalainen kansainvälistyvässä maailmassa*. Helsinki: Kansainvälisen kaupan koulutuskeskus, 9–40.

Ward, Colleen, Stephen Bochner & Adrian Furnham 2001: *The Psychology of Culture Shock*. London: Routledge.